

МІНІСТЕРСТВО ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я УКРАЇНИ
ТЕРНОПІЛЬСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ МЕДИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ І. Я. ГОРБАЧЕВСЬКОГО МОЗ УКРАЇНИ
НАВЧАЛЬНО-НАУКОВИЙ ІНСТИТУТ МОДЕЛЮВАННЯ
ТА АНАЛІЗУ ПАТОЛОГІЧНИХ ПРОЦЕСІВ
КАФЕДРА УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ
КАФЕДРА ІНОЗЕМНИХ МОВ

**МОВНА КОМУНІКАЦІЯ:
НАУКА, КУЛЬТУРА, МЕДИЦИНА**

**МАТЕРІАЛИ ІІ ВСЕУКРАЇНСЬКОЇ
НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ**

4–5 червня 2020 року

Тернопіль
ТНМУ
«Укрмедкнига»
2020

Рекомендовано до друку вченою радою Навчально-наукового інституту моделювання та аналізу патологічних процесів (протокол № 9 від 06.05.2020)

Редакційна колегія:

Шульгай Аркадій Гаврилович – в. о. ректора Тернопільського національного медичного університету імені І. Я. Горбачевського МОЗ України, доктор медичних наук, професор

Кліщ Іван Миколайович – проректор з наукової роботи Тернопільського національного медичного університету імені І. Я. Горбачевського МОЗ України, заслужений діяч науки і техніки України, доктор біологічних наук, професор

Вихрущ Анатолій Володимирович – завідувач кафедри української мови Тернопільського національного медичного університету імені І. Я. Горбачевського МОЗ України, заслужений працівник освіти України, доктор педагогічних наук, професор

Федчишин Надія Орестівна – завідувач кафедри іноземних мов Тернопільського національного медичного університету імені І. Я. Горбачевського МОЗ України, доктор педагогічних наук, професор

Усі матеріали збірника подаються в редакції авторів. Відповідальність за достовірність фактів, цитат, власних імен та інших даних несуть автори.

Мовна комунікація: наука, культура, медицина : матеріали II Всеукр. наук.-практ. конф. (Тернопіль, 4-5 черв. 2020 р.). – Тернопіль : ТНМУ, 2020. – 124 с.

Матеріали збірника присвячено висвітленню проблем, які обговорювалися на II Всеукраїнській науково-практичній конференції «Мовна комунікація: наука, культура, медицина»: теоретичні основи мовної комунікації медичних працівників; професійне спілкування в полікультурному середовищі; розвиток комунікативної компетенції студентів медичних університетів; формування україномовної компетенції іноземних студентів; деонтологічні аспекти професійного мовного спілкування. Видання призначене для науковців, аспірантів, викладачів, студентів та всіх, хто цікавиться здобутками в галузі освіти.

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ МОВНОЇ КОМУНІКАЦІЇ МЕДИЧНИХ ПРАЦІВНИКІВ

Лановик М. Б., Лановик З. Б.
Тернопільський національний педагогічний
університет імені Володимира Гнатюка

МОВА ЯК ЗАСІБ КАТЕГОРИЗАЦІЇ СВІТУ

Уже В. фон Гумбольдт у праці «Про різну будову людських мов та її вплив на духовний розвиток людства» [1] на основі пошуків своїх попередників (зокрема Гамана і Гердера) утвердив думку про те, що «мова народу є його дух, а дух народу є його мова», що мова вбирає своєрідність та духовні особливості своєї нації, тому кожна мова є своєрідним світоглядом. Мову, як і мистецтво, слід розуміти не просто як витвір духу, а як особливу енергію, постійну дію, творчість.

Така «енергетична» теорія мови та мистецтва була панівною в наукових пошуках XVIII–XIX ст., зокрема у спробах втілити ідею «універсального словника» духу. Суголосні теорії кінця XVIII–XIX ст. були об'єднані певною множиною спільних положень. *По-перше*, вчені погоджувались у тому, що взаємозалежність думки та слова чітко показує, що мова є не стільки засобом вираження відомої істини, скільки відкриттям ще невідомої; а відмінність між мовами – це відмінність не знаків та звуків, а відмінність у самих поглядах на світ, закорінених в національній свідомості та культурі. *По-друге*, мова є організуючою формою сприймання, що активно залучена у феноменальну структуру сприйняття світу, формування світогляду. *По-третє*, мова – це окремий духовний світ.

В Україні ці ідеї значно доповнив О. Потебня. Зокрема в його працях порушується проблема *різновекторних напрямів думки і зумовлених цим прийомів мислення, оформлення дійсності*. Таким чином, «О. Потебня вперше у світовій науці досить докладно зосередився на тих когнітивних аспектах етнолінгвістики [...], що окреслюють *різну категоризацію світу у різних мовах, «прийомах мислення»*, що залежать від особливостей етнокультурного досвіду, від субстанціальної та структурної своєрідності відповідних мов та різних вербальних картин світу» [3, с. 121]. У його теорії багато уваги звернено на національну своєрідність творчості, що первісно криється в мові. У цьому аспекті український вчений значно випередив ідеї Е. Сепіра, Б. Лі Уорфа та Л. Вайсгербера, що становлять основу новітнього підходу – теорії про взаємозумовлення мови, культури та нації.

Так звана гіпотеза Сепіра-Уорфа також виходить з положення, що мова становить основу тієї картини світу, яка складається кожною людиною і гармонізує велику кількість предметів та явищ навколишньої дійсності. Можна сказати, що мова не просто відображає світ, а будує в нашій свідомості ідеальний

світ, тобто конструює іншу реальність, з якою людина має справу перш, ніж з предметами довкілля. Отже, людина бачить світ так, як вона говорить. Тому люди, які розмовляють різними мовами, і світ бачать по-різному.

Згідно з цією теорією, реальний світ створюється завдяки мовним особливостям кожної конкретної культури, де кожна мова володіє власним способом репрезентувати одну і ту ж реальність. Мова фіксує рівень переживань, визначає процеси сприймання та мислення. Слово відображає не самі предмет чи явище, а те, як їх бачить окрема людина, крізь призму детермінованої її культурою картини світу, що існує в її свідомості. Свідомість кожної людини формується внаслідок особистого досвіду та досвіду її попередніх поколінь.

Мова, мислення і культура настільки взаємопов'язані, що не можуть існувати та функціонувати осібно. Відтак світ людини постає у трьох його вимірах: 1) реальний світ, дійсність; 2) культурна картина світу; 3) мовна картина світу (поняття запропоноване Л. Вайстербером). Шлях від реального світу до його розуміння та вираження у слові в різних націй різний. Культурна картина світу вербалізується і реалізується в мові, де вона зберігається і передається з покоління в покоління. У цьому сенсі можна говорити, що «культура є сукупність текстів або складно побудований текст» [4, с. 28]. Але культура – не безсистемне накопичення текстів, а складна ієрархічно організована система: «Культура в цілому може розглядатись як текст. Однак, винятково важливо підкреслити, що це складно влаштований текст, що розпадається на ієрархію «текстів у текстах» і утворює складні переплетіння текстів. Оскільки саме слово «текст» включає в себе етимологію переплетення, ми можемо сказати, що таким тлумаченням ми повертаємо поняттю «текст» його первинне значення» [4, с. 78].

На культурну та мовну реальність впливає низка факторів середовища та внутрішнього життя нації. Найважливішими з них є: **географічне розміщення**, що зумовлює значні відмінності у поглядах на світ та життя; **історичний розвиток**, визначає життя і долю нації, кладе відбиток на людську свідомість і зберігається як пам'ять про минуле; **природа**, тобто світ рослин, тварин, птахів, в якому живе народ і є невичерпним джерелом художніх образів, літературних пейзажів; **релігійна система** вірувань та уявлень, що формує систему морально-етичних цінностей; **словесна та художня народна творчість**, яка ґрунтується на основі розвитку народних ремесел, і фіксує національні поняття краси, естетичних уподобань. Це формує систему національної музики, живопису, словесного мистецтва; а останнє, у свою чергу, становлячи основу літературної системи кожного народу, впливає на формування певних жанрів та форм, художньо-виражальних засобів, національної ритмомелодики тощо.

Таким чином, дійсність «нав'язує» мові її реальність, а та, відповідно, «нав'язує» людині її культуру та бачення світу. Тому один і той же сегмент реальності, одне і те ж поняття мають різні форми мовного вираження у різних культурах, які по-різному сприймають час та простір, формують власне уявлення про красу та моральні цінності. Кожна мова відображає певний спосіб «кодування» світу, визначає його межі. Реальність, яку вона конструює, є унікальною. Опановуючи чужу мову, людина повинна водночас опанувати і

чужий світ, і чужу культуру, навчитися по-новому дивитись на знайомі речі та явища, вивчити «граматику» чужої культури, змінивши своє власне бачення. Тому проблема відтворення національних реалій та категорій світу у художніх творах до сьогодні залишається невичерпаною.

На думку В. Гумбольдта та його послідовників, справжня *ідеальність* мови полягає в її суб'єктивності. Але кожна мова є відголосом загальної природи людини: «Суб'єктивний характер усього людства знову стає сам по собі чимось об'єктивним» [2, с. 87]. Підтвердження цього знаходимо й у концепції О. Потебні: «Різний кут зору, різна перспектива бачення, що властива мовним картинам світу, мовленнєвим системам, не тільки виявляє, фіксує, семантично артикулює різні «виміри» дійсності, а й вибудовує те реальне її багатоманіття (у тому числі й дійсності самої думки, внутрішнього пізнавального, емоційного, етнопсихічного досвіду народів), яке може бути *взаємодоповнювальним у загальному духовному досвіді людства*» [3, с. 124]. Звідси «зведення різних поглядів, спрямувань думки, різнобічних прийомів мислення й намагань відтворити безконечномірність дійсності до якогось одного виміру, однієї візії, породжує пласку картину світу, узятую в одній проекції» [3, с. 124].

Такий підхід переводить проблему мови та літератури у сферу питань, пов'язаних з колективним підсвідомим, з національною міфологією, а у подальшій перспективі – забезпечує вихід на герменевтику та феноменологію словесного мистецтва.

ЛІТЕРАТУРА

1. Гумбольдт В. Избранные труды по языкознанию. Москва : Прогресс, 2000. 400 с.
2. Кассирер Э. Философия символических форм : в 3-х т. Язык. Москва-Санкт-Петербург : Университетская книга, 2002. Т. 1. 270 с.
3. Кісь Р. Мова, думка і культурна реальність (від Олександра Потебні до теорії мовного релятивізму). Львів : Літопис, 2002. 304 с.
4. Лотман Ю. М. Статьи по семиотике культуры и искусства. Санкт-Петербург : Академический проект, 2002. 544 с.
5. Потебня О. Думка й мова. Антологія світової літературно-критичної думки ХХ ст. Львів : Літопис, 2002. С. 34–52.
6. Уорф Б. Л. Отношение норм поведения и мышления к языку. Языки как образ мира. Москва-Санкт-Петербург : Terra Fantastica, 2003. С. 157–201.

Вільчинська Т. П.¹, Мисик О. А.²
*Тернопільський національний педагогічний
університет імені Володимира Гнатюка¹;
Тернопільський національний медичний
університет імені І. Я. Горбачевського МОЗ України²*

ПРОБЛЕМА ТЕРАПЕВТИЧНОЇ МЕТАФОРИ В СУЧАСНІЙ НАУКОВІЙ ПАРАДИГМІ

Універсальним знаряддям мислення і пізнання світу була і залишається метафора. Уже більше двох тисяч років явище метафоризації виступає об'єктом досліджень різноманітних галузей науки. Питання функцій метафор, їх різновидів, особливостей використання в текстах різних жанрів, як і раніше, належать до актуальних у сучасній науковій парадигмі. До таких, зокрема, належить і проблема лінгвістичної інтерпретації терапевтичної метафори.

Відомо, що метафору, подібно до інших тропеїчних одиниць, здавна використовували як засіб впливу на поведінку людей. Найяскравіше ця функція реалізується у порівняно новому напрямі – нейролінгвістичному програмуванні (НЛП), що є складним набором психотерапевтичних технік, спрямованих на вирішення проблем та розв'язання завдань у різних сферах: освіті, бізнесі, спорті, медицині тощо.

В аспекті НЛП тропи насамперед розглядають як мовні утворення психотерапевтичного і маніпулятивного призначення, а мікротексти, що використовують із лікувальною метою, умовно називають «терапевтичними (психотерапевтичними) метафорами». У НЛП під ними зазвичай розуміють не лише власне метафори, а й «усі мовні засоби об'єктивації псевдототожності, аналогії, подібності, асоціації: метафори, іносказання, перифрази-псевдототожності, алегорії, порівняння і под.» [5, с. 317], а також цілі тексти, зокрема жарти, сюжетно організовані розповіді [4]. Аналіз терапевтичної метафори крізь призму нейролінгвістичного підходу дає змогу розглядати її як психовербальне явище.

У розумінні Д. Трунова, терапевтична метафора – «це повідомлення, в яких інформація, що виходить від пацієнта або психотерапевта, представлена в термінах, що належать іншим ділянкам людських знань, тобто в символічній формі» [6]. Г. Олдер та Б. Хезер тлумачать її як інструмент досягнення певних прагматичних цілей: покращення спілкування, впливу, переконування, лікування тощо, як «непряму передачу відомостей за допомогою сюжетно організованої розповіді або звороту мови, що передбачає порівняння» [4]. Функціональне призначення терапевтичних метафор у практиці НЛП досить широке. Вони розкривають і активізують досі недоступні ресурси слухача; стимулюють мислення; подекуди звертаються безпосередньо до підсвідомості; допомагають викликати транс та спілкуватися в такий спосіб із пацієнтом; дають змогу передати зміст без образ, суперечок, заперечень; будують мости між «картами» мислення; стимулюють праву півкулю мозку, цілісне мислення, збуджують уяву;

у складному мисленнєвому процесі, що полягає в намаганні через підсвідоме пов'язати поточні проблеми й труднощі з будь-якими подіями із життя, виконують роль зв'язку, каталізатора асоціацій, «резонатора». У спілкуванні використовуються також із метою спрощення; знеособлення; пробудження творчих здібностей; усвідомлення характеру співрозмовника; підстроювання; персоніфікації; привертання уваги; подолання опору; створення яскравих спогадів; самоаналізу і досягнення осяяння; виявлення проблем; забезпечення тих чи інших емоцій [4].

На думку Д. Трунова, терапевтична метафора з погляду НЛП виконує такі функції, як: експресивна, діагностична, дисоціуюча, пояснювальна, маніпулятивна, розвиваюча, оформлювальна, розважальна [6].

Метою терапевтичної метафори, як зазначає Д. Гордон, є «ініціація свідомого чи підсвідомого трансдериваційного пошуку, який може допомогти людині у використанні особистих ресурсів для такого збагачення моделі світу, якого вона потребує, аби справитися з навислою над нею проблемою» [2, с. 21]. Зазначимо, що цим функціональна характеристика метафори у психотерапії не вичерпується. Загалом вчені по-різному визначають її функції з позицій нейролінгвістики, зауважуючи при цьому, що не всі образні мовні засоби виконують терапевтичну функцію.

Типологізуючи терапевтичні метафори, науковці оперують різними критеріями, як-от: походження (метафора психотерапевта, метафора клієнта, метафора спільної творчості, твори усної народної творчості); ступінь оригінальності (загальноприйняті, специфічні для певної терапевтичної ситуації); форма подачі (відкриті та завуальовані); за тривалістю впливу (епізодичні, пролонговані); за об'ємом (від слів-епітетів, окремих образів до розповідей) [6].

Розрізняють такі види терапевтичних метафор: формальні (моделі аналогового знання, усталені в соціумі у формі чарівних казок, віршів, анекдотів, стійких висловів); природні (моделі аналогового знання, створювані під час спілкування, що виникають спонтанно, відображаючи сьогочасне бачення ситуації як аналогічної і такої, що містить альтернативне рішення, втілюються у формі опису «випадку» зі свого життя, життя знайомої людини, авторської казки); афективні (терапевтично афективні моделі аналогового знання, сконструйовані із застосуванням спеціальних засобів впливу на свідомість і підсвідомість сугерента) [5, с. 319-320].

Ф. Баркер класифікує метафори, що використовуються з терапевтичною метою, так: 1. Основні історії, призначені для забезпечення вирішення складного клінічного випадку. 2. Анекдоти та короткі історії, спрямовані на конкретні, обмежені результати. 3. Аналогії, порівняння та короткі метафоричні твердження, що ілюструють конкретні ідеї. 4. Метафори взаємовідношень. 5. Завдання з метафоричними смислами. 6. Метафоричні предмети, що використовувалися під час терапії, аби персоніфікувати те, чого вони насправді не позначають. 7. Художні метафори: малюнки, зображення, пластилінові фігурки тощо, які символізують інші предмети [1, с. 51–52].

Д. Міллс та Р. Кроулі акцентують увагу на диференційних ознаках літературної і терапевтичної метафор. Якщо для обох різновидів, на їхню думку, спільною є здатність викликати в реципієнта «синхронність сприйняття метафори та її змісту», то характер сприйняття є критерієм їхнього розрізнення. У літературній метафорі близькість співвідношення між нею та її змістом повинна викликати відчуття близькості образу, захоплювати читача, незалежно від того, чи описане траплялося в його житті. Терапевтична метафора також образна, як і літературна, але ситуативно ближча, бо властива досвіду читача, зміст розповіді співзвучний із його світовідчуттям і зрозумілий [3].

Наукові зацікавлення в лінгвістів викликає сугестивний та маніпулятивний потенціал метафор у різних сферах людського життя. В українському мовознавстві дослідженню подібних проблем присвячені праці Л. Ільницької, О. Климентової, О. Рудої, Н. Слухай, І. Шкіцької. Водночас їхнє студіювання пов'язане із вивченням того, як інформація про навколишній світ сприймається та передається органами чуття. Згідно із цим розрізняють чотири репрезентативні системи: візуальну, аудіальну, кінестетичну і дискретну.

Отже, у нейролінгвістичному програмуванні метафора використовується насамперед як механізм терапевтичного призначення та характеризується такими ознаками, як експресивне наповнення, апеляція одночасно до декількох сенсорних систем, здатність задіювати аналогове мислення людини і забезпечувати доступ до підсвідомості, що дозволяє використовувати її як інструмент психологічного впливу в міжособистісній комунікації. У подальшому перспективним вважаємо аналіз терапевтичних метафор у різних дискурсах – педагогічному, політичному, релігійному тощо.

ЛІТЕРАТУРА

1. Баркер Ф. Использование метафор в психотерапии. Воронеж : Модек, 1995. 223 с.
2. Гордон Д. Терапевтические метафоры. Оказание помощи другим посредством зеркала. Санкт-Петербург : Белый кролик, 1995. 196 с.
3. Миллс Д., Кроули Р. Терапевтические метафоры для детей и внутреннего ребенка. Москва : Класс, 1996. 144 с.
4. Олдер Г., Хэзер Б. НЛП. Полное практическое руководство. Вводный курс. Київ : Софія, 2001. 384 с. URL: <http://lib.ru/NLP/fnlp.txt>.
5. Слухай Н. В. Терапевтические метафоры и их суггестивный потенциал: теоретические ресурсы НЛП. Русская литература. Исследования. 2011. Вып. 15. С. 316–324.
6. Трунов Д. Использование метафор в психотерапевтической работе. *Журнал практического психолога*. 1997. № 1. С. 14–20. URL: http://lacan.narod.ru/ind_met/Default_5.htm.

НЕОЗАПОЗИЧЕННЯ В ЛЕКСИКОНІ СУЧАСНОЇ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ: АЛГОРИТМ АНАЛІЗУ

Словниковий склад кожної національної мови змінюється, реагуючи на всі зрушення у лінгвосоціумі, модифікації лексику детерміновані постійною дією екстра- та інтралінгвальних чинників. Один із потужних зовнішніх впливів – міжмовні контакти. На початку ХХІ століття через розширення міжнародних зв'язків України, розвиток інформаційних технологій, а також посилення глобалізаційних процесів відбувається активне проникнення в українську мову іншомовних слів, зокрема англізмів. Результати вербалізації новітніх явищ і процесів зумовлюють потребу постійного вивчення, вчасної фіксації й лексикографічного впорядкування запозичених лексичних одиниць. Тому дослідження неозапозичень залишається актуальним напрямом лінгвістичних студій.

Мета нашої розвідки – представити алгоритм аналізу іншомовізмів у лексиконі сучасної української мови.

1. На початковому етапі необхідно вивчити питання в контексті сучасної лінгвістичної парадигми і встановити екстралінгвальні та інтралінгвальні чинники, які детермінують входження іншомовних слів у лексикон національної мови та їх подальше освоєння. Закономірно, що проблема іншомовних запозичень постійно перебуває у полі зору науковців у контексті вивчення ідентичності національної мови. Так, Д. Еванс стверджує, що мова не тільки виражає ідентичність, але і будує її, а лексичні одиниці, які реалізують значення у дискурсах, і самі дискурси різняться за потужністю: потужніші відтворюють сильніші поняття, колонізують інші дискурси та маргіналізують слабші мови та культури [2]. Із нових досліджень згадаймо монографію А. Петі-Стантік та К. Ленгстон, присвячену проблемі мовного планування та національної ідентичності в Хорватії [4]. У праці С. Хестера та У. Хуслі увагу зосереджено на кореляції понять «мова», «взаємодія», «національна ідентичність» [3]. Автори наводять детальні дослідження вербалізації національної ідентичності у спілкуванні. У роботі Ш. Поплак зацентровано на проникненні запозичених лексем в усну мову, вивченні механізму процесу запозичення [5]. На нашу думку, потребує систематизації і значний досвід українських науковців з аналізованого питання.

2. Суть другого етапу – уніфікація метамови з проблеми дослідження. Зауважмо, що в українському мовознавстві водночас функціонують (часто синонімічно) два терміни: «запозичені слова» та «іншомовні слова». О. Тараненко запозичені слова трактує як такі, що цілком засвоєні мовою, яка їх запозичила; вони не сприймаються як чужорідний елемент і не потребують пояснення щодо форми і значення, подаються у загальнономовних словниках разом із питомою

лексикою. А іншомовні слова пояснює як слова з інших мов, що не засвоєні повністю мовою, яка їх запозичила; такі слова усвідомлюються мовцями як чужорідні й зберігають ознаки свого походження [1, с.179, 213]. Однак встановити, коли іншомовне слово набуває статусу запозиченого, досить складно. Необхідно враховувати всі етапи адаптації запозиченого елемента у мовній системі. Спостерігаємо, що в сучасній лінгвістиці вже усталився термін «іншомовізм» як синонім до терміна «іншомовне слово», а для номінації нових входжень з інших мов – терміни «неозапозичення», «новітні запозичення».

3. Третій етап – дослідження практики фіксації іншомовізмів у лексикографії; формування корпусу іншомовізмів різних тематичних груп; укладання словничків-щорічників, які реєстрували б усталену чи варіантну форму написання новозапозичених лексичних одиниць, подавали походження іншомовізмів, окреслювали їхнє значення, наводили приклади функціонування на різностильовій джерельній базі. Такі матеріали будуть корисними лексикографам для створення загальнономовних словників.

4. Четвертий етап об'єднує низку прикладних процедур: аналіз семантико-стилістичних параметрів запозичених лексем у різних типах дискурсу; визначення когнітивної і комунікативної ваги нових номінацій; аргументування доцільності їхнього повноцінного входження до лексико-семантичної системи мови; усунення надлишкових або невдалих неозапозичень; соціолінгвістичний моніторинг вибору номінацій, які перебувають у конкуренції, у різних сферах мовної діяльності соціуму. Така послідовність операцій сприятиме виробленню механізму створення балансу питомого і запозиченого в лексиконі.

Загалом результати дослідження неозапозичень у вимірі нових парадигм наукового знання слугують основою для висновків про структуру національної мови, про багатогранні функції комунікації, умотивовують зв'язок лексикології, лексикографії, стилістики, соціолінгвістики, культури мови, історії літературної мови, що відповідає принципів студіювання мови в контексті історії та культури нації, створюють підґрунтя для наукових рекомендацій щодо суспільної мовної практики.

ЛІТЕРАТУРА

1. Українська мова. Енциклопедія / В. М. Русанівський, О. О. Тараненко (співголови), М. П. Зяблюк та ін. Київ : Українська енциклопедія, 2000. 752 с.
2. Evans D. Language and Identity: Discourse in the World. London : Bloomsbury Publishing, 2014. 256 p.
3. Language, Interaction and National Identity: Studies in the Social Organisation of National Identity in Talk-in-Interaction (Cardiff Papers in Qualitative Research) / ed. by S. Hester, W. Housley. New York : Routledge, 2017. 260 p.
4. Peti-Stantic A., Langston K. Language Planning and National Identity in Croatia. New York : Palgrave Macmillan, 2014. 344 p.
5. Poplack Sh. Loanwords in the Speech Community and in the Grammar. Oxford : Oxford University Press, 2018. 272 p.

СИНОНІМІЧНІ ВІДНОШЕННЯ ЛЕКСИЧНИХ ОДИНИЦЬ В УКРАЇНСЬКІЙ МЕДИЧНІЙ ТЕРМІНОЛОГІЇ

Розвиток медичної термінології тісно пов'язаний із формуванням української термінології взагалі. Політичні і культурні реалії її є такими, що сьогодні українська наукова термінологія тяжіє до міжнародних стандартів, але водночас посилюється інтерес до власне українських лексем, що є виявленням цивілізаційної пасіонарності українців [2]. У сучасній медичній термінології наявні всі основні лексико-семантичні процеси, які характерні для літературної мови, а саме: полісемія, омонімія, паронімія, антонімія, синонімія тощо. Проте характер системно-структурних відношень для парадигматичних груп медичної термінології є специфічним [1, с. 13].

З-поміж базових лексико-семантичних явищ найширше представлена в українській клінічній терміносистемі синонімія, яку вважають у лексиці однією з найважливіших системотвірних категорій. Стилїстична неоднорідність медичних термінів певною мірою визначає і характер лексико-семантичних відношень у медичній термінології, котрі, на противагу загальній лексичній системі, для термінології небажані, бо множинність називання суперечить природі терміна як мовної одиниці. Однак, однією з необхідних умов існування синонімів у мові вважається їхня стилїстична відмінність.

Принципи унормування медичної термінології розробляли О. Кіцера, Я. Коржинський, М. Павловський, Р. Стецюк, А. Ткач, О. Снітовська, Л. Томіленко, Н. Місник та ін.; проблеми синонімії в сучасній лінгвістиці – В. Звегінцев, Г. Уфїмцева, В. Гречко, С. Бережан, Ю. Апресян, О. Нечитайло, О. Тараненко, О. Брагіна, М. Кочерган, Г. Винокур та ін.

Наявність розгалуженої синонімії в термінології медицини зумовлена як позамовними, так і власне мовними чинниками. В українській медичній термінології синонімічні ряди утворилися внаслідок:

1) паралельного вживання власне українського й іншомовного термінів: *дефект* (лат.) – *вада*;

2) мовної економії, що породжує синонімію різних структурних рівнів, напр.: утворення однослівних складноскорочених назв з окремих компонентів, що входять до складу терміна-словосполучення: *вегетативний невроз* – *вегетоневроз*, використання повних форм та аббревіатур: *апарат штучної вентиляції легень* – *апарат ШВЛ*;

3) паралельного функціонування термінів, запозичених із різних мов: *нефрографія* – *ренографія*;

4) утворення термінів-епонімів: *бореліоз* – *хвороба Лайма*;

5) пояснення наукових понять описом їхніх істотних ознак: *колоптоз* – *опущення товстої кишки*;

б) відродження термінів, які з певних причин активно не використовувалися протягом якогось часу: *пропасниця – жар*.

У межах терміносистеми медичної клінічної термінології Н. Місник виділяє такі різновиди синонімії:

- 1) лексична: *симптом – ознака*;
- 2) словотвірна: *сомнолентність – сомноленція*;
- 3) синтаксична: *мононуклеоз інфекційний – моноцитарна ангіна*;
- 4) морфолого-синтаксична: *аналептичні засоби – аналептики* [1, с. 15].

Таким чином могли утворюватися цілі синонімічні ряди термінів: *синюшність – ціаноз, синява, синюха* та ін., серед яких є як одно- та і двослівні слова-терміни: *аритмія – порушення ритму*.

Синонімічні відношення спостерігаємо також між термінами з відповідними національними та інтернаціональними формантами, зокрема препозитивними. Так, наукові терміни з інтернаціональними префіксами *анти-(контр-), де-(дез-)* у ряді випадків синонімічні з термінами, що мають національний префікс *проти-, зне-*: *протиотрута – антитоксини, дезінфекція – знезараження*, причому власне українська основа традиційно поєднана з автохтонним префіксом, а інтернаціональна – з іншомовним.

Актуальним є дослідження причин та особливостей вияву варіантних відношень у медичній термінології. До сфери варіантності віднесено формальні варіанти термінів:

- фонетичні (*брахіцефалія / брахікефалія*);
- акцентні (*я́дұха*), орфографічні (*евтаназія / ейтаназія*);
- словотвірні (*кровоспинний / кровозупинний* засіб);
- граматичні (*легень / легенів, нежитю / нежиті*).

Диференційований підхід до різних видів варіантності в клінічній термінології, що ґрунтується на вивченні її причин і особливостей вияву, сприятиме унормуванню даної терміносистеми [1, с. 15].

У сучасній медичній термінології відбивається складність взаємозв'язків мовної норми точності і синонімічності. Реальне функціонування термінів у сучасних виданнях з медицини засвідчує незавершеність процесу унормування клінічної терміносистеми, що безпосередньо залежить від розв'язання низки проблем: узгодження національного та інтернаціонального компонентів, усунення синонімії, варіантності, порушень лексичних, морфологічних і синтаксичних норм української мови. Як найважливіший аспект визначено розроблення єдиної концепції термінотворення, що використовує досвід і позитивні надбання вчених різних поколінь. Забезпечення лінгвістичної нормативності термінів має відбуватися на всіх рівнях – як поняттєвому, так і власне мовних – фонетичному, орфоепічному, орфографічному, лексико-семантичному, словотвірному, морфологічному, синтаксичному.

ЛІТЕРАТУРА

1. Місник Н. В. Формування української медичної клінічної термінології: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : 10.02.01. Київ. 2002. 20 с.

2. Нікітенко Е. Сучасна медична термінологія в національній терміносистемі.
URL: <http://www.nas.gov.ua/publications> (дата звернення: 18.03.2020).
http://www.zgia.zp.ua/gazeta/InternetKonf_2016_292.pdf.

Головата Л. М.
*Тернопільський національний педагогічний
університет імені Володимира Гнатюка*

ЗАСОБИ НАРОДНОЇ ПЕДАГОГІКИ У ФОРМУВАННІ МОВЛЕННЄВИХ УМІНЬ І НАВИЧОК МОЛОДІ

Мовленнєвий розвиток молоді для її подальшої активної комунікації у суспільстві становить багатоаспектну лінгводидактичну проблему, що потребує вирішення. Для забезпечення позитивних результатів за доцільне вважаємо запровадження засад народної педагогіки у методику навчання української мови як у загальноосвітніх школах, так і в інших закладах освіти, зокрема під час опрацювання студентами курсу «Українська мова (за професійним спрямуванням)».

Сьогодні конче необхідно надихати молодь на збереження найціннішого і найдорожчого в етнопедагогіці для виховання високосвідомих представників української нації, які є носіями і стануть творцями національної культури, адже «слово матері, слово народної пісні, історія, закодована в думках, піснях, переказах, засвідчена в історичних пам'ятках, козацьких літописах» [1, с. 59], є чинниками, які формують мовно-національну свідомість.

Засобами навчання вважаються матеріальні чи ідеальні об'єкти, які використовуються для засвоєння знань. Одним із засобів навчання української мови слугує навчальний дидактичний матеріал [2, с. 111].

Характеризуючи словесні методи навчання, М. Стельмахович називає такі засоби їх реалізації: бесіда, розповідь, опис, пояснення, читання, усна народна оповідна творчість (казки, легенди, перекази, спогади, бувальщини), народна пісенна творчість (календарна обрядова поезія, трудові пісні, думи, історичні пісні, балади, пісні ліричні, родинно-побутові, соціально-побутові, козацькі, антикріпосницькі, рекрутські та солдатські, чумацькі, бурлацькі, строкарські, заробітчанські, стрілецькі, коломийки і частівки, народна драма, робітничі пісні, пісні боротьби) і народна повчальна творчість (прислів'я і приказки, притчі, заповіді, правила, сентенції, заборони) [6, с. 175].

В. Мосіяшенко вважає українську народну педагогіку невичерпною і багатющою скарбницею. Він виділяє такі пріоритетні навчально-виховні засоби: рідна мова, усна народна творчість, національна міфологія і символіка, народне мистецтво, національні традиції, звичаї і обряди, народні ігри, іграшки, ритуали та урочистості, безпосередня особиста праця, природа, колискова пісня, скоромовки, оповідання, казки, частівки, утішки, забавлянки, закликанки, атмосфера рідної домівки, приклад старших, дитяча самодіяльність, народні афоризми, прислів'я, приказки [5, с. 15].

Л. Маєвська особливого значення надає українському фольклору, вважаючи, що фольклор як «сукупність заснованих на традиціях культурної спільноти творінь, виражених групою або індивідуумами і визнаних як віддзеркалення сподівань спільноти, її культурної і соціальної самобутності» складається із таких структурних елементів (у нашому випадку – засобів): рідна мова; народна і традиційна література; традиційна і народна музика, хореографія; традиційні ігри і забави; міфологія; обряди, звичаї, ритуали; традиційні ремесла; архітектура; інші види художньої творчості [4, с. 93].

Найбільш повну характеристику засобів народної педагогіки пропонує Н. Лисенко:

1. *Етноукраїнська пісенність* (колискові пісні, забавлянки (утішки), календарно-побутові пісні (колядки, щедрівки, веснянки).

2. *Дитячий фольклор* (пестушки, потішки, забавлянки; заклички, примовки; лічилки; прозивалки, дражнилки, кепкування; мирилки; страшилки; примовки; скоромовки; прислів'я та приказки; загадки; народні казки та легенди).

3. *Предметний світ найближчого довкілля* (краєзнавство).

4. *Державні та національні символи й обереги* (державну символіку становлять герб, прапор, гімн; до національних символів належить вінок, рушник, хліб («На чорній землі білий хліб родить»)) тощо).

5. *Засоби родинно-побутової культури* (український національний костюм (одяг): сорочка-вишиванка, плахта, спідниця, намисто, хустка, очіпок, пояс, картуз тощо; українська народна кухня: куліш, каша, лемішка, затірка, галушки, локшина, вареники, кльоцки, борщ, капуста, кутя, узвар тощо; традиційна українська хата («Без господаря двір, без господині хата плаче»): світлиця, кухня, ванкір, сіни, комора, ганок, брама, ворота, двері, стіл, скриня, сволок, лежанка, криниця з журавлем тощо); традиційний український посуд (миска, полумисок, горщики, макітра, глечик, барильця, горнятка тощо; народні промисли (вишивка, витинанка, різьба по дереву, художнє випалювання, інкрустація, кушнірство, мосяжництво, писанкарство тощо) [3].

Засоби народної педагогіки використовуються через національно-культурні тексти етнопедагогічного спрямування. За допомогою національно-культурних текстів етнопедагогічного змісту у ролі дидактичного матеріалу інтегрованого характеру, що становлять народнодидактичні засоби навчання, можна реалізувати етнопедагогічне спрямування мовної підготовки в закладах освіти.

ЛІТЕРАТУРА

1. Єрмоленко С. Мова і українознавчий світогляд : монографія. Київ : НДІУ, 2007. 444 с.
2. Кочан І. Н., Захлюпана Н. М. Словник-довідник з методики викладання української мови. Львів : Видавництво ЛНУ імені Івана Франка, 2005. 306 с.
3. Лисенко Н. В. Етнопедагогіка дитинства : навчально-методичний посібник. Київ : Видавничий Дім «Слово», 2011. 720 с.
4. Маєвська Л. М. Етнопедагогіка. Херсон : ОЛДІ–ПЛЮС, 2014. 288 с.
5. Мосіяшенко В. А. Українська етнопедагогіка : навчальний посібник. Суми : Університетська книга, 2015. 175 с.

6. Стельмахович М. Г. Українська народна педагогіка : навчально-методичний посібник. Київ : ІЗМН, 1997. 232 с.

Костюк Ю. М.

*Тернопільський національний педагогічний
університет імені Володимира Гнатюка*

ТЕМАТИЧНА МОДЕЛЬ СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНОЇ ЛЕКСИКИ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ДРУГОГО ДЕСЯТИЛІТТЯ ХХІ СТОЛІТТЯ

Суспільно-політична лексика – одна із найдинамічніших лексичних систем, що миттєво реагує на зміни у житті соціуму й відображає ці складні, іноді навіть суперечливі явища. Різні тематичні класифікації суспільно-політичної лексики пропонували А. Бурячок, Т. Крючкова, В. Лейчик, І. Холявко Я. Снісаренко О. Мороз та інші. Однак протягом 2010-х років у житті українського суспільства відбулися знакові події і з'явилися нові тенденції, які вплинули на лексичний склад мови, а тому попередні тематичні моделі втратили свою актуальність. Мета нашого дослідження – запропонувати тематичну модель суспільно-політичної лексики другого десятиліття ХХІ століття.

Перші спроби категоризувати одиниці, які належать до суспільно-політичної лексики, були зроблені Ю. Бельчиковим та А. Бурячком. Останній запропонував дві класифікації: за функціональною ознакою (власне суспільно-політичні лексеми і контекстуальні суспільно-політичні лексеми) і за семантико-понятійним принципом (8 груп, які, у свою чергу, поділяються на підгрупи). Три з восьми груп мали виразно ідеологізований характер, а інші – лексика міжнародних відносин, загальна політико-економічна лексика, політико-філософська термінологія, політико-юридична термінологія, загальна військово-воєнна лексика [1, с. 26] – активно використовувалися у наступних дослідженнях суспільно-політичної лексики. Існує тенденція не застосовувати тематичну класифікацію до одиниць, що становлять ядро суспільно-політичної лексики. Наприклад, О. Мороз виділяє у цій лексичній єдності три зони: власне суспільно-політичну, ідеологічну й тематичну лексику [3, с. 194].

Проте мовознавці все ж намагаються охопити класифікацією увесь обсяг суспільно-політичної лексики. Так, І. Холявко у дисертаційній роботі запропонувала тематичну модель суспільно-політичної лексики 90-х років ХХ століття за схемою «опорна категорія – тематична група – тематична підгрупа – тематичний ряд» [4, с. 55]. Виокремлені вченою опорні категорії («Суспільство. Держава», «Політика», «Соціальні класи і верстви», «Право», «Економіка», «Мораль») відповідають структурній організації концептуальної картини світу і відображають соціальні і ціннісні пертурбації аналізованого періоду. Проте ця модель не дозволяє відобразити зміни суспільної свідомості, зумовлені Революцією Гідності й російською агресією.

Укладаючи власну модель суспільно-політичної лексики, ми виходили із положення про те, що трьома головними критеріями розрізнення лексичних мікросистем є: 1) мовна / позамовна детермінованість зв'язків між лексемами; 2) тип структурних відношень (комутація / субституція) усередині мікросистеми; 3) місце розташування і тип ідентифікатора (імені) групи. Залежно від їх співвідношення можна виділити семантичне, або лексико-семантичне поле, лексико-семантичну групу, синонімічний ряд, антоніми, гіпоніми, тематичну групу, асоціативне поле [2, с. 221].

Оскільки досліджувана лексична макросистема об'єднує неоднорідні за походженням і семантикою одиниці, зв'язки між якими значною мірою зумовлені структурою зовнішнього світу і реалізуються через ряд тісно переплетених сфер суспільно-політичного життя, вважаємо доцільним виділити в суспільно-політичній лексиці української літературної мови другого десятиліття ХХІ століття п'ять асоціативних полів: «Суспільство. Держава», «Політика», «Право», «Економіка» і «Війна». Усередині цих полів існують тематичні групи – сукупності матеріальних й ідеальних денотатів, позначуваних словесними знаками, між якими можливі різнотипні парадигматичні, синтагматичні та епідигматичні відношення. Глибша спеціалізація денотативної сфери веде до виділення тематичних підгруп та лексико-семантичних груп. Така класифікація суспільно-політичної лексики є наслідком її багатоманітного складу. Перевага авторського семантичного моделювання полягає у розширенні корпусу суспільно-політичної лексики, у якій, окрім іменників і співвідносних номінативних одиниць, входять прикметники й дієслова з високим функціональним потенціалом.

Отже, тематична модель суспільно-політичної лексики української мови другого десятиліття ХХІ століття містить п'ять асоціативних полів: «Суспільство. Держава», «Політика», «Право», «Економіка» і «Війна». Усередині цих полів існують тематичні групи, тематичні підгрупи та лексико-семантичні групи, які охоплюють увесь розмаїтий склад аналізованої лексичної системи.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бурячок А. А. Формування спільного фонду соціально-політичної лексики східнослов'янських мов: назви відносин між державами, народами. Київ : Наукова думка, 1983. 248 с.
2. Левицкий В. В. Семасиология. Винница : Нова книга, 2006. 512 с.
3. Мороз О. О. Ключові концепти суспільно-політичної лексики слов'янських мов. *Слов'янський збірник*. 2003. Вип. 10. С. 193–196.
4. Холявко І. В. Суспільно-політична лексика у пресі 90-х років ХХ ст. (семантико-функціональний аналіз) : дис... канд. філол. наук : 10.02.01. Київ, 2004. 229 с.

ВИКОРИСТАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ ТЕРМІНОЛОГІЇ ПІД ЧАС ВИВЧЕННЯ КУРСУ «УКРАЇНСЬКА МОВА (ЗА ПРОФЕСІЙНИМ СПРЯМУВАННЯМ)»

Одним із головних завдань вищої школи є розвиток мовленнєвої культури студентів. Введення курсу «Українська мова (за професійним спрямуванням)» сприяє його розв'язанню.

Основна мета цього курсу полягає в тому, щоб навчити студентів не тільки україномовних термінів, але й спеціальному професійному спілкуванню. Щоб домогтися вирішення цієї проблеми, недостатньо поглиблювати знання, набуті в школі. Тому на практичних заняттях треба ознайомлювати студентів з елементами термінознавства для використання їх у різноманітних комунікативних процесах, дотримуватися стандартів щодо системи термінів, формувати вміння та навички використання професійної української термінології.

Вивчення професійної термінології відбувається впродовж року. Студенти ознайомлюються з поняттями «термін», «термінологія», на заняттях розглядаються відмінності між професіоналізмами та термінами, особливості функціонування їх у різних стилях мови, розкривається проблема державної термінології, робиться огляд технічної лексикиграфії.

На практичних заняттях повторюється вивчений матеріал, правопис термінів, розглядається ставлення до чужомовних чи діалектних слів у ролі термінів на зразок: *міроприємство* – *захід, справа*; *лишній* – *зайвий*; *книжний* – *книжковий*; *намітити* – *накреслити, запланувати*; *непригодний* – *непридатний*; *нерушимість* – *непорушність*; *напрям* – *просто*; *перекличка* – *переклик*; *підписка* – *передплата*; *почасовий* – *погодинний*; *спорити* – *сперечатися, змагатися*; *уступка* – *поступка*; *висказуватися* – *висловлюватися*; *і так* – *отже, таким чином*; *по вказівці* – *за вказівкою*; *ввести в склад* – *увести до складу, поставити в приклад* – *поставити за приклад*; *згідно наказу* – *згідно з наказом*. Під час роботи з термінолексикою студенти послуговуються словниками. Впродовж року під час вивчення термінології вони засвоюють не тільки окремі лексеми, а й їх функціонування в реченнях, текстах. Виконання різноманітних вправ (і творчих, зокрема) сприяє виробленню у студентів практичних умінь і навичок вживання термінів у власному мовленні.

Створення передумов для засвоєння української термінології є підґрунтям навчальної та майбутньої професійної діяльності студентів, допомагатиме їм усвідомлювати необхідність розвитку мовленнєвої культури, дотримуватися норм літературної мови.

ТВОРЧИСТЬ У СИСТЕМІ БАЗОВИХ ПОНЯТЬ: ДОСВІД КИТАЮ

Китайські дослідники традиційно розглядають творчість у двох аспектах. По-перше, це здатність відкривати і реалізовувати визначні ідеї на рівні людства. По-друге, вміння створювати суспільно значимі продукти. Акцентується увага на таких особливостях творчості як творча людина, творчий процес, творчий продукт, креативне середовище.

Упродовж останніх років у Китаї особлива увага звертається на технології, креативне управління, підготовку творчих фахівців, здатних відповідати на виклики сучасності. Досягнення в економіці країни є найкращим підтвердженням правильності обраних пріоритетів.

У даний час китайські дослідники вивчають п'ять основних напрямків: наукова творчість, дослідження теоретичних засад творчості, моделювання креативності, закономірність взаємодії між наукою та художньою творчістю, основні проблеми творчого навчання.

Зауважимо, що автори об'єктивно оцінюють труднощі, наявні в системі освіти минулих років: недостатня увага до індивідуальних особливостей, репродуктивні методи навчання, орієнтація на результати іспитів, відсутність належної уваги до проблем творчості в системі науково-методичного забезпечення.

У процесі створення сучасного глосарію педагогічної науки творчість займає одне з пріоритетних місць. Особливо помітні динамічні зміни в системі вищої освіти. Підкреслюється роль демократичного, вільного, гармонійного та безпечного університетського середовища, створення для студентів можливості брати участь у громадських справах університету. Інноваційні зміни відбуваються в організації навчального процесу. Наприклад, у навчальних планах і програмах для підготовки фахівців з дизайну підкреслюється необхідність вільного мислення студентів, самостійне вирішення проблемних завдань, готовність формулювати запитання, вміння проводити діалог. Толеруються помилкові дії за умови вміння їх розпізнавати і виправляти.

Автори психологічних досліджень підкреслюють важливість мотиваційної сфери, позитивних емоцій, радості від нових ідей та творчості. Для досягнення поставленої мети вирішальне значення має якість педагогічного керівництва, створення умов, за яких студенти проводять самостійні дослідження, викладачі заохочують молодь до розробки новаторських тем. Студенти виявляють зацікавленість, коли створюють власні проекти, вирішують проблеми самостійно.

У більшості випадків розвиток творчих здібностей потребує значних затрат часу, терпіння, толерантності, взаємодії наставника і учня. Викладачі повинні залишати час і простір для студентів, щоб вони думали і творили під час викладання або проектування.

Значним недоліком навчання є надмірна увага до формування здатності відповідати на запитання за єдино правильним зразком. На цю проблему звертав увагу ще Джон Дьюї.

Будь-який творчий процес супроводжують злети і падіння, перемоги і поразки. Для профілактики можливих депресивних станів важливо підвищувати рівень психологічної культури студентів. Подоланню труднощів сприятимуть колективні форми роботи, взаємодія представників різних факультетів.

Наша система освіти повинна сприймати індивідуальні, особистісні відмінності учасників навчального процесу. Сучасний університет має дати викладачам свободу вибору форм і методів навчання, стимулювати їх творчість, створювати умови для обміну досвідом, підтримувати атмосферу відповідальності та довіри.

Сучасні дослідники диференціюють творчість на декілька рівнів: від рівня геніальних досягнень до академічної творчості в університетах і щоденної творчості на побутовому рівні.

У сучасних умовах особливої значимості набувають компаративістичні дослідження. За сприяння професора А. В. Вихруца ми розпочинаємо проводити порівняльну експертну оцінку фахівцями Китаю та України, які готують до професійної діяльності майбутніх графічних дизайнерів. Для експертної оцінки увага акцентується на таких питаннях: *Які якості, на Вашу думку, найважливіші для студентів, що обрали спеціальність «Графічний дизайн?»; З якими головними труднощами зустрічаються студенти в процесі навчання?; Які методи ефективні для розвитку творчих здібностей студентів?; Які зміни доцільно внести в навчальний процес для підвищення якості підготовки фахівців з графічного дизайну?; Назвіть головні якості, необхідні для успішного викладача.* Аналогічні запитання підготовлені для китайських і українських студентів.

Романюк Л. Б.

*Тернопільський національний медичний
університет імені І. Я. Горбачевського МОЗ України*

СУЧАСНИЙ СТАН КУЛЬТУРИ МОВИ СТУДЕНТІВ-МЕДИКІВ

Висока культура мовлення, безперечно, є важливим складником професіоналізму майбутнього медичного працівника. У житті сучасного лікаря мовна діяльність займає важливе місце, без неї утруднене оволодіння професійними знаннями і загальнокультурний розвиток. Медична професія відноситься до системи «людина – людина», саме тому вміння вести діалог є однією з основних характеристик особистості лікаря [2, с. 80]. Студенти-медики є майбутнім медицини нашої країни і їх культура мови є чи не ключовим вмінням і проявом їх професіоналізму та компетентності. Мовні вміння не лише запорука успішного спілкування студентів між собою, але й один із головних засобів

висловлення своєї думки, прояв отриманих знань, засіб одержання необхідної інформації.

На жаль, проблема формування професійного мовлення майбутніх фахівців вивчена недостатньо. Низький рівень мовленнєвої підготовки студентів-медиків створює певні труднощі не лише під час вивчення спеціальних (клінічних) дисциплін, а й у лікарській діяльності, що негативно позначається на ефективності лікування. Для майстерного володіння мовою необхідно постійно збагачувати свої знання та досвід, удосконалювати освіту, всебічно розвивати свою особистість, правильно та змістовно говорити. На даний момент молодь дуже спрощує значення мови у повсякденному та професійному спілкуванні. Значну частину живого спілкування студентам-медикам замінюють контакти у мережі Інтернет, де вони використовують більш вільні правила мовлення. Це досить широко продемонстрували заходи з дистанційного навчання під час карантину з приводу епідемії коронавірусу. А ще яскравіше виявляється дефіцит мовної культури при спілкуванні студентів між собою, в деяких випадках навіть у присутності викладача. Зараз дуже рідко можна зустріти студентів-медиків, які вільно можуть висловити свою думку чи подискутувати на професійні теми.

Культура мови включає в себе чотири компоненти: нормативний, комунікативний, етичний і естетичний. Нормативна складова передбачає знання літературних норм і вміння застосовувати їх у процесі мовного спілкування [2, с. 81]. На жаль, серед студентів із Тернопільщини в повсякденному спілкуванні досить часто викладачі спостерігають порушення цих норм, на відміну від студентів із східних областей України, котрі, спілкуючись у побуті російською мовою, стараються на заняттях та при спілкуванні з викладачами використовувати українську, причому вона у них, як правило, більш досконала, ніж у тих, хто говорить українською у побуті.

Комунікативні якості мови мають на увазі її чистоту, логічність, доступність, багатство, доречність. Ця функція передбачає обмін інформацією між викладачем і студентом, причому ключове значення має зворотний зв'язок, тобто реакція на сказане. Теперішні студенти-медики не надають достатньої уваги вищеназаним мовним ознакам. Подекуди викладачі стикаються із такими ситуаціями, коли студент не може лаконічно переказати викладений у підручнику матеріал, хоча при вирішенні ситуаційних задач може застосувати отримані знання.

Етична сторона спілкування передбачає дотримання прийнятих у суспільстві норм поведінки, шанобливе ставлення учасників діалогу один до одного, доброзичливість, тактовність і делікатність. Багато викладачів старшого віку відмічають відсутність саме цих рис у представників сучасної молоді і це не стереотип і не упереджене ставлення, а реалії сучасної ситуації. Деякі труднощі виникають і при потребі проанкетувати студентів з певних питань методології чи ефективності викладання, оскільки респонденти не можуть висловити чітко і предметно свої пропозиції щодо покращення процесу навчання ні в усній, ні в письмовій формі.

Естетичний компонент має на увазі емоційність, образність, виразність, асоціативність, інтуїтивність мови. Зараз можна спостерігати серед студентів надмірність чи навпаки бідність емоційної складової, що зазвичай демонструє їх байдужість до обраної теми чи співрозмовника.

Отже, високу культуру спілкування визначає досконале володіння літературною мовою, її нормами в процесі мовленнєвої діяльності. Кожен спеціаліст, плануючи своє суспільне життя, прагнучи фахового зростання повинен відмінно володіти державною мовою, культурою ведення дискусій, оскільки саме мова не лише слугує найкращим інструментом формування власних думок, а й засобом впливу на співрозмовника.

Майбутнім медикам ще із студентської лави потрібно виховувати у собі обережність у поводженні зі словом і вміння використовувати його в інтересах хворого. Неабияке значення має також усвідомлення адміністративною та науковою медичною елітою ролі державної мови в її літературному варіанті не лише як морально-патріотичного фактора, але як державотворчого, національно-та суспільно-консолідуючого чинника [1, с. 139]. Роль викладача у навчальному процесі полягає у популяризації культури мови як за рахунок власного прикладу, так і шляхом тактовного втручання у середовище, де є ознаки спотворення чи ігнорування культури мовлення, оскільки задатки правильного спілкування у студентському середовищі дадуть свої результати у подальшому професійному рості особистості майбутнього медика.

ЛІТЕРАТУРА

1. Навчук Г. В., Шутак Л. Б. Культура мови медика як невід'ємна складова лікарської деонтології. *Дослідження з лексикології і граматики української мови*. Дніпропетровськ, 2014. Вип. 15. С. 133–140.
2. Ткач А. В. Культура фахового мовлення – важливий показник професіограми майбутнього медичного працівника. *Науковий вісник Чернівецького університету*, Чернівці, 2015. Випуск 761. С. 80–83.

Тишковець М. П.

*Тернопільський національний медичний
університет імені І. Я. Горбачевського МОЗ України*

ЕЛЕКТРОННІ СЛОВНИКИ ЯК ДЖЕРЕЛО ОПАНУВАННЯ МОВИ

Розвиток комп'ютерно-інформаційних технологій спричинив появу прикладної наукової дисципліни в мовознавстві – комп'ютерної лексикографії, основним призначенням якої залишається укладання комп'ютерних (електронних) словників, що все частіше стають відповідниками, а подекуди й заміниками традиційних паперових лексикографічних видань.

Електронний словник – це «комп'ютерна база відомостей, що містить закодовані словникові статті, які дають змогу здійснювати швидкий пошук

потрібних слів (часто з урахуванням морфологічних форм) з можливістю репрезентації словосполучень (прикладів уживання) і зміни напряму перекладу (наприклад, українсько-англійський чи англійсько-український)» [1, с. 91]. Важливість використання словників такого типу у сучасному навчальному процесі не викликає сумнівів, адже електронний глосарій забезпечує миттєвий пошук потрібної інформації, зручність доступу до мовних джерел, їх значний обсяг, повноту й різноманітність (за рахунок додаткових гіперпосилань), можливість постійного оновлення інформації й вилучення застарілих даних, перспективу використання мультимедійних засобів; демонструє мовні закономірності і можливості засвоєння навчального матеріалу тощо.

Сьогодні для вільного доступу в Інтернеті викладено немало кількість українських словників різних типів. Крім версій традиційних глосаріїв, є й автоматичні словники, або ті, що укладені комп'ютером. Електронні словники й енциклопедії розробляють сьогодні як автономні, так і мережеві програмні продукти.

Пропонуємо ряд електронних словників, якими можуть послуговуватися студенти під час опанування мови професійного спрямування у медичному закладі вищої освіти.

1. Інтегрована лексикографічна система «Словники України», підготовлена Українським мовно-інформаційним фондом Національної академії наук України під керівництвом академіка НАН України В. Широкова. Користувачам запропоновано здійснювати роботу у таких режимах: «Парадигма», «Транскрипція», «Фразеологія», «Синонімія» та «Антонімія». Режим доступу: www.ulif.org.ua.

2. Електронна версія одинадцяти томів тлумачного академічного «Словника української мови» (1970-1980) доступна на сайті Інституту мовознавства ім. О. О. Потебні НАН України. Режим доступу: www.inmo.org.ua/sum.htm.

3. На сайтах: www.sum20ua.com, www.services.ulif.org.ua/expl доступна електронна версія перших десяти томів академічного тлумачного «Словника української мови в 20 томах» (2010).

4. Відскановані версії друкованих словників можна знайти на сайті «Український Літературний Центр». У рубриці «Перекладачі → Список словників» варто ознайомитися із різними видами філологічних словників, у тому числі й термінологічними. Особливо цікавою буде для майбутніх лікарів частина «Словники 1882–1945 рр.», у якій виставлено перші глосарії української медичної термінології, праці Мартирія Галина «Медичний латинсько-український словник» (Прага, 1926), Олени Курило «Nomina Anatomica Ukrainica. Анатомічний словник» (Видання 2. Детройт, 1971), Овксентія Корсака-Чепурківського «Номенклатура хороб» (Київ, 1927) та ін. Режим доступу: <https://litcentr.in.ua>.

5. В українському інтернет-просторі є портал для медиків <http://medterms.com.ua>. Окрім бази праць з медицини, тут є словник медичних термінів, який допоможе засвоювати властиві значення термінів та їх відповідне використання й вимову.

6. Автоматизовану систему навігації з виходом в електронні словники, спеціальні лінгвістичні тренажери, посібники, правопис 2019 року подано на лінгвістичному порталі Mova.info (URL: <http://www.mova.info>). Це своєрідна комплексна навчальна система, розрахована на тих, хто бажає вдосконалити та перевірити свої знання з української мови.

7. Корисними для опанування рідної мови будуть словники-довідники, які можна відшукати на сайтах «Wikidot.com». Режим доступу: <http://wikidot.com>. Тут розміщені для вільного користування словники-довідники: Н. Є. Лозова, В. Б. Фридрак «Дзвона чи дзвону? Або -а(-я) чи -у(-ю) в родовому відмінку» (<http://rodovyi-vidminok.wikidot.com/slovyk-dovidnyk>), В. В. Жайворонок «Велика чи мала літера?» (<http://velyka-chy-mala-litera.wikidot.com>), Ф. С. Бацевич «Словник термінів міжкультурної комунікації» (<http://terminy-mizhkult-komunikacii.wikidot.com>), довідник з українського слововживання М. Волощак «Правильно – неправильно» (<http://nepravylno-pravylno.wikidot.com>) та інші словникові та довідникові матеріали.

Уважаємо, що поданий перелік електронних глосаріїв стане у пригоді для тих, хто прагне постійно вдосконалювати свої навички правильного використання української мови в усній та писемній формах.

ЛІТЕРАТУРА

1. Українська мова (за професійним спрямуванням) : підручник / С. М. Луцак, Н. П. Литвиненко, О. Д. Турган та ін. ; за ред. С. М. Луцак. К. : ВСВ «Медицина», 2017. 360 с.
2. Словники в професійному спілкуванні. Типи словників, їх функція та роль у підвищенні мовної культури. URL: <https://moodle.tdmu.edu.ua/mod/resource/view.php?id=117216>.

Sheremeta L. P.

I. Horbachevsky Ternopil National Medical University

THE MAIN PROBLEMS OF DEVELOPMENT OF MEDICAL TERMINOLOGY

Nowadays the integration process of national education involves the widespread use of new technologies, trends and progressive approaches to learning. In the conditions of Ukrainian state developing as an equal partner in the creation of a modern educational space, the education of foreign students in higher educational institutions of Ukraine is an important factor. The problem of foreign language proficiency in the educational system is urgent, since in Ukraine there is a considerable number of foreign students. English is a subject and educational discipline, a means of comprehensive development, a guide in their formation as professional personalities for those students. As a consequence, there is a need for foreign language students to develop appropriate language competence, which is impossible without their language training. The main

task of the English teacher is to develop the ability of students to communicate proficiently using the proper language in different situations and in their professional activities.

Learning a foreign language in higher educational establishments (including medical ones) involves mastering vocabulary and sharing knowledge in medical subjects, considering some topics, and discussing them. The basis for this is medical terminology, as a result of comprehension and generalization of facts, phenomena and processes, united by a single concept – «medicine».

The modern development of science and technology, international scientific integration in the medical field of knowledge leads to the emergence of a large number of concepts, and therefore medical terms that require, on the one hand, a clear formulation and rational organization; on the other hand – «the nature of science of the XXI st century established the role of the English-speaking terminosphere as a matrix of globalized science» [13, p.108]. As a result, the complex study of medical terminological system, including microbiological one, taking into account lexicosemantic features of terms becomes relevant.

Recently the emphasis on medicine has become more and more common in science, particularly linguistics, as evidenced by a number of significant scientific studies. Thus, the terminology of professional languages has been thoroughly researched by Ukrainian scientists V. I. Karaban [3], T. R. Kyiak [11], A. M. Naumenko, O. D. Ohui [4]. In medical terminology, a rich experience of research of certain aspects, for example, historical, has been recorded in the works of V. V. Nimchuk [11], V. A. Peredrienko, M. N. Cherniavsky [12]; the subject of radiological medicine was researched by I. V. Korneiko, skin diseases – by T. O. Petrova, forensic medicine – by T. V. Lepekha, clinical medicine – by N. V. Misnyk [9]. The problem of translation and streamlining of medical terminology is studied by O. P. Snezhyk, Yu. O. Bondar [2]. The lexicology and morpheme of English are studied by A. H. Nikolenko [10], Ye. I. Horot', S. V. Bielova [1], Yu. Yu. Shamayev and others. It should be noted that the most extensive classification of terms in general is provided by V. I. Karaban [3]. Principles of medical terminology normalization were developed by O. O. Kitsera, Ya. N. Korzhynskyy, M. P. Pavlovskyy, L. I. Petrukh, R. I. Stetsyuk, A. V. Tkach [16]. The questions of medical discourse were thoroughly discussed in the works of J. Wills [20], J. Eritage [17; 18], D. Maynard [19], N.P. Lytvynenko [5; 6; 7; 8], L. B. Shutak [15], O. S. Shanina [14].

In most works it is observed the analysis of the medical terminology system as a whole, but in the national and foreign linguistics there is a lack of thorough scientific research, devoted to the study of lexical-semantic organization and structure of English medical terms.

LIST OF LITERATURE

1. Гороть Є. І., Белова С. В. Notes on Modern English Lexicology / Нариси з лексикології сучасної англійської мови. Луцьк : РВВ «Вежа» Волин. держ.ун-ту ім. Лесі Українки, 2008. 372 с.

2. Дудок Р. І. Проблема значення та смислу терміна в гуманітарних науках : монографія. Львів : Видавничий центр НУ ім. Івана Франка, 2009. 358 с.
3. Карабан В. І. Переклад англійської наукової і технічної літератури. Вінниця : Нова книга, 2004. 576 с.
4. Кияк Т. Р., Огуй О. Д., Науменко А. М. Теорія та практика перекладу (німецька мова). Вінниця : Нова книга, 2006. 592 с.
5. Литвиненко Н. П. Автокомунікація в медичному дискурсі (на матеріалі діалогів лікар-пацієнт). *Українська мова*. 2009. № 3. С. 83–96.
6. Литвиненко Н. П. Дослідження медичного дискурсу у вітчизняному та зарубіжному мовознавстві. *Мовознавство*. 2009. Вип. 17. С. 143–152.
7. Литвиненко Н. П. Медичний дискурс як предмет вивчення у процесі мовної підготовки майбутнього лікаря. *Научные исследования. Теория и практика. Педагогические науки*. Вроцлав, 2012. С. 68–70.
8. Литвиненко Н. П., Місник Н. В. Медицина в термінах і визначеннях. Київ : Книга-плюс, 2013. 304 с.
9. Місник Н. В. Формування української медичної клінічної термінології : автореф. дис.... канд. філол. наук : 10.02.04. Київ, 2002. 20 с.
10. Ніколенко А. Г. Лексикологія англійської мови – теорія і практика. Вінниця : Нова Книга, 2007. 528 с.
11. Німчук В. В. Мова українського травника XVI ст. *Мовознавство*. 1976. С. 43–55.
12. Передрієнко В. А. Формування української літературної мови XVIII ст. на народній основі. Київ : Наукова думка, 1979. 143 с.
13. Снітовська О. Й. Медична термінологія англійських текстів інструкцій медичних препаратів та відтворення її в українських перекладах. *Записки з романо-германської філології*. Вип. 2 (39). 2017. С. 108–117.
14. Шаніна О. С. Медичний дискурс: комунікативно-прагматичний і сугестивний аспекти : автореф. дис. ... канд. філол. наук. Одеса, 2015. 19 с.
15. Шутак Л. Б. Медичний дискурс як невід’ємна частина української дискурсології. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія» (Серія «Філологічна»)*. 2014. Вип. 48. С. 256–260.
16. Юкало В. Я. Мовні стереотипи в комунікаціях лікаря : автореф. дис.... канд. філол. наук. Київ, 2003. 24 с.
17. Heritage J., Maynard DW. Communication in Medical Care: Interaction Between Primary Care. *Physicians and Patients*. Cambridge, UK: Cambridge Univ. Press, 2006. P. 112–145. URL: <https://doi.org/10.1017/CBO9780511607172>.
18. Heritage J., Maynard DW. Problems and prospects in the study of physician-patient interaction: 30 years of research. *Annu. Rev. Sociol.* 2006. P. 51–74. URL: <https://doi.org/10.1146/annurev.soc.32.082905.093959>.
19. Maynard DW., Heritage J. Conversation analysis, doctor-patient interaction and medical communication. *Med. Educ.* 2005. P. 428–435. URL: <https://doi.org/10.1111/j.1365-2929.2005.02111>.
20. Wilce J. Medical Discourse. *Annu. rev. anthropol.* 2009. P. 199–215.

ПРОФЕСІЙНЕ СПІЛКУВАННЯ В ПОЛІКУЛЬТУРНОМУ СЕРЕДОВИЩІ

Федчишин Н. О., Єлагіна Н. І.
*Тернопільський національний медичний
університет імені І. Я. Горбачевського МОЗ України*

МОДЕЛЬ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ ІНОЗЕМНИХ МОВ У ТНМУ ІМЕНІ І. Я. ГОРБАЧЕВСЬКОГО

Модернізацію системи освіти в державі все частіше пов'язують з розвитком дистанційного навчання, яке розглядається як один з істотних факторів підвищення конкурентоспроможності на ринку освітніх послуг. Ця форма навчання широко застосовується в країнах Західної Європи, США та інших розвинутих країнах [1; 2; 3]. Поширення коронавірусної інфекції COVID-19 у світі та Україні обумовили розвиток цієї форми навчання, що дозволяє в режимі онлайн навчати та оцінювати успішність студентів протягом періоду карантину. Переведення закладів освіти на дистанційний режим роботи, зокрема шляхом організації освітнього процесу із використанням технологій дистанційного навчання, відбулося відповідно до постанови Кабінету Міністрів України № 211 від 11.03.2020 року. Відповідно до вищевказаного наказу переведено на дистанційну форму роботи навчальний процес у Тернопільському національному медичному університеті.

Окремі елементи дистанційного навчання можуть з успіхом використовуватися у підготовці студентів денних та заочних відділень, особливо беручи до уваги тенденцію до скорочення годин на аудиторні заняття з подальшою їх компенсацією за рахунок самостійної та індивідуальної роботи студента [1]. Позаяк такий підхід надасть науковцям достатню кількість часу для розробки відповідних дистанційних курсів, що сприятиме підвищенню якості останніх та допоможе уникнути багатьох технічних проблем [2]. Тим не менш, сьогодні потреба у системі дистанційного навчання є нагальною і стосується всіх дисциплін без винятку, зокрема й іноземних мов. На сьогодні в Україні дистанційне навчання іноземних мов потребує, перш за все, розробки ґрунтовної теоретичної бази.

Сучасні засоби телекомунікацій відкривають та розширюють можливості студентів, отримані під час аудиторних занять. Популярною системою дистанційного навчання є Moodle. ТНМУ тривалий час використовує систему Moodle, а тому можемо дати їй повну характеристику. Moodle як навчальна платформа призначена для об'єднання викладачів та студентів. Дана система забезпечує чимало функцій: виконання завдань, дискусійні форуми, завантаження файлів, оцінювання, обмін повідомленнями, календар подій, новини, анонси (для різних рівнів: сайт, курс, навчальна група), онлайн тестування тощо.

Для забезпечення студентів, які володіють базовими знаннями з іноземної (англійської, німецької) мови, ефективним матеріалом для формування мовної та мовленнєвої компетенції, зокрема розширення їхнього словникового запасу, поглиблення та практичного закріплення навичок з граматики іноземної (англійської, німецької) мови і вмінь правильно реалізувати комунікативні наміри відповідно до теми і мети спілкування, на кафедрі іноземних мов ТНМУ зібрано відповідну навчальну базу та розроблено проект дистанційного курсу «Іноземна мова за професійним спрямування». Проект складається з навчального, комунікативного та інформаційно-довідкового блоків. Ядром навчального блоку є автоматизований курс англійської мови, що передбачає опрацювання відповідного лексичного та граматичного мінімумів. Комунікативний блок забезпечує можливість здійснення навчального діалогу студента з викладачем, який веде курс, спілкування з іншими користувачами. Інформаційно-довідковий блок пропонує характеристику-опис курсу, граматичну довідку, зразки вправ, вказівки та коментарі щодо їх виконання.

Основним засобом дистанційного навчання іноземної мови є електронний підручник, матеріал якого повинен бути укладеним з урахуванням принципів програмованого управління процесом засвоєння знань. Такі матеріали забезпечують втілення провідних дидактичних принципів, а саме: наочності, свідомості, активності, систематичності, послідовності, доступності, міцності засвоєння тощо, а також відповідають вимогам особистісно-орієнтованого підходу в методиці навчання іноземних мов. Відповідно до теми заняття, використовуючи електронну інформацію, розміщену у навчальних матеріалах до кожного заняття, студентам пропонується виконання індивідуальних завдань. Виконані завдання студенти можуть надсилати на електронну пошту.

Система Moodle у ТНМУ для виконання навчального плану з іноземних мов дозволяє викладачам створювати online-курси, керувати змістом сайту, пропонує різноманітні способи (аудіо-, відео-) подачі та засвоєння навчального матеріалу, перевірки знань і контролю успішності, допомагає у засвоєнні нової лексики та розвитку навичок читання, аудіювання, письма. До прикладу, для студентів другого курсу з іноземної мови (англійської, німецької) запропоновано різні види текстів та тестових завдань для опрацювання мовного матеріалу та тренування рецептивних, репродуктивних і продуктивних умінь та навичок студентів й водночас для контролю рівня сформованості їхньої мовленнєвої компетенції. Навчальні матеріали включають словник-мінімум, граматичну довідку та довідки із переліком основних мовних формул для вираження різних комунікативних намірів. У процесі опрацювання матеріалу передбачено самостійну роботу студентів із навчальною базою та можливість їхньої взаємодії із викладачем шляхом листування електронною поштою та проведення відео-конференцій із голосовим зворотнім зв'язком. Після завершення вивчення певної теми студенти повинні оперувати відповідним лексичним мінімумом, практичною граматиною, вільно спілкуватися у типових медичних ситуаціях.

Аналіз навчальних дистанційних курсів з вивчення іноземної (англійської, німецької) мови свідчить про достатній рівень дистанційного навчання за умов,

що склалися, про забезпечену можливість реалізувати індивідуалізований підхід до навчання, поєднувати навчально-пізнавальну діяльність із професійною, здатність забезпечувати зорове та слухове сприймання інформації, здійснювати об'єктивний контроль рівня сформованості мовної і мовленнєвої компетенції студентів тощо. Окрім того, розвиток процесу дистанційного вивчення іноземної (англійської, німецької) мови надає широкі можливості доступу до основних навчальних ресурсів, необхідних для оволодіння технікою іншомовного спілкування.

ЛІТЕРАТУРА

1. Дацюк В. Б. Перспективи дистанційної освіти та віртуальних університетів в Україні. URL: <http://mediacenter.uz.ua/data/daciuk.pdf>.
2. Дистанційні курси. Методичні рекомендації щодо підготовки веб-ресурсу дисциплін при організації навчального процесу за дистанційною формою / укл. О. О. Новомлинець, О. П. Дрозд. Чернігів : ЧНТУ, 2013. 32 с.
3. Концепція розвитку дистанційної освіти в Україні. URL: <http://www.osvita.org.ua/distance/pravo/00.html>.

Хвалибога Т. І., Федчишин Н. О.

*Тернопільський національний медичний університет
імені І. Я. Горбачевського МОЗ України*

ОСОБЛИВОСТІ НАВЧАННЯ ПРОФЕСІЙНО ОРІЄНТОВАНОГО ЧИТАННЯ МАЙБУТНІХ ЛІКАРІВ

Практична мета навчання іноземної мови реалізується в оволодінні студентами низкою мовленнєвих компетентностей в усній (аудіювання, говоріння) та письмовій (читання, писемне мовлення) формах у соціально-побутовій, культурній та професійній сферах. Саме тому, щоб підтримати інтерес студентів на заняттях, виникає необхідність організації навчального процесу та стимулювання вивчення іноземної мови з урахуванням їхніх професійних потреб. Читання як вид мовленнєвої діяльності спрямоване безпосередньо на професійно значущі тексти, завжди повинне нести для читача певний практичний інтерес, зумовлений конкретною, пов'язаною з комунікативною ситуацією потребою.

Читання фахівця насамперед визначається інформативним аспектом пізнавальної та комунікативної функцій читання як вербального письмового спілкування. У зв'язку з цим при відборі текстів зі спеціальності як об'єктів навчання читання необхідно звертати увагу на текстотвірні характеристики, відзначаючи ступінь їх інформативного потенціалу, характер функціональної спрямованості, їх сприйняття читачем.

При виявленні предметного змісту й інтерпретації інформації професійно значущих текстів для фахівця вирішальну роль відіграє ступінь засвоєності ним того чи іншого розділу сфери знання, до якого відноситься текст. Зміст тексту є

зафіксованим мовними засобами відображенням сегменту екстралінгвістичної реальності, що була психічним переживанням (змістом) відправника тексту і стає психічним переживанням його реципієнта при сприйнятті. Це переживання є нелінійним і недискретним комплексом інформації, який міститься і в знаках тексту, і в фонових знаннях реципієнта, які актуалізуються цими знаками.

Щодо читання як виду мовленнєвої діяльності спеціаліста, то це положення особливо підкреслює таку функцію професійно-орієнтованого тексту як функція розширення, поповнення знань за фахом, зберігання та передачі інформації а, отже, особливу значимість такої його характеристики як інформативність, здатність нести щось нове і прагматично цінне для читача.

Текст є джерелом лінгвістичної та професійної інформації, яку фахівець використовує в своєму спілкуванні при породженні висловлювань. Як вербальне письмове спілкування читання фахівця медичного профілю визначається інформативним аспектом його комунікативної та пізнавальної функцій. Інформація, яку несуть тексти медичного спрямування, відрізняється своїм прагматичним призначенням. Вони відносяться до наукового стилю мовлення з його підстилями (власне науковим, науково-технічним, науково-популярним) і тому характеризуються великою кількістю спеціальних термінів латинського походження, службових слів та слів-організаторів, синтаксичними структурами високої конструктивної складності, чіткою визначеністю композиційної організації. Окрім цього, особливостями професійно орієнтованих текстів для навчання читання майбутніх лікарів є формально-логічний спосіб викладу, його інструктивний і регламентуючий характер та виражена модальність.

Активне використання в навчальному процесі професійно орієнтованих текстів збільшує інтерес студентів до вивчення іноземної мови. Професійно орієнтоване читання – ефективний метод отримання додаткових знань з обраної професії, а також один із шляхів використання набутих знань у професійній діяльності. Зокрема, у процесі роботи із студентами медичного профілю, спрямованої на формування фахової термінологічної компетентності, викладач допомагає їм визначити й зрозуміти основні значення професійної термінології, підготувати й забезпечити повне розуміння інформації. Для реалізації цього необхідна подальша розробка цілісної методики навчання розуміння, вилучення й використання інформації з іншомовних джерел.

Bobak M. I.

I. Horbachevsky Ternopil National Medical University

INTERCULTURAL COMMUNICATION AS THE ESSENTIAL COMPETENCY OF HEALTH PROFESSIONALS

Physicians play a unique societal role as professionals, requiring a distinct body of knowledge, skills and behaviours dedicated to the health of individuals, communities

and society. As such, they are accountable to themselves, their patients, and families, and society. They are guided by codes of ethics, commitments and accountability that form the basis of an understanding between the physician and society.

It is known that a misplaced and inappropriate word might leave a more lasting and painful scar than a surgeon's sloppy scalpel, or as they put it, «...unhelpful communication can cause iatrogenic suffering, with a lasting impact upon patients and families and residual uncertainty and emotional distress amongst trainees, difficult discussions should be considered as seriously as an invasive procedure». Our interactions with patients can have lasting and profound consequences so we should not be «winging it» [4].

Patient compliance, satisfaction with care, and even the outcomes of treatment are associated with the communication patterns of physicians.

Due to growing global mobility, migration and international teamwork, attention to intercultural communication is of major significance for healthcare. The ability to communicate effectively in the global world is an increasingly essential competency.

A variety of approaches to intercultural communication are introduced by scholars. Each of these approaches details how intercultural communication is broadly studied and defined from different points of view. Essential to intercultural communication are two concepts: communication and culture.

In modern multicultural society, doctors are increasingly challenged with patients from various ethnic backgrounds. Culture could be seen as the glasses through which we see the world. It includes how we interpret this world and how this is valued by ourselves. The cultural background of the communicators plays a major role in the process of communication, because of different habits, values, expectations, and perceptions [3].

The need for effective intercultural communication (ICC) between doctors and patients has become obvious. ICC has proven to be challenging for doctors, which is due to differences in language, divergent expectations, different cultural norms and values, and different conceptions of the role of the family [5].

Attention to the communication behaviour of doctors is increasing, especially since doctors need to apply effective communication in various contexts. In this study we focussed on relevant skills of ICC of medical specialists in real practice.

The medical specialists should be capable to practice many communication skills, such as listening, showing empathic communication behaviour and being open and respectful to the patient.

Other skills are also relevant in the intercultural context, such as being culturally aware, checking the patient's language ability, checking if the patient understood and exploring the reason for the consultation [2].

Effective communication between doctor and patient is generally acknowledged as a powerful diagnostic and therapeutic tool. Good communication is therefore a prerequisite for high quality healthcare. Good doctor-patient communication has shown to be effective in, amongst others, patient safety, reduction of prescriptions, medication adherence, clinical outcomes and patient satisfaction [1].

Good communication by doctors improves health outcomes, enhances patient satisfaction, and contributes to doctors' job satisfaction. The paramount importance for each doctor is to treat each patient as a unique person, irrespective of his or her cultural background.

Nowadays medical education is based on competency training. Communication is regarded as one of the core competencies of a good doctor. In both undergraduate and postgraduate medical education, communication is one of the competencies which should be assessed. It has been revealed that there is no recipe for good communication. Although lots of efforts have been made in countries all over the world, communication training is often limited in time [6].

If you cannot communicate it doesn't matter what you know. These words summarize the importance of teaching, testing and learning communication skills in health profession education. Communication in medicine, as well as intercultural communication, needs to be taught with the same rigour as the other core clinical skills such as physical examination.

REFERENCES

1. Betancourt J. R. Cultural Competence and Medical Education: many names, many perspectives, one goal. *AcadMed* : PubMed, USA, 2006. P.499–501.
2. Bleakley A. Patient-Centred Medicine in Transition. The Heart of the Matter. *Advances in Medical Education* : Springer International Publishing Switzerland, 2014.
3. Brinkman U. Intercultural Readiness: Four Competencies for Working Across Culture. London : Palgrave Macmillan, 2014.
4. Marcel D'Eon. The Science of Communication, the Art of Medicine. *Canadian Medical Education Journal*, 2016. No 7(1). P. 3.
5. Paternotte E. Intercultural Communication Between Doctors and Patients; A Multi-perspective Exploration (dissertation). Amsterdam, Netherlands, 2016. P.26–32.
6. Silverman J., Kurtz S., Draper J. Teaching and Learning Communication Skills in Medicine. Boom Lemma, 2014.

Волощук М. В.

*Тернопільський національний медичний
університет імені І. Я. Горбачевського МОЗ України*

ЛАТИНСЬКІ НАЗВИ СПЕЦІАЛІСТІВ-МЕДИКІВ

Сучасні латинські назви медичних спеціальностей – це наукові терміни медицини, які склалися протягом багатьох століть. В їх основі лежить класична латина, яка увібрала в себе велику кількість лексичних і морфологічних елементів грецької мови. Саме з допомогою цих терміноелементів і своїх власних посткласична латина стала основою для творення нових термінів і назв нових понять в умовах стрімкого розвитку медико-біологічних наук та клінічної медицини.

У класичній латині бракувало власних лексико-морфологічних засобів для передачі грецьких наукових понять. Виявляється, що завойована Греція полонила римлян і своїм мистецтвом лікування, тому було закономірним, що цією справою займалися в основному греки, а грецькі медичні терміни успішно латинізувалися, спочатку вони входили до складу латинського лексикону, а згодом ставали науковою термінологією та проникали в національні мови. Наприклад, слово *χειρουργός* латинізувалось ще в I ст. до н.е., а ми зустрічаємо його і до нині у більшості мов.

Щодо власне латинської лексики, то для утворення назв медичних спеціальностей використовували іменник *medicus*, який згодом теж увійшов у лексикон медичної латини як загальна назва професії лікаря. Але в античний період це слово позначало або усі різновиди медичних спеціалістів, або вживалось з означенням, яке вказувало на вузьку спеціалізацію лікаря: *medicus ocularius* (досл. очний лікар), *medicus auricularius* (досл. вушний лікар). Такі означення могли субстантивуватися: *ocularius, i m*; *auricularius, i m*; *vulnerarius, i m* (лікар-хірург).

Грецькі ж терміни при формуванні назв медичних спеціальностей виявились більш лаконічними та більш точними щодо змісту та форми, вигідно відрізнялись від латинських, тому успішно прижились у медичній термінології до сьогодення. Дуже практичною виявилась грецька модель, яка передбачала сполучення основ єднальним голосним -ο-. При такому способі утворення назв спеціалістів-медиків на першому місці ставилась терміноутворююча основа (грецького походження) назви спеціальності лікаря, а на другому -*logus* (від слова *λόγος*, яке у грецькій мові має глибокий зміст і багато значень, серед яких *слово, наука*). Подібні терміни дуже часто використовувались уже в античний період в латинізованому вигляді: *φιλόλογος* – *philologus*; *αστρολόγος* – *astrologus*, де грецькому закінченню другої відміни -ος відповідає латинське закінчення -*us* теж другої відміни для іменників чоловічого роду.

Дана словотворча модель широко використовувалась у науковій термінології для позначення назв спеціалістів-теоретиків і практиків: *biologus, histologus, proctologus* та інші. При швидкому розвитку медико-біологічних наук та клінічної медицини подібних термінів стає з кожним днем більше, і такого роду термінів, назв медичних спеціалістів, близько 90% від загальної кількості.

В клінічній термінології часто можна зустріти інший кінцевий терміноелемент -*iater* (від грецького *ιατήρ* – лікар), який вказує на практичну спрямованість назви спеціаліста-медика: *paediater, psychiater, phoniater* та інші. Інколи подібні терміни на -*iater* (спеціаліст-практик) семантично використовують для протиставлення термінам з кінцевим -*logus* (спеціаліст-теоретик). До прикладу, *gerontologus* – спеціаліст, який вивчає особливості організму старшої людини, у той час як *geriater* – той, хто лікує старших людей.

Слід відзначити, що при утворенні назв спеціалістів спостерігається наступна закономірність: спочатку формується назва науки чи галузі клінічної медицини (кінцеві терміноелементи -*logia, -iatria*), а потім назва відповідної спеціальності. Наприклад: *stomatologia* – *stomatologus, phthisiatria* – *phthisiater*.

Одним із поширених способів утворення назв медичних спеціальностей є суфіксальний спосіб, який передбачає додавання до основи латинського чи грецького слова суфікса *-ist-*. Цей суфікс походить від грецького кінцевого терміноелемента *-ιστης*, який надає іменнику значення діючої особи, наприклад, *σοφιστής* – вчитель мудрості (однак згодом, *псевдомудрець*). У латинізованому варіанті, як і в грецькій мові, цей термін став іменником-винятком I відміни чоловічого роду отримавши закінчення *-a*: *sophista, ae m.*

Цей суфікс виявився дуже продуктивним, за його допомогою утворилось багато термінів широкого вжитку, аналогів яким не було в класичних мовах: *артист, пацифіст, гуманіст* тощо.

У медичній латині постантичної Європи багато віків поспіль уживались терміни *dentista* (*дантист, зубний лікар*), *oculista* (*окуліст, спеціаліст із захворювань очей*), які порівняно недавно почали витіснятись термінами *stomatologus, ophthalmologus*.

Ще один різновид назв спеціалістів – це терміни з кінцевим *-pathus* (від грецького *πάθος* – *страждання*). Першими новоутвореннями в медичній латині були *homoeopathus* і *allopathus*. Вони з'явилися на основі термінів *homoeopathia* і *allopathia*, які означають спосіб лікування. Термін *allopathus* означає лікаря, який практикує методи, протилежні гомеопатії, тобто методи традиційної медицини. *Homoeopathus* – спеціаліст, який лікує за методом гомеопатії («подібне лікується подібним»). Згодом за прикладом цього способу були утворені такі відомі терміни як *naturopathus* – лікар, що використовує лише природні способи лікування, *osteopathus* – спеціаліст, який основою лікування вважає оздоровлення кісток і хребта.

Описані вище способи творення назв медичних спеціальностей – це практично всі різновиди сучасних назв медичних латинських термінів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Дворецкий И. Х. Древнегреческо-русский словарь / под ред. С. И. Соболевского ; в 2-х томах. М. : Государственное издательство иностранных словарей, 1958. 1904 с.
2. Arnaudov G. Terminologia medica polyglotta. Sofia, 1979. 943 с.

Ворона І. І.

*Тернопільський національний медичний
університет імені І. Я. Горбачевського МОЗ України*

ВПЛИВ ЛАТИНСЬКОЇ МОВИ НА ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНО-КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ МЕДСЕСТЕР

Проблема підготовки медсестринських кадрів стає все більш актуальною у зв'язку з реорганізацією медичної галузі та перехід на трьохрівневу систему надання медичної допомоги (первинна, вторинна, третинна). За таких умов,

вивчення проблеми компетентності медичної сестри, психологічних механізмів та педагогічних засобів формування професійно-комунікативної компетентності стає одним із пріоритетних завдань наукових досліджень.

Оволодіння будь-якою професією відбувається у процесі послідовного оволодіння професійною мовою, у тому числі і системою спеціальних понять та термінів, які складають її основу. Специфіка медичної термінології полягає у багатовіковому застосуванні латинської мови та термінів у професійній діяльності не тільки медичних фахівців, але й науковців всіх галузей знань.

Набуття професійно-комунікативної компетентності для майбутніх медсестер є першочерговим завданням, оскільки вільне володіння термінологією є умовою подальшого успішного професійного спілкування. Я. Януш зазначає, що визначення ролі термінології у формуванні професійної компетентності фахівців є центральною проблемою сучасної освіти [2, с. 15]. Вільне володіння термінологією для майбутніх медиків є запорукою успішної комунікації, тому виділяємо термінологічну компетентність як одну із основних складових професійно-комунікативної компетентності [1].

Вища школа презентує латинську мову як навчальну дисципліну, що володіє могутнім потенціалом професійного спрямування, тому й не дивно, що її викладання здійснюється на різних факультетах медичних закладів освіти. Відповідно до освітньої програми метою навчальної дисципліни «Основи латинської мови та медичної термінології» для студентів спеціальності 223 «Медсестринство», як показав аналіз навчальної програми, є формування у студентів професійно-орієнтованої термінологічної компетентності та забезпечення знань з медичної термінології з перспективою їх подальшого використання у професійній діяльності. Навчальна дисципліна передбачає засвоєння граматики латинської мови і базової лексики, яка необхідна для роботи за спеціальністю 223 «Медсестринство». Як відомо, давньогрецька та латинська мови – це основні інтернаціональні джерела для утворення нових термінів в усіх галузях медицини і біології. Знання термінів греко-латинського походження, основ латинської граматики допомагає студентам при читанні медичної літератури, вивченні спеціальних дисциплін.

Метою вивчення дисципліни «Основи латинської мови та медичної термінології» є засвоєння майбутніми медсестрами основ термінологічної компетенції, зокрема вміння усвідомлено і вільно використовувати сучасну медичну термінологію латинською мовою. Саме тому основна увага на заняттях приділяється теоретичним і практичним питанням, пов'язаним із принципами термінотворення, акцент робиться на найбільш продуктивних моделях термінів у всіх трьох (анатомо-гістологічна, клінічна, фармацевтична) підсистемах медичної термінології.

Аби домогтися усвідомленого перекладу анатомічних найменувань з української мови латинською і навпаки, особливу увагу слід приділяти засвоєнню студентами словникової форми іменника і прикметника, принципів узгодження і найбільш поширених структурних типів термінів. Через двослівні анатомічні терміни максимально повно відпрацьовується розуміння студентами узгодженого

і неузгодженого означень, при перекладі яких дуже часто допускаються помилки внаслідок невміння їх розрізняти; відпрацьовуються основні принципи аналізу граматичної форми слів, складових терміна. Як відомо, найбільш продуктивною моделлю серед двослівних анатомічних найменувань є терміни з узгодженими означеннями. Звідси виникає завдання – домогтися усвідомленого засвоєння суворої послідовності в принципах узгодження прикметника, дієприкметника з іменником. Типовою помилкою тут є неправильний вибір закінчення узгодженого означення через невміння визначити рід, число і відмінок.

При перекладі термінів з неузгодженими визначеннями найчастішою помилкою стає вживання форми називного відмінка, а не родового. Досить поширена помилка при визначенні числа іменника. У трислівних термінах увагу студентів акумулюємо на формі та позиції прикметника. Ураховуючи те, що до кінця анатомічного циклу студенти перекладають багатослівні терміни різної структури, необхідно на простих прикладах максимально відпрацювати основні принципи аналізу граматичної форми слів, що входять у анатомічне найменування.

Отже, на заняттях анатомічного розділу вивчаються загальні закони побудови латинських багатослівних термінів, що дозволяє при поясненні та закріпленні матеріалу йти від загального до часткового. Оволодівши засадами конструювання термінів, студенти переносять засвоєні знання на виконання завдань у інших дисциплінах.

ЛІТЕРАТУРА

1. Ворона І. І. Термінологічна компетентність студентів-медиків: теоретичний аналіз ключових дефініцій. *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського: Серія «Педагогіка і психологія»*. Вінниця, 2015. Вип. 43. С. 184–187.

2. Януш Я. Роль термінології у формуванні мовно-професійної компетентності фахівців економічного профілю. *Українська термінологія і сучасність*: зб. наук. пр. Київ, 2001. Вип. 4. С. 15–19.

Гантімурова Н. І.

*Тернопільський національний медичний
університет імені І. Я. Горбачевського МОЗ України*

СИСТЕМА НАДАННЯ ОСВІТНІХ ПОСЛУГ В УМОВАХ ПОЛІКУЛЬТУРНОГО СЕРЕДОВИЩА

На даний час медична освіта стоїть на порозі змін, які мають бути спроможними поєднати добрі традиції та здобутки вітчизняних фахових шкіл та передовий досвід викладання європейських університетів. Саме такі засади розбудови новітнього освітнього процесу зафіксовані у Національній стратегії розвитку освіти в Україні, де однією із цілей є «підвищення якості і

конкурентоспроможності освіти в нових економічних і соціокультурних умовах та прискорення інтеграції України у міжнародний освітній простір». Разом з тим навчання має сприяти гармонійному розвитку особистості, нести не лише фаховий, але і просвітницький характер, сприяти культурній, духовній освіченості майбутніх спеціалістів.

Навчання іноземних студентів вимагає створення комфортних умов для їх адаптації та подальшого здобуття освіти. Адаптацію до навчання у ЗВО України визначають як процес активного пристосування студентів до умов життя в іншій країні, її традицій, норм суспільної поведінки, нового соціального оточення; навчально-виховного середовища, що включає нове ставлення до професії, навчальних норм, оцінок, способів та прийомів самостійної роботи; навчального колективу, його звичаїв та традицій; нових побутових умов у студентському гуртожитку, нових зразків студентської культури, форм використання вільного часу; засвоєння та визнання особистістю цінностей, комунікативних норм та вимог нового соціального середовища [1, с. 153].

З метою вдосконалення умов навчання та кваліфікаційної компетентності майбутніх лікарів, важливу роль відіграє правильна організація навчального процесу. Це є запорукою залучення все більшої кількості іноземних громадян в Україну. Так, зокрема, у ТНМУ імені І. Я. Горбачевського утворений факультет іноземних студентів. До нього належать підготовче відділення, навчально-науковий інститут медсестринства та 5 кафедр: внутрішньої медицини № 2, хірургії № 2, педіатрії № 2, акушерства та гінекології № 2 і клінічної імунології, алергології та загального догляду за хворими. На кафедрах факультету іноземних студентів працюють висококваліфіковані і досвідчені викладачі, що мають високі рівні володіння англійською мовою, які підтверджені міжнародними сертифікатами FCE, TOEFL, IELTS та проходять періодичні стажування закордоном. Це покращило якість підготовки іноземних громадян.

Для ефективної роботи, координування навчального процесу, вирішення різноманітних питань, пов'язаних із реєстрацією іноземних громадян, в університетах працюють окремі структурні підрозділи. Так, у ТНМУ імені І. Я. Горбачевського таким підрозділом є деканат по роботі з іноземними студентами. Він включає в себе приймальну комісію, завданням якої є відбір та зарахування на навчання іноземних громадян на відповідні факультети згідно з нормативно-правовими документами профільних міністерств, які регламентують даний процес, імміграційний підрозділ та відділ, який відповідає за навчальну роботу.

З метою реалізації відповідної освітньо-професійної програми у закладах вищої освіти розробляється нормативний документ, який називається навчальний план. У ньому вказано перелік та обсяг нормативних і вибіркового навчальних дисциплін, послідовність їх вивчення, конкретні форми проведення навчальних занять (лекцій, лабораторних, практичних, семінарських, індивідуальних занять, консультацій, навчальних і виробничих практик) та їх обсяг, графік навчального процесу, форми і засоби проведення поточного й підсумкового контролю. У навчальному плані вказано й час, відведений на самостійну роботу.

У медичних закладах вищої освіти процес навчання є структурованим. Так, зокрема, на молодших курсах іноземні студенти здебільшого вивчають гуманітарні та соціально-економічні дисципліни, такі як: філософія, історія України, основи економічних теорій, основи психології та педагогіки тощо, а також дисципліни природничо-наукової (фундаментальної) підготовки, такі як: латинська мова та медична термінологія, історія медицини, медична біологія, медична хімія, біологічна та біоорганічна хімія, анатомія людини, гістологія, цитологія та ембріологія, фізіологія, мікробіологія тощо. Студенти старших курсів вивчають дисципліни професійної підготовки, такі як: акушерство та гінекологія, отоларингологія, офтальмологія, загальна хірургія, пропедевтика внутрішньої медицини, онкологія, патоморфологія, патофізіологія, онкологія, урологія тощо. Крім того, в навчальних планах медичних університетів України передбачено курси за вибором, які орієнтуються на індивідуальні вподобання студентів. Так, наприклад, у ТНМУ імені І. Я. Горбачевського такими курсами за вибором для іноземних студентів є: правознавство, домедична допомога в екстремальних ситуація, українська мова, молекулярна біологія, клінічна біохімія, актуальні питання діагностики, актуальні питання гематології та трансфузіології, клініко-лабораторна діагностика у внутрішній медицині, медична реабілітація та інші [2].

Отже, провівши короткий аналіз системи медичної освіти у вишах України на прикладі ТНМУ імені І. Я. Горбачевського, можна зробити висновок про ствердження системи національної медичної освіти у загальноєвропейському освітньому просторі, який базується на запровадженні новітніх методик навчання та оцінювання знань та вмінь іноземних студентів

ЛІТЕРАТУРА

1. Кузьмина Н. В., Реан А. А. Профессионализм педагогической деятельности. СПб., 1993. 453 с.
2. Робочий навчальний план спеціальності 222 «Медицина» – Тернопільський національний медичний університет імені І. Я. Горбачевського МОЗ України. 25.05.2019 р. Тернопіль, 2019. 7 с.

Kichula M. Ya.

I. Horbachevsky Ternopil National Medical University

PROFESSIONAL COMMUNICATIVE COMPETENCE OF MEDICAL STUDENTS

Based on the fact that the training of the doctor is in activity, and every activity is accompanied by a communication that is multifunctional and acts as a means of formation of professional medical profile, its culture in the process of medical education in medical school when learning a foreign language, there is a need to clarify the types of communication and its function in communication.

Communication is one of the most important conditions for the development of society and the person [1, p. 24]. Communication is one of the components of medical communication. Communication and interaction are informational in nature. The content of medical communication is information transmitted during contacts between specialists, doctors and patients. This is knowledge about treatment methods, acquired knowledge about the psychology of patients. This is information about internal motivational States, about the presence of personal needs. Medical communication is multi-subject and diverse in its internal content, which can only be known by analyzing the subject of medical communication, what it is about. When teaching students at a medical University, communication is represented by cognitive, conditioning, motivational and activity components, which is informational and communicative basis for exchanging information of the professional medical context in a foreign language.

Motivational communication in teaching a foreign language at a medical University leads to the formation of attitudes to actualize the needs for improving knowledge for their future profession as a doctor. It allows you to acquire new interests, motives, and goals. Modeling of professional medical communication in foreign language classes is associated with various types of cognitive or educational activities and serves as a way to transmit medical information, expands the horizons, develops the abilities of a medical student. During it, interpersonal exchange of actions, operations, skills and abilities is carried out, which enriches and improves the activities of the student.

Currently, a common approach is to consider the communicative, interactive and perceptual sides of communication. It is essential that all these functions are implemented simultaneously in communication. The communicative side is implemented in the exchange of information, interactive-by regulating the interaction of communication partners, provided that they unambiguously encode and decode the sign (verbal, non-verbal) communication systems. Perceptual is carried out in the «reading» of the interlocutor due to such psychological mechanisms as comparison, identification, apperception, reflection. Depending on the degree of forcing of the group of students, one or the other side of this process may be more revealed. The communication parties receive their own functional load and are considered as implementing different communication functions.

The interactive side of communication is expressed in the concept of symbolic interactionism (T. Mead, A. Rose, T. Shibusaki, etc.), as well as in the theories of roles (T. Sorbin, R. Linton, E. Goffman, etc.) and reference groups (R. Merton, G. Hyman, T. Newcomb, M. Sheriff, etc.). in all cases, it is about the interaction of people, which is expressed by the concept of «interaction» [1, p. 296; 2, p. 197].

An even more detailed analysis of communication functions allows us to differentiate between contact, informational, motivational, and coordination functions. Thus, we can conclude that most often the classifications describe the communicative aspects of communication. Business professional communication is primarily based on information, communication and regulatory aspects, including non-verbal means of communication.

LIST OF LITERATURE

1. Немов Р. Психология. Книга 3. Психодиагностика. Введение в научное психологическое исследование с элементами математической статистики. М.: Гуманитар. Узд. Центр ВЛАДОС, 2016. 631 с.
2. Jevon Ph. Odogwu St., Pepper J., Coleman J. History taking and communication skills, Hoboken Wiley Blackwell. 2020. 258 p.

Колодницька О. Д.
*Тернопільський національний медичний
університет імені І. Я. Горбачевського МОЗ України*

ЛАТИНСЬКА МОВА ЯК СКЛАДОВА ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ МАЙБУТНІХ МЕДСЕСТЕР

Невід'ємною частиною професійної компетенції майбутніх медсестер є знання медичної термінології і вміння нею користуватися. Термінологічна компетенція закладається на заняттях із латинської мови, що є частиною інтегрованого процесу навчання майбутніх медсестер. Давньогрецька та латинська мови є основними інтернаціональними джерелами розвитку й поновлення термінологічних систем різних галузей науки, зокрема медицини. Знання основ латинської граматики, греко-латинського словотворчого фонду забезпечує професійну термінологічну грамотність майбутніх медсестер, дає змогу їм читати вузькоспеціалізовану медичну літературу, вивчати спеціальні дисципліни та водночас значно підвищує їхній загальнокультурний рівень.

Вивченню латинської мови у медичних закладах освіти відводиться особлива роль як мові професійно орієнтованого навчання. Це зумовлює пошук інноваційних методів навчання, визначення перспективних напрямів активізації навчального процесу, вибору пріоритетних форм роботи. На заняттях латинської мови у майбутніх медсестер формується термінологічна компетенція. Тому необхідно безперервно накопичувати і розширювати словниковий запас термінологічної лексики для оперування ним у процесі вивчення фундаментальних предметів (наприклад, анатомії, гістології, хімії, біології) на молодших курсах та подальших клінічних дисциплін терапевтичного і хірургічного профілю на старших курсах. Принцип міжпредметної взаємодії допомагає студентам краще зрозуміти природу анатоμο-гістологічних, фармацевтичних та клінічних термінів, що сприяє кращому опануванню студентами професійної лексики. Термінологічне наповнення занять з латинської мови у 1 семестрі включає анатоμο-гістологічний вокабуляр, який активно використовується студентами 1–2 курсів під час вивчення анатомії та гістології. Лексичний мінімум 2 семестру, що включає клінічну та фармацевтичну термінологію, активізується під час вивчення студентами фармакології та клінічних предметів на 3 курсі, написанні історій хвороб із включенням назв діагнозів, лабораторних та інструментальних обстежень. Тому можна

стверджувати, що, вивчаючи дисципліну «Латинська мова та медична термінологія», застосовується принцип раннього професійного спрямування навчання [1, с. 67].

Для забезпечення суб'єктної позиції майбутніх медсестер у процесі вивчення латинської мови та основ медичної термінології слід широко використовувати проблемні методи навчання: частково-пошуковий і дослідницький методи. Наприклад, під час вивчення анатомічної термінології майбутніх медсестер можна ознайомити з назвою анатомічного утворення «*tendo Achillis*, або *tendo calcaneus*» – «ахіллесова п'ята або п'яткове сухожилля». У них природним чином виникає питання: як з'явилася така назва? Але не варто давати готової відповіді, натомість потрібно запропонувати студентам самостійно з'ясувати етимологію цього номена, ознайомившись із міфом про героя грецької міфології Ахілла, який мав єдине вразливе місце – п'ятку, куди і було спрямовано смертельну стрілу. Студенти, як правило, не обмежуються знайомством тільки з одним міфом, а намагаються виявити інші сліди грецької міфології в термінах анатомічних, фармацевтичних, клінічних розділів. Зокрема, майбутні медсестри можуть виявити, що назва першого шийного хребця «*atlas, atlantis m*», що тримає череп, пов'язана з грецьким велетнем Атлантом, якого змушено довіку підтримувати небосхил як покарання за участь у боротьбі титанів проти Зевса. Термін «*arachnoidea mater encephali*» – павутиноподібна оболонка головного мозку, походить від імені грецької героїні Арахни, яка кинула виклик богам у мистецтві ткацтва, за що і була перетворена Афіною на павука (гр. *arachne, es f*). Рослина *Adonis vernalis* (горицвіт весняний), названа на честь прекрасного хлопця Адоніса, в якого була закохана Афродіта, і який загинув на полюванні. Термін «*caput Medusae*» (голова медузи), що являє собою розширення підшкірних вен передньої черевної стінки із змієвидним розгалуженням навкруги пупка, пов'язують з міфічним створінням Медузою Горгоною, голову якої замість волосся вкривали змії. Виконання завдань на визначення етимології термінів латинського походження сприяє формуванню у студентів грамотності й здатності адекватно вживати професійну лексику в конкретних мовних ситуаціях, а також допомагає їм оволодіти спадком античної культури, збереження мовою медицини.

Отже, під час опанування анатомічної термінології майбутні медсестри вивчають загальні закони побудови латинських дво-, три- та багатослівних термінів, засвоюючи послідовність узгодження прикметника, дієприкметника з іменником (узгоджене означення) та іменника з іменником (неузгоджене означення), а також самостійно з'ясовують етимологію номенів. Усе це сприяє значно кращому запам'ятовуванню і використанню анатомічної термінології при вивченні клінічних дисциплін терапевтичного і хірургічного профілю на старших курсах.

ЛІТЕРАТУРА

1. Ворона І. І., Колодницька О. Д. Особливості викладання латинської мови для англомовних студентів-іноземців у вищих медичних навчальних закладах. *Інноваційна*

Нахаєва Я. М.

*Тернопільський національний медичний
університет імені І. Я. Горбачевського МОЗ України*

ФОРМУВАННЯ ТЕРМІНОЛОГІЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ЛІКАРІВ ПІД ЧАС ВИВЧЕННЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ

У ХХІ столітті характерним є відкриття кордонів, посилення конкуренції на ринку праці, міграція фахівців. Більшість країн переходить до демократизації та інформатизації суспільства. Зазначені зміни потребують постійного оновлення в освіті та приведення її у відповідність до потреб інтеграції світового та європейського освітніх процесів. У таких умовах лише професійно підготовлений фахівець, зокрема лікар, виходить за межі незапланованого, наднормативного – ухвалити правильне, обґрунтоване рішення, а також нести за нього відповідальність. У зв'язку з цим виникає необхідність вивчення змісту поняття термінологічної компетентності та її сутності у процесі підготовки майбутніх лікарів, зокрема під час вивчення іноземної мови.

Знання медичної термінології необхідні майбутнім лікарям, насамперед, під час читання і розуміння фахових текстів у медичному закладі вищої освіти з метою отримання певної інформації у процесі навчання, написання реферату тощо, а в майбутній фаховій діяльності, для ведення професійно-орієнтованої бесіди, дискусії із зарубіжними фахівцями, та ін. Тому, викладачам іноземних мов слід звертати увагу на основні властивості термінологічної лексики, як семантизувати її значення у текстах фахового спрямування.

Продуктивність засвоєння термінології та активне її використання в усному та писемному фаховому мовленні під час вивчення іноземної мови значною мірою залежить від різноманіття вправ, послідовно спрямованих як на ґрунтовне засвоєння термінології, так і на активізацію вмінь говоріння та слухання, необхідних для застосування цієї термінології в професійно-мовленнєвих ситуаціях. Такі засади закладені в основі розвитку і формування термінологічної компетентності майбутніх лікарів під час вивчення іноземної мови.

Відзначимо закономірності, що сприяють формуванню термінологічної компетентності студентів медичних університетів під час вивчення латинської мови: виховний характер розвитку професійного мовлення, що сприяє розвитку відповідних рис характеру і поведінки; залежність від умов, професійної ситуації мовлення, оскільки саме ситуація мовлення зумовлює мотиви спілкування; добір мовленнєвих засобів професійного спілкування; зіставлення усного й писемного мовлення студентів нефілологічних спеціальностей; розвиток професійного мовлення; взаємозалежність методів і прийомів під час вивчення латинської мови з метою формування термінологічної компетентності [1, с. 30].

Продуктивність засвоєння медичних термінів та їх активне використання в усному та писемному фаховому мовленні багато в чому залежить від підібраних вправ з латинської мови, послідовно спрямованих як на ґрунтовне засвоєння термінології, так і на активізацію вмінь говоріння та слухання, необхідних для застосування цієї термінології в конкретних ситуаціях [2]. Серед великої кількості репродуктивних вправ ефективним є використання таких: дати усно визначення фаховим латинським термінам українською мовою, підібрати терміни до запропонованих визначень з української на латинську, скласти термінологічний словник до тексту з фахового підручника тощо.

Отже, формування термінологічної компетентності майбутніх лікарів під час вивчення латинської мови передбачає: оволодіння термінологічною підсистемою у процесі вивчення фахових дисциплін, професійно-термінологічну грамотність в усному і писемному мовленні, уміння вести бесіду, аналізувати, переконувати, доводити, тобто вирішувати комунікативні завдання в ситуаціях професійного спілкування. Термінологічна компетентність, яку набувають майбутні лікарі у медичних університетах під час вивчення латинської мови, є базовою у їх подальшій професійно-фаховій та науковій діяльності.

ЛІТЕРАТУРА

1. Пентилюк С. О. Методика навчання української мови в середніх освітніх закладах / за ред. М. І. Пентилюк. К. : Ленвіт, 2009. 400 с.

2. Сиротін О. С. Формування у студентів агробіологічних спеціальностей професійно-термінологічної компетентності засобами іноземної мови. *Актуальні проблеми педагогіки, психології та професійної освіти*. URL:<http://journals.uran.ua/apppfo>.

Паласюк Г. Б.

*Тернопільський національний медичний
університет імені І. Я. Горбачевського МОЗ України*

МОВНІ ВПРАВИ У СТРУКТУРІ ПРАКТИЧНОГО ЗАНЯТТЯ З ЛАТИНСЬКОЇ МОВИ

Сучасна медична наука ставить перед вищими нові вимоги, суть яких – посилення термінологічної спрямованості всього навчального процесу. Засвоєння граматичного матеріалу на сучасному етапі є не самоціль, а засіб, що веде до свідомого використання латинської медичної термінології. Формування практичних навичок із дисципліни «Латинська мова і медична термінологія» досягається шляхом виконання цілісної системи вправ, завдяки яким поступово розвиваються і закріплюються уміння на рівні довготривалої пам'яті.

Відомо, що специфіка навчання латинської мови полягає у відсутності реалізації комунікативної компетенції, тому із загальноновизнаної у методиці класифікації вправ («некомунікативні, умовно-комунікативні і комунікативні»)

викладачі латинської мови змушені обирати саме некомунікативні (мовні) вправи, спрямовані на формування фонетичних, лексичних і граматичних навичок. У процесі виконання таких вправ студенти відпрацьовують дії, максимально зосереджуючи увагу тільки на мовному матеріалі. Для досягнення рівня навички ці дії повинні набути якостей автоматизованості та стійкості, що може бути забезпечене лише завдяки створенню раціональної системи вправ.

У методиці навчання чужоземної мови під вправами розуміється спеціально організоване в навчальних умовах багаторазове виконання окремих операцій, дій або діяльності з метою оволодіння ними, або їх удосконалення [1, с. 64]. Кожне завдання, що входить до системи вправ, має забезпечувати формування певної навички, послідовність, систематичність і взаємозв'язок різних їх видів.

Одним із важливих критеріїв забезпечення термінологічної грамотності майбутніх медиків є здійснення тісної інтеграції курсу латинської мови і основ медичної термінології з клінічними кафедрами, кафедрою анатомії, гістології, фармакології тощо. Заняття з анатомії на першому курсі переважно передують заняттям з латинської мови. Виникає ситуація, коли студент-першокурсник на першому занятті з латинської мови вже знає окремі як одночленні (*costa, vertebra, os, caput*), так і двочленні (*processus lateralis, costa vera*) анатомічні терміни. На заняттях з анатомії студенти вивчають анатомічні терміни безвідносно до граматичної структури і фонетичних особливостей. Тому завдання викладача латинської мови полягає у навчанні студентів правильної вимови і наголошенню, а також словникової форми слів, які входять до структури анатомічних термінів і таким чином формувати вміння граматично правильно їх будувати. В умові до вправи викладач обов'язково акцентує увагу на необхідності називати і заучувати слова у словниковій формі.

На наступному етапі на всіх практичних заняттях викладач пропонує студентам зразок виконання вправи. Вправи здебільшого виконуються на дошці, що допомагає активізувати зоровий тип сприйняття у всіх студентів групи.

При плануванні системи вправ до практичних занять викладач ставить мету сформувані певні навички завдяки виконанню того чи іншого виду роботи. На кожному етапі практичного заняття намагаємося виконати оптимальну кількість посильних для студента завдань, за допомогою яких «... індивід спроможний виконувати певну дію раціонально, з належною точністю і швидкістю, без зайвих витрат фізичної та нервово-психологічної енергії» [2, с. 98].

Типовими для I семестру на медичному факультеті є вправи на визначення відміни та основи іменників на базі невідомої лексики, узгодження прикметників з іменниками й утворення анатомічних термінів з узгодженим і неузгодженим означенням на базі активного лексичного мінімуму, двосторонній переклад анатоми-гістологічних термінів з різними видами означень. З метою контролю орфографії та контролю форми і значення лексичних одиниць на кожному занятті проводимо невеликі за обсягом лексичні диктанти.

Для уникнення одноманітності та стимулювання активності студентів намагаємося урізноманітнювати види вправ. Наприклад, для контролю рівня

оволодіння студентами темою «Загальний огляд прикметників» пропонуємо студентам такі види вправ:

а) дописати словникову форму прикметника (враховуючи подану форму одного роду прикметника);

б) утворити словникову форму прикметника і визначити його належність до певної групи;

в) узгодити прикметник з іменником, подати словникову форму іменника і прикметника, визначити їх основу.

Відомо, що термін – це нерозривна єдність формальної сторони (фонетики) і понятійного значення. З огляду на те, що клінічна термінологія в основному базується на лексиці старогрецької мови, то при вивченні клінічної термінології значну увагу приділяємо вправам, які дозволяють розвивати навички орфографічно правильно будувати клінічні терміни-композиції. З цією метою пропонуємо студентам завдання, у яких необхідно визначити орфографічно неправильно написані терміни, дописати відсутню частину терміна-композиції за заданим значенням тощо.

Багаторічний досвід показує, що перевантаження заняття великою кількістю різних форм роботи спричиняє швидку стомлюваність студентів, втрату зацікавленості з їхнього боку, тому викладач повинен в кожному конкретному випадку продумати точний відбір і оптимальне дозування навчального матеріалу та прийоми активізації дії усіх присутніх в аудиторії.

Підсумовуючи, наголосимо, що на практичних заняттях з латинської мови домінуючу роль відіграє виконання різноманітних вправ, завдяки яким студенти мають змогу сформувати навички та вміння, передбачені програмою з дисципліни й успішно використовувати греко-латинські медичні терміни у професійній діяльності.

ЛІТЕРАТУРА

1. Методика викладання іноземних мов у вищих навчальних закладах. Київ : Ленвіт, 2002. С. 64–71.
2. Психологічний словник / за ред. В. І. Войтка. Київ :Вища школа, 1992. С. 98.

Прокоп І. А.

*Тернопільський національний медичний університет
імені І. Я. Горбачевського МОЗ України*

ФОРМУВАННЯ КУЛЬТУРИ ПРОФЕСІЙНОГО МОВЛЕННЯ МАЙБУТНЬОГО ЛІКАРЯ

Питання формування комунікативної культури особистості є одним з найактуальніших в культурологічній, психологічній, педагогічній та соціологічній літературі. Особлива увага вчених до комунікативної компетентності людини ХХІ століття пояснюється прямою залежністю між можливістю і якістю існування

людини в соціальному світі та її готовністю, здатністю і вмінням спілкуватися з іншими людьми.

Здатність і готовність майбутнього фахівця до спілкування у професійній сфері формується на основі певного комплексу взаємопов'язаних компетенцій, які складають структуру іншомовної комунікативної компетентності. Ця структура ієрархічно вибудовується таким чином:

1) мовна або лінгвістична компетенція, що передбачає оволодіння необхідними знаннями, вміннями і навичками вживання англійської мови в навчальній, професійній та культурній сферах спілкування;

2) соціокультурна компетенція, що включає певний обсяг фонових знань як сукупність інформації про соціокультурні етнічні особливості та загальноприйняті стандарти комунікативної поведінки тієї чи іншої культурної спільноти;

3) професійна компетенція, що передбачає знання англійської професійної лексики і формування відповідного понятійного апарату.

Виховання професійно зорієнтованої комунікативної компетентності охоплює формування знань мови, установок на професійну спрямованість і життєві позиції особистості та реалізується в професійних видах діяльності через використання форм і методів навчання, які найбільше підходять конкретному виду діяльності й відповідають завданням розвитку фахової мовленнєвої компетентності студента. При цьому відзначається важливість цієї проблеми як особливої діяльності, цілісної системи спілкування особистості в умовах будь-якої професії. Отже, лікар володіє комунікативною культурою, якщо володіє професійними комунікативними вміннями. Формування комунікативної культури майбутнього лікаря повинно орієнтуватися на формування вміння спілкуватися в полікультурному просторі [4].

Мета навчальних дисциплін «Іноземна мова» та «Іноземна мова за професійним спрямуванням», які входять до переліку обов'язкових дисциплін у всіх немовних закладах вищої освіти, може бути сформульована наступним чином: формувати іншомовну комунікативну компетенцію немовних (природничих) факультетів при реалізації алгоритму навчання іншомовного професійного дискурсу, під яким мається на увазі здатність і готовність здійснювати іншомовне професійне опосередковане і неопосередковане спілкування з носіями мови в межах, заданих стандартом/програмою, а також розвивати навички самостійної роботи і вміння працювати в складі команди, толерантне ставлення до іншомовної культури, вміння використовувати культурологічні знання для підвищення ефективності іншомовної комунікації [1; 2].

У сучасній концепції іншомовної освіти у немовному виші підкреслюється, що іноземна мова є невід'ємним компонентом підготовки спеціаліста будь-якого профілю та розглядається як засіб професійного зростання творчої активності майбутніх фахівців, підвищення рівня їхньої загальної культури. Оволодіння іноземною мовою в немовному закладі вищої освіти виконує практично всі

функції загальноосвітньої та соціокультурної підготовки студентів, що має велике виховне значення.

Вишівський курс іноземної мови повинен мати комунікативно зорінтований і професійно спрямований характер, тому його завдання визначаються комунікативними і пізнавальними потребами фахівців відповідного профілю. Уміння спілкуватися іноземною мовою в галузі своєї спеціалізації, підтримувати комунікацію іноземною мовою з урахуванням специфіки іншомовної культури є невід'ємними компонентами підготовки компетентного фахівця.

Виходячи з цього, мету іншомовної підготовки студентів медичних вишів можна сформулювати таким чином: формування відповідних компетенцій в усіх видах мовної діяльності (читання, аудіювання, мовлення, письмо), які є основою іншомовної комунікативної компетенції; формування професійної компетентності студентів засобами іноземної мови на основі моделювання професійно зорінтованого змісту навчання; формування навиків іншомовного професійного (включно з діловим) спілкування шляхом навчання іншомовного професійного дискурсу; формування компетенцій, що сприяють розвитку здатності до самостійного оволодіння іноземною мовою; формування позитивного ставлення (мотивації) до вивчення іноземної мови за рахунок практичного застосування отриманих знань і вмінь.

ЛІТЕРАТУРА

1. Межкультурное иноязычное образование: лингводидактические стратегии и тактики : коллективная монография / отв. ред. Е. Г. Тарева. М. : Логос, 2014. 232 с.
2. Методика навчання іноземних мов і культур: теорія і практика : підручник для студ. класичних, педагогічних і лінгвістичних університетів / О. Б. Бігич, Н. Ф. Бориско, Г. Е. Борецька та ін. / за загальн. ред. С. Ю. Ніколаєвої. К. : Ленвіт, 2013. 590 с.
3. Мильруд Р. П., Максимова І. Р. Сучасні концептуальні принципи комунікативного навчання іноземних мов. *Іноземні мови в школі*. 2000. № 5. С. 17–21.
4. Юсеф Ю. В. Теоретичні засади формування комунікативної компетентності майбутніх лікарів. *Педагогічний процес: теорія і практика*. 2013. Вип. 3. С. 187–194.

Саварин Т. В.

*Тернопільський національний медичний
університет імені І. Я. Горбачевського МОЗ України*

ВИХОВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КУЛЬТУРИ СТУДЕНТІВ-МЕДИКІВ ПІД ЧАС ВИВЧЕННЯ ЛАТИНСЬКОЇ МОВИ

Процес розвитку майбутнього фахівця неможливий без розвитку його внутрішнього світу і фізичного способу життя. Фізичний розвиток і поведінка має важливе значення в професії лікаря, оскільки він повинен бути сильним і здоровим, мати санітарно-гігієнічні навички. Лікар зобов'язаний стежити за своєю

поставою і ходою, швидко реагувати на те, що відбувається, зі спритністю долати можливі труднощі, прагнути виробити режим своєї діяльності як професійної, так і особистої.

Психолого-педагогічний аспект фізичного виховання є одним з основоположних у становленні особистості майбутнього фахівця, тим більше медика, який повинен піклуватися не тільки про здоров'я свого пацієнта, але і про своє власне.

Психолого-педагогічна, предметна і загальнокультурна підготовка тісно взаємопов'язані і сприяють гармонійному розвитку особистості лікаря. Проте недостатній ступінь професійної культури лікарів, необхідної для забезпечення ефективної суспільної діяльності та відомі на сьогодні шляхи її формування, складають реальну проблему.

Щоб подолати цю проблему, потрібна активна участь педагогів-викладачів з дисциплін гуманітарного профілю, які мають вплив на студентів, не тільки передаючи їм свої знання, уміння і навички майбутньої професії, але і виховують майбутніх лікарів особистим прикладом. Професійна культура – це усвідомлена система, що містить у собі професійно значимі особисті якості педагога, професійно необхідні знання, вміння і навички, педагогічний досвід, творчий підхід до вирішення завдань, безперервний професійний розвиток лікаря впродовж його професійного життя. Тому кожен викладач, який працює зі студентами медичного вишу, подвійно зобов'язаний виховувати і розвивати у своєму вихованці насамперед навички фізичного здоров'я.

Щодо викладачів-латиністів, які регулярно є кураторами студентської групи (від лат. *curator, oris m* – той, хто піклується, доглядає, лікує, наглядає, виховує; наставник; управитель, завідувач [1, с. 215]), необхідно відзначити, що у своїй діяльності вони за допомогою можуть звернутися до античності, до виразів мудрих філософів, які залишили свою спадщину в пам'ятках давньої літератури.

Отже, опрацювавши різноманітну літературу з крилатими латинськими виразами, що характеризують так чи інакше фізичне здоров'я людини, можна розділити їх на кілька тематичних груп залежно від смислового контексту, закладеного у фразі.

Першу групу представляють вирази, в яких здоров'я людини прямо пропорційно залежить від його харчування та гігієни, іншими словами, правильне харчування людини допомагає зберегти здоров'я або поліпшити його. Зокрема, *Fructus cape cum pane, si vis vivere sane* – «Їж фрукти і хліб, якщо хочеш бути здоровим» [2]. Дослівно перша частина перекладається як «поглинай фрукти (плуди) з хлібом», іншими словами, хліб розглядається як основний продукт харчування або навіть їжі, а слово «*fructus, us m*» з латинської мови перекладаємо як «плід», що означає не тільки фрукти як такі, а й овочі. Таким чином, цей вираз стверджує, що при правильному споживанні овочів і фруктів з хлібом, людина буде завжди сита, і, отже, здорова. Для підтримки здорового способу життя людині потрібний спокій, здоровий сон, поміркованість у їжі і питті, загартовування, відкидання зайвих турбот, весела вдача, фізичні вправи тощо.

Друга група афоризмів закликає до постійної праці як фізичної, так і розумової. Тільки регулярна і невпинна робота над самим собою може привести до фізичного і духовного здоров'я. *Nulla dies sine linea* – «Жодного дня без лінії» [2]. Отже, жодного дня без праці, нехай трішки, але потрібно щоденно докладати зусиль для досягнення своєї мети. А для студента – це ні що інше, як становлення професійно розвиненої особистості лікаря або фармацевта-провізора. *Studia adulescentiam alunt* – «Заняття живлять юнаків» [2].

Третя група крилатих виразів спрямована на фізіологічне здоров'я людини, на формування навичок приймати самостійні рішення щодо зміцнення свого здоров'я. Виробити звичку, а потім і потребу дотримуватись правил особистої гігієни, підтримувати чистоту свого тіла. *Natura homo mundum et elegans animal est* – «Людина за своєю природою – це істота чиста і охайна» [2]. З латинської мови «*mundus, a, um*» [1] означає *чистий, охайний, далі витончений, елегантний; «elegans, ntis»* [1] – *вишуканий, майстерний, красивий.*

Четверта група крилатих виразів символізує важку працю і терпіння заради досягнення перемоги над самим собою. *Citius, altius, fortius!* – «Швидше, вище, сильніше!» [2], відомий девіз Олімпійських ігор і напис на олімпійських медалях. Цей афоризм допомагає осмислити шлях досягнення своєї мети: не просто стати лікарем, а професіоналом своєї справи, не просто знати, як поставити діагноз, а постійно прагнути дізнаватися щось нове, щоб випередити хворобу, розпізнати її в зародку.

Таким чином, опираючись на латинські крилаті вирази, які сприяють звернути увагу студента на його фізичний розвиток, викладач навчального закладу спрямовує свою діяльність на формування особистості студента загалом, стимулюючи його до занять фізичною культурою, зміцнення свого здоров'я і збагачуючи санітарно-гігієнічними знаннями.

ЛІТЕРАТУРА

1. Дворецкий И. Х. Латинско-русский словарь. 10-е изд., стереотип. М. : Рус. яз.-Медиа, 2006. 843 с.
2. Крылатые латинские выражения / Авт-сост. Ю. С. Цыбульник. Харьков : Фолио, 2007. 992 с.

Ярема Н. М.

*Тернопільський національний медичний
університет імені І. Я. Горбачевського МОЗ України*

ЛАТИНСЬКІ ЕПОНІМІЧНІ ТЕРМІНИ НА ПОЗНАЧЕННЯ ВРОДЖЕНИХ ВАД РОЗВИТКУ ТА СПАДКОВИХ СИНДРОМІВ У ПЕДІАТРИЧНІЙ ПРАКТИЦІ

Вроджені вади розвитку та спадкові патології посідають значний відсоток у структурі дитячої інвалідності та смертності. За даними ВООЗ, у 2,5 % усіх

новонароджених констатують певні спадкові порушення, а 40 % ранньої дитячої смертності та інвалідності з дитинства пов'язані саме з вродженими вадами та зумовлені спадковою патологією. Причина деяких вроджених вад розвитку і досі залишається нез'ясованою, тому важливо не тільки досліджувати спадкові аномалії на рівні генетики, біохімії, молекулярної біології та здійснювати всебічні клінічні та лабораторні обстеження, але й виробити і сформуванати єдину систему тератологічних понять, які б несли інформацію про природжену патологію й спадкові синдроми на вербальному рівні та слугували засобом професійної комунікації клініцистів і теоретиків.

Для позначення понять, пов'язаних з уродженими вадами людського тіла, у сучасній латинській медичній термінології є велика кількість термінів, серед яких значний відсоток належить саме клінічним термінам-епонімам, у яких відображаються імена вчених-лікарів, що вперше їх описали.

У науковій літературі чи в медичних словниках можна зустріти двояке написання епонімічних термінів латинською мовою. Перший варіант, як зазначають науковці [1, с. 52], бере початок від часів створення епонімів і цілком відповідає нормам латинської мови, оскільки його структура – це іменник у називному відмінку однини + іменник (прізвище лікаря, дослідника) у родовому відмінку однини, наприклад: *syndromum Marfani* – синдром Марфана: один із найбільш вивчених синдромів розвитку, що включає особливості зовнішнього вигляду (обличчя, скелет), патологію зору і серцево-судинні аномалії; *sequentia Potteri* – секвенція Помпері: симптомокомплекс аномалій плода у вигляді множинних контрактур і деформацій кінцівок. Доречно зауважити, що з іменем Едіт Луїз Поттер є ще два клінічні терміни: *facies Potteri* – обличчя Помпера: характерний вираз обличчя при залишкових явищах маловоддя та *syndromum Potteri*, що є фактично синонімом до терміна *sequentia Potteri*.

Другий варіант латинського написання епонімічних термінів бере початок із часів утвердження тенденції замінювати епонімічні терміни на кваліфікативні. У тих випадках, коли ще не були утворені відповідні кваліфікативні терміни, допускалося вживання епонімічних термінів, але їх структура не відповідає нормам граматики латинської мови: іменник у називному відмінку однини + іменник (прізвище лікаря, дослідника) у називному відмінку однини, наприклад: *syndromum Patau* – синдром Пауау: симптомокомплекс множинних аномалій (зовнішніх і вісцеральних), обумовлених хромосомною патологією.

У більшості епонімічних термінів на позначення вроджених вад розвитку та спадкових патологій функцію означуваного компонента виконує іменник грецького походження *syndromum* – збіг, який зазвичай у епонімічному терміні ставлять на першому місці. У генетиці «синдром – це комплекс численних патогенетично пов'язаних вад розвитку» [2, с. 553].

Окрім іменника *syndromum* в складених епонімічних термінах використовуються й інші іменники. До найбільш частих належить *anomalía* – аномалія (від грецького прикметника *anomalos* – нерегулярний): помітне відхилення від нормального стандарту, особливо як результат вроджених вад, наприклад, *anomalía Hegglini* – аномалія Гегліна: захворювання, що

характеризується тромбоцитопенією, гігантськими тромбоцитами, неутрофілами з голубуватими включеннями у разі фарбування азур-еозином; *anomalía Ebsteini* – аномалія Ебштейна: природжена вада серця, що призводить до поділу правого шлуночка на дві частини.

У деяких термінах використовується іменник *morbis* – хвороба, захворювання, наприклад: *morbis Hirschsprungi* – хвороба Гіршпрунга, вроджена аномалія розвитку товстої кишки, що характеризується хронічним застоєм вмісту кишечника, розширенням ободової кишки і гіпертрофією її стінки.

Рідше функцію означуваного компонента виконують латинські іменники *malformatio* (від латинського прикметника *malus* – поганий, потворний і іменника *formatio* – утворення, формування) – мальформація і *deformitas* (від прикметника *deformis* – потворний). Мальформація – це морфологічний дефект органа чи великої ділянки тіла, що є результатом аномального процесу розвитку, наприклад: *malformatio Chiari* – мальформація Кіарі, що проявляється випинанням мигдаликів і черв'яка мозочка у спинномозковий канал через великий отвір. Деформацією називають ваду розвитку, за якої спотворюється частина тіла або усе тіло, напр., *deformitas Sprengeli* – деформація Шпренгеля: вроджене підвищення лопатки, спричинене недостатнім опущенням лопатки до свого нормального грудного положення протягом утробного періоду.

Ознайомившись із структурою та латинським написанням епонімічних термінів на позначення вроджених вад та спадкових синдромів, приходимо до висновку, що вони не несуть жодної інформації про зміст найменування, однак їх використання є надзвичайно поширеним явищем, а поява кваліфікативних еквівалентів, спрямованих на розкриття суті наукового концепту, не призвела до витіснення епонімічних найменувань: вони й надалі залишаються надійним засобом вербального спілкування між фахівцями.

ЛІТЕРАТУРА

1. Закалюжний М. М. Клінічна латина з англійськими та українськими відповідниками. Тернопіль : ТДМУ, 2017.

2. Українсько-латинсько-англійський медичний енциклопедичний словник : у 4 т. / укладачі : Л. І. Петрух, І. М. Головка. Київ : ВСВ «Медицина», 2016. Т. 3. О–С. 744 с.

РОЗВИТОК КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ СТУДЕНТІВ МЕДИЧНИХ УНІВЕРСИТЕТІВ

Веселий С. В., Осокіна О. І.

Донецький національний медичний університет

ПРОФЕСІЙНО СПРЯМОВАНІ ФОРМИ НАВЧАННЯ НА КЛІНІЧНИХ КАФЕДРАХ МЕДИЧНОГО УНІВЕРСИТЕТУ

Сучасні вимоги до компетентності лікаря знаходяться у дисонансі до традиційної системи підготовки студентів у медичному університеті. Традиційна підготовка фахівців, яка спрямована на формування знань і навичок у предметній області, мало орієнтується на розвиток індивідуальних способів мислення і діяльності студентів. Формування ключових професійних компетенцій майбутніх лікарів має включати застосування різних активних форм і методів навчання. До них відносяться відпрацювання практичних навичок на тренажерах-симуляторах, публічні виступи, дискусії, проекти співпраці, підготовка дистанційних методів спілкування, симуляція проблемних ситуацій, участь у створенні професійних презентацій і відеофайлів. У сучасній літературі описані прийоми визначають загальними фразами «інноваційні методи навчання» або «професійно спрямовані форми навчання» [4; 6].

В умовах викладання на клінічних кафедрах професійно спрямовані форми навчання відіграють провідну роль у формуванні особистісних якостей майбутнього лікаря. Основне завдання використання інноваційних методів навчання – мотивація рівня соціальної активності, стимулювання творчих здібностей студентів, інтеграція теоретичних знань і практичних навичок. Звісно ж, що найбільший педагогічний ефект досягається за збалансованим, розумним поєднанням традиційних та інтерактивних технологій навчання студентів старших курсів медичних університетів [3].

У даний час на кафедрах загальної та дитячої хірургії та психіатрії Донецького національного медичного університету активно використовується «кейс-метод» навчання. Напевно, у сучасному вигляді кейс-метод зародився наприкінці ХІХ сторіччя у Гарвардській школі права. Активне використання «case study»-технологій в педагогіці почалося наприкінці минулого сторіччя. У медицині вперше кейс-метод був апробований у Медичній школі Гарварда (1985) з метою зниження інформаційного навантаження на студентів і введення у навчальну програму елементів активного навчання. Кейс, або випадок, являє собою клінічну задачу – опис конкретної клінічної ситуації. Щодо наших кафедр, кейс є не просто описом якогось клінічного випадку, але чітко визначає проблему і протиріччя діагностики, лікування і (або) реабілітації конкретного пацієнта. Рішення кейса включає в себе аналіз клінічної ситуації і пошук вірного (оптимального) рішення. Таким чином, кейс є «теоретичний стимулятор»,

максимально схожий із ситуацією, коли клініцист визначає діагноз і складає план діагностичних, лікувальних і реабілітаційних заходів [1; 2].

Незважаючи на різний профіль клінічних кафедр (дитяча хірургія і психіатрія), методика рішення кейсів не носила принципових відмінностей. Використовували дві категорії кейсів – індивідуальні та групові. У разі використання групової методики студентів об'єднували в групи по 3-4 людини, причому кейс-завдання у більшості випадків не повторювалося, тобто використовували «нові» клінічні випадки. Кожен кейс був розбитий на кілька частин, в кожній з яких описувався анамнез, об'єктивні дані при надходженні і в динаміці, дані аналізів і спеціальних методів обстеження, консультативні висновки вузьких фахівців, лікування та рекомендації при виписці (реабілітація). Індивідуальні кейси використовували, в основному, для контролю, вони були більш компактними. У разі «групового» кейса його дані і зміни розбиралися протягом декількох занять. Таким чином, рішення кейса представляло собою кілька послідовних етапів: вивчення інформації кейса, збір і аналіз інформації, якої бракує (анамнез, додаткові методи дослідження), групове обговорення можливих варіантів діагностики, лікування та реабілітації, визначення оптимального рішення [5].

Ми спеціально ускладнювали «case study»-завдання за рахунок деяких позицій. Переважна більшість клінічних кейсів з самого початку не мала «правильної відповіді». Тут ми виходили з того, що студенти можуть запропонувати кілька ефективних рішень, але оптимальний висновок може бути тільки один. Початкові дані кейса (анамнез, аналізи, висновки фахівців) могли суперечити один одному – типова проблема практичного лікаря. Нарешті, на рішення групового кейса відводився обмежений час, зазвичай – 2-4 практичних заняття.

Таким чином, мета «кейс-методу» навчання полягала в мотивації пізнавальної діяльності студентів, виявленні недостатнього рівня знань, необхідності додаткового самостійного навчання у факультативний період. Інформація кейса, викладена в ньому за типом блокчейна, дозволяла викладачеві поступально пропонувати для обговорення різні стадії клінічного випадку. Нехай і з певною часткою віртуальності, студенти клінічних кафедр сприймали лікарську практику, а не тільки теоретичне навчання.

Отже, «кейс-метод» навчання забезпечує ефективне засвоєння матеріалу за рахунок активної участі студентів, дозволяє вивчати й удосконалювати клінічні навички, а також застосувати теоретичні знання до вирішення клінічних завдань. Автори роблять висновок, що в даний час «case study»-методика є однією з кращих професійно спрямованих форм навчання на клінічних кафедрах медичного університету.

ЛІТЕРАТУРА

1. Михайлова Е. А. Кейс и кейс-метод: общие понятия. *Маркетинг*. 1999. № 1. С. 109–117.
2. Хожаев А. А. CBL (Cased-Based Learning) – метод в медицинском образовании по дисциплине «онкология». *Вестник КазНМУ*. 2016. № 1. С. 576–578.

3. Agustina Martínez-García et al. Case-Based Learning, Pedagogical Innovation, and Semantic Web Technologies. *Journal: IEEE Transactions on Learning Technologies*. 2012. Vol. 5. № 2. P. 104–116.

4. Kaitlyn Brown et al. Case based learning teaching methodology in undergraduate health sciences. *Interdisciplinary Journal of Health Sciences*. 2011. Vol. 2. P. 47–65.

5. Tayem Y. I. The impact of small group case-based learning on traditional pharmacology teaching. *Sultan Qaboos. Univ. Med. J.* 2013. February. Vol. 13 (1). P. 115–120.

6. Ungaretti T., Thompson K. R., Miller A., Tim O. Peterson. Problem-Based Learning: Lessons From Medical Education and Challenges for Management Education. *Acad. Manag. Learn. Edu.* 2015. Vol. 14. № 2. P. 173–186.

Вихруц А. В.

*Тернопільський національний медичний
університет імені І. Я. Горбачевського МОЗ України*

ФІЛОСОФІЯ ТВОРЧОСТІ В ЛІНГВОДИДАКТИЦІ

Сучасна наука перебуває в ситуації неперервних викликів. Однією з причин стало стрімке зростання інформаційних потоків, динаміка суспільного життя, глобалізація. Ці взаємозв'язані чинники викликають відчуття кризи як теоретичної думки, так і традиційних інституцій. Зауважимо, що цей процес розпочався ще в 60-их роках минулого століття і триває до наших днів. Закономірною стала поява книг з відповідними назвами: «Криза освіти в сучасному світі» Ф. Кумб; «Освіта проти таланту» К. Робінсон; статей з красномовними заголовками «Системна криза вищої освіти України: формування периферійної моделі» А. Гуляницького; «Криза сучасної освітньої системи: соціально-філософський аспект» О. Кулакова; «Криза освіти як глобальна проблема сучасності» А. Ярошенко; а також різнопланові акції з красномовною назвою «Проти деградації освіти». Якщо врахувати той факт, що ще в 1967 році була проведена міжнародна конференція «Криза освіти в сучасному світі», стає очевидною проблема, яка розвивалася упродовж десятків років. Є ще декілька проявів кризових явищ. Насамперед, це недостатня кількість підручників і посібників нового покоління. Домінуючі стереотипи сприяють тому, що повторюється застаріла структура, недостатньо використовується кращий зарубіжний досвід, не враховуються потреби практики. Багаторічне спілкування з вчителями і викладачами дозволяє також стверджувати про певну розгубленість. Постійні зміни у вимогах і пріоритетах при недостатньому фінансуванні з розрахунку на одного учня, студента, нестабільні вимоги до підвищення кваліфікації не сприяють пошуку нових форм і методів роботи. У той же час актуальним залишається висновок, що криза – це лише етап у розвитку науки.

Зауважимо, що останнім часом критика спрямована проти окремих форм навчання, наприклад лекцій. На нашу думку, це помилкове судження. Не

випадково К. Робінсон писав про нейтральність технології, підкреслюючи роль майстра. Оскільки кризові явища в освіті мають системний характер, необхідний відповідний рівень наукової оцінки, тому що вирішення однієї проблеми не сприятиме подоланню системних негативних явищ.

Як позитивний факт, відзначимо появу в Україні новаторських досліджень з красномовною назвою «Філософія освіти», «Філософія дидактики».

Особливо важливими такі дослідження є для лінгводидактики – науки, яка повинна поєднати проблеми лінгвістики з теорією та практикою навчання і учіння. Важливість філософських аспектів обумовлена такими чинниками: 1. Можливостями логіки щодо визначення **системи базових понять** (людина, індивід, особистість, розвиток, мова; система, закономірність (закон), наука, управління; лінгводидактика, комунікація, герменевтика). 2. Системним пошуком **закономірностей** навчання і самостійного учіння. 3. Врахуванням тенденцій **розвитку** суб'єктів навчального процесу. 4. Науковою оцінкою змісту, форм, засобів, методів. 5. Науковими засадами моніторингу ефективності навчального процесу. 6. Обґрунтування наукових основ ретроспективної оцінки, досліджуваних явищ. 7. Використання можливостей компаративістики.

Вивчення вітчизняного і зарубіжного досвіду дозволяє виокремити як пріоритет розвиток творчих здібностей. Не випадково польські педагоги розвивають перспективний напрям «Педагогіка творчості». На нашу думку, творчість є обов'язковим елементом особистісного розвитку. Упродовж останніх десяти років ми пропагуємо авторське визначення, що особистість – це жива істота, здатна до розвитку і самопізнання, яка має неповторні якості, готова до **самовдосконалення і творчості**.

Відзначимо вплив освітньої політики на розвиток особистісних якостей. Наприклад, в Україні для старшокласників пріоритетного значення набуває успішне виконання тестових завдань як передумови вступу в університет. Як правило, студенти добре виконують саме тестові завдання. У той же час робота зі студентами першого курсу медичного університету дозволяє виокремити ряд проблемних питань: недостатня готовність до опрацювання великих об'ємів інформації, виокремлення головної думки, розуміння переваг і недоліків змісту; низький рівень діалогічного мовлення (емпатія, система запитань, оцінка і самооцінка); недостатній рівень культури читання поетичних текстів; невміння рецензувати тексти. Зауважимо значний потенціал молоді. Зміна акцентів у навчальному процесі дозволяє швидко розвинути важливі для майбутньої професії якості. Проблема потребує додаткового вивчення, але робота з вчителями, які підвищують кваліфікацію, дозволяє зробити попередній висновок, що вищезазвані питання є складними і для значної кількості педагогів. Наприклад, студенти і вчителі зачитували текст вірша В. Симоненка, присвяченого Львову. На проблемне запитання «Що поет шукав у Львові?» можна було почути десяток пропозицій: від архітектури до відомих людей. Як виняток, зверталася увага на два заключні рядки: *«Щоби серце твоє одчайдушно левине // Краплю сили хлюпнуло у серце моє»*.

Для відчуття суті авторського тексту, розвитку емпатії успішно використовується обґрунтування головної думки, написання студентами продовження відомих текстів. Наприклад, у 1927 році американський письменник Макс Ерманн написав знаменитий твір «Дезидерата», який помилково приписується невідомому автору XVII століття. Завершується текст такими словами: *«У вуличному гаморі, в метушні життя збережи спокій своєї душі. Із усіма своїми пастками, втомою та втраченими мріями, цей світ усе ж чудовий. Будь уважним і намагайся бути щасливим».*

Студенти першого курсу пропонують такі варіанти продовження тексту (авторський стиль збережено): 1. *«Поважай чужу працю, тоді й поважатимуть твою справу. Ніколи не кажи «ніколи» – життя повне несподіванок. Якщо ти не отримав визнання й успіху з першого разу, то отримай з другого. Будь-які труднощі загартовують. Потрібно пам'ятати, що для досягнення деяких цілей не вистачить і десяти спроб. Слухай уважно інших, але не сприймай все близько до серця. Інколи від чужих можливо почути те, чого сам не бачиш у своїх діях».* 2. *«Успіх, який був досягнутий нечесним методом, не зробить тебе щасливим. Зате щасливим тебе зробить міцна сім'я, здорові та розумні діти, дружина або чоловік, які завжди допоможуть тобі, люблячі батьки, які завжди порадять та підтримають. Хіба це не успіх? Ганяючись за досягненням захмарного, можна втратити найрідніше і найближче – свою сім'ю і навіть себе, своє місце у світі. Залишатися людиною у будь-якій ситуації і чинити людям так, як хочеш, щоб робили для тебе – просте правило для успішного і щасливого життя».* Такі вправи із взаємним рецензуванням студентами, самооцінкою дозволяють виявити проблеми грамотності, суржику, логіки тексту, розвивають творчі здібності.

Підтвердила ефективність методика «раннього наукового старту». Студенти першого курсу, після відповідних консультацій, успішно готують порівняльні таблиці базових понять, рецензують наукові статті з журналів, самостійно вибирають теми досліджень, готують листи до експертів, тези доповідей на підсумкову конференцію, захищають авторські опорні схеми (mind map).

Як висновок, можна передбачити пошук фахівцями з лінгводидактики **закономірностей навчального процесу**, подальше опрацювання питань методології, поєднання теоретичних і методичних аспектів.

Осокіна О. І., Яцишина Ю. М., Веселий С. В.
Донецький національний медичний університет

ОСОБЛИВОСТІ КРИЗОВИХ КОМУНІКАЦІЙ В ГАЛУЗІ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я ПІД ЧАС COVID-19

Важливість ефективно налагодженої комунікації особливо гостро постає в кризові періоди, коли порушуються навіть добре налаштовані комунікаційні зв'язки. Криза, пов'язана з COVID-19, є гострою, широкомасштабною і

довготривалою та має безпосередній вплив на усі сфери життя і сфери комунікацій усіх рівнів. Проте нині саме галузь охорони здоров'я перебуває під значним навантаженням внаслідок пандемії COVID-19. У такій ситуації головним завданням є розробка та побудова ефективних антикризових комунікативних стратегій, слідування яким допоможе оперативно приймати рішення, працювати єдиною командою та зберегти фізичне та психічне здоров'я медичного персоналу та населення у цілому.

Мета даної публікації – дослідження особливостей кризових комунікацій у сфері охорони здоров'я під час COVID-19. При підготовці публікації було враховано зарубіжний досвід про вплив карантину при спалахах SARS в Китаї та Канаді (2003 р.), спалаху гарячки Ебола в західній Африці (2013 р.), пандемії грипу H1N1 (2009-2010 рр.), проаналізовано практичні рекомендації, інфографіку, інформаційні листи, постери, пов'язані з COVID-19, матеріали ВООЗ і зарубіжних Національних психологічних асоціацій та України.

Кризова комунікація є досить новою галуззю досліджень. Під кризовою комунікацією розуміють процес активної взаємодії суб'єктів суспільства в умовах потенційної або реальної загрози їх діяльності, функціонуванню та існуванню. Під час кризи суттєво змінюється взаємодія в усіх комунікаційних групах, підвищується напруга, стигматизація і нагнітання емоцій. Велике значення мають повнота інформації та інтерпретація подій, підвищується роль соціальної мережі та невербальної комунікації.

Аналіз матеріалів показав, що кризові комунікації під час COVID-19 у сфері охорони здоров'я умовно можна поділити на три групи:

1. Кризові комунікації на організаційному рівні (учасники – керівники і управлінці закладів охорони здоров'я, органи державної влади, засоби ЗМІ, населення, громадські організації). Основний принцип кризових комунікацій на цьому рівні – це налагодження швидкої і централізованої комунікації з зовнішньою та внутрішньою аудиторією з метою надання оперативної інформації щодо кризи COVID-19. Важливо не замовчувати події і використовувати найшвидші засоби комунікації з доступних – веб-ресурси, інтернет-форуми, електронну пошту, факси, брифінг, «гарячі лінії» для поширення інформації як у зовнішнє середовище, так і всередині організації [3]. На усіх комунікаційних рівнях і соціальних медіа сприяти протидії стигматизації поглядів та поширенню стереотипів, уважно підбираючи висловлювання та використовуючи інклюзивне мовлення стосовно коронавірусного спалаху. Наприклад, це вірус COVID-19, а не «уханський грип» чи «китайський вірус» або вірус, «завезений з Азії чи з Європи»; говорити про людей, які «заразилися від COVID-19», а не про людей, які «заражають COVID-19».

2. Комунікації на управлінському рівні (керівники і управлінці закладів охорони здоров'я, медичні працівники, психологи та інші фахівці сфери охорони здоров'я). Перше, з чим зіткнулися на початку пандемії медичні працівники – це обмаль достовірної та безліч «фейкової» інформації. Тому вкрай важливо з боку керівництва закладів охорони здоров'я усіх рівнів надавати необхідну офіційну інформацію та збільшити обмін інформацією з іншими службами охорони

здоров'я, переводити зустрічі у формат відеоконференцій, зробити їх коротшими та частішими, розширити масштаби використання телемедицини [4]. Керівництво повинно розуміти постійний потенційний ризик для своїх працівників і підтримувати їх. Тому на рівні кожного закладу охорони здоров'я необхідним є створення простору для постійної підтримки зі сторони колег, організація подяки та винагороди за щоденний «вихід за межі можливостей» [1]. Насамперед, це постійна, чітка, послідовна і впевнена комунікація та взаємодія з усіма членами медичного персоналу, комунікація зі спеціалістами сфери охорони психічного здоров'я. Організаційна підтримка з боку керівництва захищає фізичне і психічне здоров'я медичних працівників. Особливої уваги потребують медичні працівники, які знаходяться на карантині. Бездіяльність та ізоляція спричиняють у людини стрес. Попередні дослідження свідчать, що медичні працівники, які були на карантині, демонстрували вищі показники посттравматичного стресу і більше піддавалися стигматизації та виявляли поведінкові зміни після карантину (напр., уникання роботи, ретельне миття рук), а дехто повертався до нормального життя лише через багато місяців [2]. Керівництво має вжити необхідних заходів для того, щоб впевнитися, що члени колективу підтримують своїх колег, які перебувають на карантині.

3. Комунікації на індивідуальному рівні (медичні працівники, пацієнти та їх родичі, керівництво закладів охорони здоров'я, інші фахівці сфери охорони здоров'я). Створення соціальної мережі для медичних працівників на рівні колег, пацієнтів та їх сімей, керівництва є особливо важливими під час кризи. Медичним працівникам важливо дистанціюватись від «інформаційного шуму» і спиратись на офіційні джерела, щоб убезпечити себе від неконструктивних поведінкових стратегій, ділитися зі своїми колегами переживаннями, у разі необхідності звертатись за допомогою, спиратись на підтримку сім'ї та друзів. Пацієнтам, які перебувають на лікуванні або на карантині, допомогти створити систему комунікацій між рідними та близькими. Активація соціальних зв'язків за допомоги сучасних технологій зв'язку – ключовий пріоритет під час кризи, але це потребує нових підходів (напр., організація та проведення віртуальних сімейних зустрічей через скайп, зум, групові дзвінки або записи на смартфон відеоповідомлень пацієнта) [4]. У спілкуванні з родичами треба говорити повільно, виражати розуміння, емпатію, подавати інформацію частково і водночас чесно, використовувати паузи та просту мову, чесність про невизначеність стану пацієнта (за схемою «сподівайтесь на краще, але готуйтеся до гіршого»), підбирати слова та вирази, підтримувати, підбадьорювати, слухати, співчувати, а закінчуючи розмову, не поспішати, спитати, чи є питання та чи потрібна якась інформація [1].

Отже, підводячи підсумки, слід зазначити, що успіх кризових комунікацій в галузі охорони здоров'я під час коронавірусного спалаху визначається підготовкою та організацією ліній кризових комунікацій на усіх рівнях, оперативністю інформування та активною взаємодією з зовнішніми та внутрішніми аудиторіями, використання сучасних технологій зв'язку і створення

соціального простору для постійної підтримки медичних працівників, пацієнтів та їх родин.

ЛІТЕРАТУРА

1. Психічне здоров'я під час пандемії COVID-19: інформація для населення та управлінців в сфері психічного здоров'я. Проєкт «Психічне здоров'я для України». URL: https://drive.google.com/file/d/1hVgVfbZZ_V-sOoRc5zzKADtaX0zIHHqa/view.

2. Samantha K. Brooks et. al. The psychological impact of quarantine and how to reduce it: rapid review of the evidence. *The Lancet*. 2020. 395: 912–20. URL: [https://doi.org/10.1016/S0140-6736\(20\)30460-8](https://doi.org/10.1016/S0140-6736(20)30460-8).

3. Овсяник В. М. Кризові комунікації в умовах надзвичайних ситуацій. *Вісник НАДУ при Президенті України*. 2018. № 2. С. 105–111.

4. Основні послуги з охорони психічного здоров'я під час спалаху COVID-19 та реагування на виклики: уроки, отримані в Італії та Іспанії. Матеріали онлайн зустрічі 6 квітня 2020 року, проведеної Європейським офісом ВООЗ. Україно-швейцарський проєкт «Психічне здоров'я для України». URL: https://drive.google.com/file/d/1jtzcTdvxw8Cp_N0DRb5bpMZdFXigcG9I/view.

Палихата Е. Я.

*Тернопільський національний педагогічний
університет імені Володимира Гнатюка*

ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАЦІЙНОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ У СТУДЕНТІВ-НЕФІЛОЛОГІВ

Навчання української мови відбувається упродовж усього життя людини: спочатку – в родині, згодом – у дитячому садку, загальноосвітній школі і, на кінець, – у вищому навчальному закладі на заняттях з української мови за професійним спрямуванням (УМПС). Мета цього курсу – удосконалити мовно-мовленнєві компетенції, що пояснюються як «особисті властивості фахівця розв'язувати визначений тип професійних завдань» [1, с. 74], тобто знання, уміння і навички студентів, опираючись на відповідний, попередньо засвоєний мовно-мовленнєвий матеріал. Увесь процес навчання УМПС спрямований на підготовку висококваліфікованої мовленнєвої особистості, спроможної грамотно висловлювати свої думки усно й письмово, досягати професійних успіхів. Для цього увага зосереджується на повторенні, узагальненні і систематизації лінгвістичного та мовленнєвого матеріалу про: 1) мовні норми, що є основою, фундаментом правильного усного і писемного мовлення; 2) комунікаційні якості мовлення (вправління у виробленні нормативного українського літературного мовлення); 3) мовленнєвий етикет і культуру усного спілкування (моно-, діа- і полілогічного); 4) паралінгвістичні засоби усномовленнєвої комунікації; 5) красномовство студентів, професійні ораторські здібності. Писемне мовлення забезпечується дотриманням лексико-фразеологічних, граматичних

(морфологічних і синтаксичних), стилістичних, орфографічних і пунктуаційних норм. На теоретичному рівні студенти повторюють *лексикологічний* матеріал про пряме і переносне лексичне значення слова, однозначні й багатозначні, загальноживані (нейтральні) і стилістично забарвлені слова; групи слів за значенням (синоніми, антоніми, пароніми); групи слів за походженням (власне українські й запозичені); активну й пасивну лексику української мови (застарілі слова – архаїзми, історизми), неологізми. Практичний рівень забезпечується виконанням системи вправ, що передбачає плавний перехід від легшого до важчого, від простішого до складнішого; роботою зі словниками (тлумачний, синонімів, антонімів, паронімів, іншомовних слів) та над лексичними помилками. Вправи можуть мати завдання: 1) знайти у тексті вивчені лексеми; 2) пояснити, чим відрізняються архаїзми від історизмів; 3) дізнатися значення іншомовних слів свого фаху, використовуючи словник іншомовних слів; 4) з'ясувати семантику фахових термінів; 5) побудувати науковий текст, використовуючи терміни своєї спеціальності; виправити в тексті лексичні помилки. Для поглиблення знань і вмінь із *фразеології* студенти повторюють класифікацію фразеологізмів і виконують завдання: 1) пояснити значення фразеологізмів (*мотати нерви, на порожній шлунок, перемогти кашель*); 2) ввести в речення фразеологізми; 3) використати в тексті синонімічні чи антонімічні фразеологізми та ін. Опрацювання *морфологічних* норм передбачає: а) повторення відмінювання іменних частин мови, особливо кількісних числівників; б) змінювання за особами дієслів *дати, їсти, розповісти, доповісти* тощо; в) дотримання правил милозвучності (чергування прийменників *у-в, з-із-зі-зо*, сполучників *і-й-та*, часток *ж-же, б-би*; *синтаксичних норм*: а) види підрядного зв'язку, зокрема керування (*дякую вам – дякую вас*); 2) типові помилки, пов'язані з використанням однорідних членів речення (*У шоу взяли участь студенти і молодь, підлітки і школярі. – У шоу взяла участь молодь: студенти і школярі*). Для закріплення студенти виконують вправи із завданнями: 1) провідміняти кількісні числівники; 2) відредагувати текст, дотримуючись правил милозвучності; 3) розподілити подані словосполучення за видами підрядного зв'язку тощо. Повторення *орфографічних норм* розпочинається із пригадування студентами визначення поняття «орфограма»: «це буква або знак, у використанні яких ми сумніваємося і для правильного вибору застосовуємо правило» [2]. Далі – студенти звертають увагу на усі шість типів орфограм – букву, перенос, дефіс, апостроф, написання разом і окремо; після – виконують орфографічні вправи, що мають завдання: 1) записати правильно слова: а) з дефісом, б) з апострофом, в) окремо, г) разом. Подати правила щодо їхнього написання; 2) пояснити, які зі слів пишуться з великої літери і чому; 3) поділити слова на склади для переносу з рядка в рядок. Опрацювання *пунктуаційних норм* відбувається з усвідомлення визначення поняття «пунктограм», повторення роздільних і видільних розділових знаків, їх призначення та виконання завдань: 1) пояснити розділові знаки; 2) розставити розділові знаки; 3) накреслити схеми речень тощо. *Стилістична* робота стосується застосування засобів мови з погляду норм (нормативна стилістика) і відхилень (літературна стилістика) у синхронному й діахронному (історична

стилістика) аспектах вивчення мови. Особлива увага приділяється опрацюванню наукового стилю і його засобів у професійній сфері. Розвиток усного мовлення забезпечується переліченими вище та орфоепічними й акцентуаційними мовними нормами і роботою з відповідними словниками. Не враховуються при цьому орфографічні й пунктуаційні мовні норми.

Для сприймання теоретичного матеріалу проводяться: проблемна лекція, лекція-візуалізація, бінарна лекція, лекція із задалегідь запланованими помилками, лекція-пресконференція. Формування комунікаційної компетенції здійснюється за допомогою *методів*: лекції-презентації, програмування, роботи з підручником, зі словниками, кольоровими таблицями, ігровими матеріалами тощо; *прийомів*: алгоритмізації, порівняння, зіставлення, аналізу, синтезу та ін.

Перспективи подальших досліджень вбачаємо у студіюванні системи роботи над комунікаційними показниками мовлення студентів-нефілологів, удосконаленням професійних ораторських здібностей.

ЛІТЕРАТУРА

1. Леонтян М. А. Поняття «компетенція» і «компетентність» у теорії освіти. *Наукові праці Чорноморського державного університету імені Петра Могили комплексу «Києво-Могилянська академія». Сер. Педагогіка.* 2012. Т. 188. Вип. 176. С. 73–75.
2. Яворська С. Т. Методика навчання орфографії : навч.-метод. посібн. 2-е вид., змінене, випр. й доповн. Київ : Аграр Медіа Груп, 2015. 156 с.

Гусєва Т. П.

Тернопільський національний медичний університет імені І. Я. Горбачевського МОЗ України

ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНИХ НАВИЧОК У СТУДЕНТІВ-ФАРМАЦЕВТІВ

Фахівці фармацевтичної галузі – це професіонали, які працюють у сфері охорони здоров'я та допомагають людям зберігати задовільний стан здоров'я, запобігати хворобам та за необхідності купувати призначені їм ліки та найбільш ефективно їх використовувати [2; 3].

У доповіді ВООЗ про роль фармацевта в системі охорони здоров'я визначено фармацевта як комунікатора [1, с. 10].

Саме тому велику роль у становленні майбутнього фахівця-фармацевта у закладі вищої освіти має розвиток його комунікативної компетентності.

Комунікативна компетентність фармацевта є обов'язковою якістю особистості, що забезпечує ефективність його професійної діяльності.

Комунікативна компетентність майбутніх провізорів включає в себе вміння обмінюватись інформацією з відвідувачами аптек, лікарями, колегами, досягати

взаєморозуміння під час професійного спілкування, усвідомлювати потреби співрозмовника, розуміти його почуття і психологічні стани. [4].

Адекватна комунікація передбачає правильне розуміння хворого і відповідне реагування на його поведінку. Незалежно від того, в якому душевному стані знаходиться пацієнт, чи відчуває він гнів чи сум, неспокій, тривогу чи відчай, провізор (фармацевт) повинен вміти з ним взаємодіяти [5].

Володіючи основами психології спілкування, провізор може своєчасно попередити той чи інший конфлікт або агресію з боку співпрацівників чи відвідувачів, що прийшли за ліками.

Дослідженням комунікативної компетентності фахівців різних спеціальностей займалися Т. Бутенко, І. Данченко, Н. Завіниченко, О. Касаткіна, І. Козубовська, О. Краєвська, С. Макаренко, В. Назаренко, М. Тимофієва, А. Хом'як, В. Черевко та ін.. Професійній комунікативній компетентності присвячені праці С. Александрової, Д. Годлевської, О. Загородної, Кайдалової Л. Г., З. Підручної, Л. Пляки.

Разом з тим, проблема комунікативної компетентності як складової професійної підготовки фахівця, і зокрема формування комунікативних навичок і сьогодні залишається актуальною.

Через важливість навичок міжособистісного спілкування на практиці, майбутні фармацевти потребують відповідної підготовки, щоб розвинути свої власні ефективні стилі спілкування. Вони включають в себе: активне слухання (фокусування на споживачі), зоровий контакт (дивитися на споживача і приділяти йому всю свою увагу), розпізнавати й інтерпретувати невербальні сигнали від споживачів (порівнюючи їх невербальну поведінку з їх усним спілкуванням) та усвідомлюючи бар'єри, які заважають ефективному обміну інформацією між фармацевтом і відвідувачем аптеки (відсутність конфіденційності, перерви, шум і т. д.).

Фармацевти для успішної реалізації лікарських засобів повинні володіти не лише професійними знаннями, а й знаннями загальної психології споживача та вміннями використовувати ці знання на практиці. Знання психології і її практичне застосування допомагає аптечним працівникам враховувати особливості поведінки конкретної особистості клієнта в повному обсязі, незалежно від віку, статі, етнічної приналежності.

Викладання «Психології спілкування. Основ поведінки споживача» сприяє оволодінню студентами-фармацевтами основами психологічних знань, психології спілкування, медичної психології та психології споживача.

З метою формування практичних комунікативних навичок майбутніх фармацевтів (провізорів) у практичні заняття включені елементи тренінгу міжособистісного спілкування, роботу з кейсами та рольовими завданнями, моделювання різноманітних комунікативних ситуацій, виконання творчих завдань, ознайомлення з діагностичними шкалами особистості.

В ситуаціях спілкування фармацевтів з пацієнтами, лікарями або колегами можуть виникати конфлікти. Вивчення відповідних стратегій управління конфліктами допоможе студентам їх вирішувати на практиці.

Отже, будь-то консультування пацієнтів, спілкування з лікарями або спілкування з колегами, фармацевти щодня використовують свої комунікативні навички. У зв'язку із цим, формування комунікативних навичок майбутніх фармацевтів та провізорів набуває сьогодні особливого значення.

ЛІТЕРАТУРА

1. ВОЗ: Роль фармацевта в системі здравоохранения: подготовка будущего фармацевта. Доклад третьей консультативной группы ВОЗ о роли фармацевта. Ванкувер, Канада, 1997 г. URL: <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC5260031/>
2. Кайдалова Л. Г. Професійна підготовка майбутніх фахівців фармацевтичного профілю у вищих навчальних закладах : монографія. Х. : НФаУ, 2010. 364 с.
3. Кайдалова Л. Г., Пляка Л. В. Психологія спілкування : навчальний посібник. Х. : НФаУ, 2011. 132 с.
4. Пляка Л. В. Психологічні аспекти професійного спілкування провізора. *Наукові записки Харківського університету Повітряних Сил. Соціальна філософія, психологія / редкол. В. С. Афанасенко та ін. Х. : ХУПС, 2009. Вип. 2 (33). С. 204–208.*
5. Гончаренко Н. В., Скуратівська С. І. Комунікативна компетентність майбутнього фармацевтичного працівника – основа безконфліктної взаємодії. *Військова медицина України. 2017. Том 17. С. 63–67.*

Zalipska I. Ya.

I. Horbachevsky Ternopil National Medical University

THE STUDY OF MEDICAL TERMINOLOGY DURING DISTANCE LEARNING

Today the educational process is actively changing. A new stage of its development has come, when information processes become one of the most important components of human life. Due to this, education is looking for new forms of organization of the educational process. We see such a wave of change especially in the higher education system. And this new challenge has become distance learning.

The importance of studying the phenomenon of medical terminology is obvious because it is the object of confusion and in order to provide a quantitative and qualitative growth of the language's resources it is extremely important to investigate the medical terms in the system of medical discourse. To understand the text, medical students need to know words, their meanings, and knowing a word involves: its spoken and written contexts of use its patterns with words of related meaning. **The aim of the article** is to analyze the peculiarities of medical terminology study for practical training in the discipline «Ukrainian language (by professional direction)» during distance learning of medical students.

During distance learning, it is also important to select tasks for students who are relevant, up-to-date, timely, who may be of interest to the student and thus contribute to better assimilation of material, better student contact with the teacher. The teacher, in

turn, should use modern technical means of teaching and mobile applications, to facilitate the perception of new material, to perform the tasks set before the student.

We offer to pay attention to the following types of work during the study of «Ukrainian language (by professional direction)» by students of medical specialties.

«Theme. Language standard. Orthoepic norms, norms of emphasis»: *Listen to a video fragment (up to 5 minutes) and find the pronunciation mistakes in it and suggest the correct variant.*

«Theme. Lexical aspect of medical professional language. Phraseological units in professional language»: *Task 1. Analyze the meaning of the words «cancer» («рак»), «myocardial infarction» («інфаркт міокарда»), «pandemic» («пандемія») in online publications. Make a PrintScreen of each example. Task 2. Make up a dialogue between the doctor and the patient. Use 10 idioms of medical sphere. Teacher can recommend another medical terms or can give examples of medical idioms.*

«Theme. Terminology in professional communication. Lexical-semantic relations in scientific terminology. Features of Ukrainian medical terminology»: *Task 1. In online sources find synonyms for words «Acquired Immune Deficiency Syndrome» («синдром набутого імунodefіциту»), influenza («грип»), «leukaemia» («лейкемія»). Make a PrintScreen of each example. Task 2. In online sources find antonyms for words «to absorb» («абсорбувати»), «to breath in» («вдихати»), «to clog» («закупорювати»). Make a PrintScreen of each example.*

«Theme. Dictionaries in professional communication. Types of dictionaries, their function and role in enhancing language culture»: *Task 1. Check out the sites: <http://www.lcorp.ulif.org.ua/dictua/>; <http://www.mova.info>; <http://www.sum.in.ua/>; <http://www.slovnnyk.ua>; <http://www.rozum.org.ua/>; <http://slovopectia.org.ua>.*

In what dictionaries (on which sites) can you find the lexemes «abscess» («абсцес»), «fracture» (перелом), «self-isolation» («самоізоляція»), «COVID-19»? What can you check for these dictionaries? Task 2. What mobile applications do you use to enhance your professional language culture? What are the words you often search for in these applications?

«Theme. Morphological aspect of Medical Professional Language»: *Task 1. Read the proposed fragment from online sources. Is the grammatical (morphological, syntactic and word-forming) norm correct in the text? Edit grammar mistakes.*

«Theme. Syntactic aspect of Medical Professional Language»: *Task 1. Find fragments of medical themes with syntax violations in online sources. Select the fragments you want to edit and make a PrintScreen of each example. Task 2. Make up 5 sentences. Use medical terms and numerals in each sentence. Find all information on web-site <https://www.worldometers.info>. This task will be interesting for medical student, because the web-site has statistics about many diseases in different countries, about population, birth and death. There is the category «Health».*

Thus, medical students will be able to improve their grammar skills in the Ukrainian language. *Task 3. Find in the Internet 5 complex sentences with the word «coronavirus» («коронавірус») or «COVID-19» with a grammar violation. You can use a variety of portals (newspaper articles, official sites, social networks, including Facebook, etc.). Highlight the errors in red and suggest the correct variant in*

parentheses. Sentences can be emotional. Include the source of the information, the date of publication and the full link after the sentence. Make a PrintScreen sentence and paste it into the document.

Examples of the assignment can be selected by the teacher or the teacher may set the assignment in front of the student. Tasks can be formulated both concisely and with a detailed description.

«Theme. Features of Ukrainian language etiquette. Communicative qualities of language culture. Doctor's Language Etiquette»: *Task 1. What communicative feature (features) have been observed or violated in the text.* The teacher recommends to see or to listen to the fragment of radio or television news. We offer another task for this theme, but with a detailed description of the implementation: *Task 2. Analyze the text for the presence / absence of communicative features.*

Step 1. Find 2 pieces of text (messages) with the word «quarantine» («карантин») or «self-isolation» («самоізоляція») on the Internet. You can use a variety of portals (newspaper articles, official sites, social networks, including Facebook, etc.).

Step 2. Type these sentences in Word (Times New Roman, size 14). If there are errors in the sentences, highlight them in red and in the parentheses suggest an edited variant.

Step 3. Type the source of information, the date of publication, and the full link.

Step 4. Make a PrintScreen and paste it into the document.

Step 5. What communicative features are in this text, what communicative features may have been violated? Explain your thoughts.

The research demonstrates that the teacher must take into account the goal, the age of the students, the professional orientation of the tasks. For example, during the coronavirus pandemic, it is very interesting to investigate the functioning of the lexemes «coronavirus» («коронавірус») or «COVID-19. Thus, it is very important to use material that is timely, clear and relevant.

«Theme. Public speech and its genres»: *Task 1. Record a 3–5 minutes video on a suggested topic. Your presentation must be prepared in advance and delivered orally.* Thus, we can evaluate the student's oratorical abilities, the completeness of the answer, the linguistic layout of the text, the orthoepic skills of the speaker.

It should be noted that during the distance learning each task should have a detailed instruction manual. After all, the student must clearly understand what is required of him. In addition, samples should be submitted for practical tasks. For example, the theme «Public speech and its genres» may include a video fragment of a sample speech. This approach to work will reduce the risk of misunderstanding between the teacher and the student.

It underscores that the given tasks have a practical orientation and cannot comprehensively assess the student's knowledge level in the study of a specific topic, but they aim to diversify distance learning, make it interesting. Therefore, it is undisputed that the study of medical terminology during distance education system needs to be improved and developed.

ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД ФОРМУВАННЯ ІНШОМОВНОЇ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ СПЕЦІАЛІСТІВ ЛІКУВАЛЬНОЇ СПРАВИ

Швидкий розвиток інформаційного суспільства, удосконалення інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) вимагає від викладачів перегляду засобів та організацій викладання. Так, серед актуальних методик викладання іноземної мови, зокрема для студентів нефілологічної спеціальності, як, наприклад, майбутніх спеціалістів лікувальної справи, вчені виокремлюють комп'ютерно орієнтовану [2].

Питання формування іншомовної комунікаційної компетентності особистості за допомогою ІКТ розглядаються вітчизняними вченими Т. Баєвою, Р. Гришковою, Л. Карташовою, Т. Коваль, А. Коломієць, О. Семенов, Є. Співаковською та ін., зарубіжними дослідниками Дж. Егберт (J. L. Egbert), Г. Петрі (G. M. Petrie), В. Джінг (W. Jiang), Дж. Ремсей (G. Ramsay) та ін.

Метою є виокремлення основних шляхів формування іншомовної комунікативної компетентності майбутніх спеціалістів лікувальної справи за допомогою інформаційно-комунікаційних технологій на базі зарубіжного досвіду.

При визначенні світового рейтингу медичних закладів вищої освіти (університетів) обов'язково враховується надання цими установами освітніх послуг для підтримки навчання іноземних студентів, удосконалення їхнього рівня іноземної професійної мови та використання інформаційно-комунікаційних технологій для забезпечення вільного доступу, гнучкості та підвищення економічної ефективності навчання [1].

Серед таких закладів на 2019 рік експертами визначені п'ять найбільш популярних медичних університетів, що, зокрема, мають високі результати щодо медичних досліджень, які проводяться безпосередньо студентами університетів: 1-е місце – Медична школа в Гарвардському університеті; Медична школа Університету Джонса Хопкінса займає 2-е місце; Медична школа в Нью-Йоркському університеті Лангон – 3-є місце, Медичний факультет Стенфордського університету – 4-е місце; Медичний факультет Каліфорнійського університету – Сан-Франциско – 5-е місце.

Основні цілі вищезазначених центрів та асоціацій:

- визначення позитивної практики та інновацій у вивченні та викладанні іноземних мови;
- управління ресурсами та їх адміністрування;
- організація та проведення регулярних зустрічей учасників для сприяння обговоренню та обміну інформацією про різноманітну діяльність мовних центрів університетів;

- сприяння налагодженню контактів з університетськими центрами на міжнародному рівні та розвитку університетських мовних центрів як всередині університету, так і за його межами;

- здійснення моніторингу нових національних та міжнародних мовних стандартів та розроблення відповідних механізмів забезпечення якості навчання мовам.

Дистанційні онлайн-курси «Medical English» Медичного університету Каліфорнії фокусуються на словнику та комунікації, що пов'язані з дихальною, опорно-руховою та ендокринною системами. Форми навчання, що використовуються у цих курсах: інтерактивне навчання, навчальні відео, сценарії реального життя, консультації викладачів та он-лайн тести.

Деякі університети, такі як Єльський, Каліфорнійський та Оксфордський, надають на своїх сайтах у вільному доступі аудіо-, відеолекції та тести, які можна використовувати для самонавчання професійній мові студентам цих університетів.

Крім онлайн дистанційних курсів, особливого значення при формуванні іншомовної комунікативної компетентності майбутніх спеціалістів лікувальної справи набуває метод змішаного навчання іноземним мовам.

Науковці К. Д. Дзюбан, Дж. Л. Хартман та ін. зазначають, що модель змішаного навчання повинна поєднувати модель навчання, що відбувається у традиційній аудиторній формі, та модель веб-навчання в мережі Інтернет [3].

Проблемам використання змішаного навчання у викладанні іноземної мови присвячені праці зарубіжних дослідників Дж. Асгарі Арані, В. Занг та К. Ган, Н. Мілосавлевич, А. Вултіч, Л. Йовкович та ін.

Роль студентів при змішаному навчанні полягає у тому, що вони мають брати на себе відповідальність за рішення щодо побудови індивідуальної програми самонавчання, пошуку ЕОР та завдань, заснованих на проектах, обрання викладачів, які будуть підтримувати, направляти, корегувати та оцінювати їх у навчальному процесі.

Отже, зарубіжні вчені для рішення проблеми формування іншомовної комунікативної компетентності майбутніх спеціалістів лікувальної справи активно використовують ІКТ. Особливу увагу викладачі приділяють створенню та проведенню дистанційних курсів. Науковцями також відзначається важлива роль змішаного навчання.

ЛІТЕРАТУРА

1. Best Medical Schools: Research. URL: <https://www.usnews.com/best-graduate-schools/top-medical-schools/research-rankings>.

2. Bloch J. Technology and ESP. In B. Paltridge, & S. Starfield The Handbook of English for Specific Purposes. Chichester : Wiley-Blackwell, 2013. P. 429–447.

3. Dziuban C. D., Hartman J. L., Moskal P. D. *Blended learning*. Educational Center for Applied Research Bulletin. 2004. Volume 7, P. 3–4.

СУЧАСНІ КОНЦЕПЦІЇ ВИКЛАДАННЯ «УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ (ЗА ПРОФЕСІЙНИМ СПРЯМУВАННЯМ)» ДЛЯ СПЕЦІАЛЬНОСТІ «ФІЗИЧНА ТЕРАПІЯ, ЕРГОТЕРАПІЯ»

Стандарт вищої освіти за спеціальністю 227 «Фізична терапія, ерготерапія» для бакалаврського рівня було затверджено і введено в дію з 2018/2019 навчального року (наказ Міністерства освіти і науки України №1419 від 19 грудня 2018 року).

Навчальна дисципліна «Українська мова (за професійним спрямуванням)» є складовою ОПП вищої освіти підготовки фахівців зазначеної спеціальності й побудована на відповідних науково-теоретичних засадах.

«Українська мова (за професійним спрямуванням)» як навчальна дисципліна: а) ґрунтується на отриманих під час навчання в середній загальноосвітній школі базових знаннях із сучасної української літературної мови й інтегрується з дисциплінами українознавчого спрямування та з іншими дисциплінами на рівні використання фахової нормативної лексики (медичної термінології); б) закладає основи фахової мови фізичного терапевта, ерготерапевта з перспективою використання здобутих знань у професійній діяльності; в) продовжує формувати мовну компетенцію, комунікативні навички майбутніх спеціалістів та сприяє становленню національно свідомої особистості.

На сучасному етапі концепції викладання дисципліни потребують оновлення. Передусім це стосується володіння основними сучасними методами досліджень, вдосконалення підготовки для проведення науково-дослідницької роботи, використовуючи їх для фахової та міжкультурної комунікації. Викладач повинен володіти новітніми методами, методиками та технологіями викладання, поєднуючи загальнонаукові та спеціальні філологічні знання із фаховою медичною лексикою. Розроблені концепції спрямовані на реалізацію завдань, що постають перед сучасною вищою медичною освітою як невід'ємною частиною національної системи навчання і охорони здоров'я. Методична система формування мовнокомунікативної професійної компетенції майбутніх лікарів під час вивчення дисципліни «Українська мова (за професійним спрямуванням)» передбачає використання загальнодидактичних та власне методичних принципів навчання. Викладачами застосовуються такі методи:

- *евристичний*, який полягає в тому, що викладач формулює проблему, а студенти поетапно вирішують її під його керівництвом; це сприяє ефективному засвоєнню професійних знань;

- *дослідницький*, згідно з яким викладач окреслює проблему, а студенти самостійно вирішують її; це розвиває проблемно-пошукове мислення студентів;

- *контекстний*, який ґрунтується на інтеграції різних видів діяльності студентів: навчальної, наукової та практичної; це активізує їхню науково-дослідницьку роботу;

- *комунікативний*, який зорієнтований на організацію адекватного процесу реального спілкування завдяки моделюванню основних закономірностей мовленнєвого спілкування; це розширює можливості самоконтролю отриманих знань під час практичних занять.

Ці методи ефективно використовуються при вивченні навчальної дисципліни «Українська мова (за професійним спрямуванням)» як кожний окремо, так і комплексно. Застосування цих інноваційних методик та технологій навчання закладають основи конкурентоспроможності майбутніх медиків на ринку праці.

Паласюк Б. М.¹, Паласюк М. І.²
*Тернопільський національний медичний
університет імені І. Я. Горбачевського МОЗ України¹;
Тернопільський національний технічний
університет імені Івана Пулюя²*

ТЕСТИ ЯК ЗАСІБ ДІАГНОСТИКИ РІВНЯ ТЕОРЕТИЧНИХ ЗНАНЬ І ПРАКТИЧНИХ НАВИКІВ СТУДЕНТІВ

Якість викладання лежить в основі розвитку загальноєвропейського простору вищої освіти. Орієнтування на входження нашої держави в єдиний європейський освітній простір змінює підходи до вищої освіти, потребує вирішення нових завдань, зокрема, удосконалення контролю за поточною навчальною діяльністю студентів і особливо підсумкового модульного контролю. Цілісне застосування всіх принципів контролю та оцінки знань студентів дає можливість побудувати такий тип навчального процесу, який мотивуватиме студентів до систематичної праці та глибокого засвоєння знань.

Перевірка результатів навчання за допомогою тестування – один із головних методів контролю успішного засвоєння знань, оволодіння вміннями і навичками. Вперше застосовувати тести для оцінки здібностей, навичок, умінь та знань людини запропонував наприкінці ХІХ століття відомий англійський психолог й антрополог Френсіс Гальтон. Згодом з наукового методу психологічної діагностики тестування перетворилось на найбільш поширений, ефективний та інноваційний спосіб контролю навчальних досягнень студентів.

Тест – це система завдань специфічної форми і певного змісту, яка дає змогу якісно оцінити структуру й виміряти рівень засвоєння знань та сформованості вмінь і навичок з предмета [1, с. 12].

Загально визнані переваги тестування – незалежність оцінки результатів на основі об'єктивації процедури вимірювання, обробки та інтерпретації результатів

тестових вимірювань, можливість упродовж короткого проміжку часу перевірити та оцінити знання, навички та уміння значної кількості студентів, індивідуалізація контролю знань шляхом використання тестових завдань різних рівнів.

Використання тестових завдань у викладанні медичної фізики дозволяє зменшити суб'єктивний вплив викладача на оцінювання студента, зменшити витрати часу на проведення контролю, здійснити всебічну перевірку ступеня засвоєння навчального матеріалу та вміння розв'язувати творчі професійні задачі, об'єктивно оцінити сформованість навичок роботи з медичною апаратурою, стимулювати пізнавальну активність студентів, спрямовану на опанування уміннями й навичками, сформувати позитивне ставлення до навчальної дисципліни.

При створенні тестів враховуємо такі його характеристики як надійність, валідність, практичність, диференційна здатність, освітня цінність.

Надійність вказує на те, наскільки тест є показником рівня оволодіння навчального матеріалу, визначення рівня набутих навичок у виконанні будь-якого завдання. Надійність є необхідною умовою валідності тестів.

Валідність вказує, який обсяг матеріалу необхідний для тесту і наскільки якісно цей тест вимірює знання студентів.

Практичність тесту визначається відповідно до цінності матеріалу, часу та зусиль, які вони потребують для виконання, включаючи підготовку, опис тесту.

Диференційна здатність тесту виявляє індивідуальні здібності тестованих, тобто тих, хто має достатній або недостатній рівень теоретичними та практичними навичками.

Для всебічного оцінювання знань студентів з медичної фізики ми використовуємо різні типи завдань – множинний вибір (завдання, при виконанні якого потрібно здійснити вибір однієї або кількох правильних відповідей); коротка відповідь (питання на заповнення порожніх місць); числове питання – відповіддю на питання є число, причому вона може мати заданий інтервал гранично допустимої похибки відхилення від правильного значення; обчислюване питання (пропонується обчислити значення за заданою формулою, що є шаблоном, в який при кожному тестуванні підставляються випадкові значення зі вказаних діапазонів) тощо.

З метою контролю засвоєння студентами теоретичного матеріалу часто на практичних заняттях, особливо у студентських групах з англійською мовою викладання, проводимо тестування у формі заповнення прогалін у тексті. Відповіддю на таке питання є заповнення прогалін у самому питанні. Використовуємо також завдання типу «підстановка», в якому студенту дається текст або формула, в які він повинен підставляти свої слова, числові значення або символи, а також питання на встановлення відповідності, у якому кожному елементу відповідей першої групи потрібно зіставити елемент відповідей другої групи.

Запропонована методика організації тестового контролю знань дозволяє об'єктивно та всебічно оцінити знання студентів та набуті ними навички. Добре організований тестовий контроль знань є ефективною методикою навчання

майбутніх лікарів. Водночас, тестові технології не можна розглядати як єдиний спосіб перевірки ефективності навчання.

Недоліком тестів вважаємо те, що під час тестування оцінюється лише формальне знання, а не справжнє розуміння, не надається можливість творчого використання знань і умінь, а перевірка вмінь навичок з допомогою тестів є, на нашу думку, не завжди ефективною, тому тут доцільніше використовувати традиційні методи контролю. Подальші дослідження вбачаємо в експериментальному обґрунтуванні проблем надійності і точності тестової перевірки результатів навчання.

ЛІТЕРАТУРА

1. Мілерян В. Є. Методичні основи підготовки та проведення навчальних занять у медичних вузах. Київ : Хрещатик, 2003. 80 с.

Петришина О. І.

*Тернопільський національний педагогічний
університет імені Володимира Гнатюка*

КОМУНІКАТИВНИЙ ВПЛИВ У ПАРТНЕРСТВІ «ВИКЛАДАЧ- СТУДЕНТ»

Реформування вищої освіти України стосується системних структурно-організаційних трансформацій, менеджерських аспектів, у тому числі управління якістю, змістового оновлення освітнього процесу тощо. Комунікація як «один із найважливіших виявів соціальної інтеракції, безперервної взаємодії людей в суспільстві, в межах якої формуються, вдосконалюються, втілюються всі типи і форми поведінки людей, зокрема – поведінки толерантної» [1, с. 109] забезпечує впровадження і продуктивність реформаційних процесів. Стосунки «здобувач-педагог» стають більш демократичними, відкритими, менш формалізованими, інформаційно багатими і різноплановими, персоніфікованими. Відповідно, студентоцентризований підхід стає домінантою цієї взаємодії.

Поняття комунікативного впливу визначається ефективністю та результативністю комунікації. Більшість досліджень із прагмалінгвістики акцентують увагу на стратегіях, які використовують мовці для синхронізації комунікативної поведінки та її результатів. Коли йдеться про вплив у будь-якій сфері, в тому числі освітній, найретельніше описано когнітивні (семантичні) стратегії, наприклад, стратегію підкорення, або підпорядкування (натяки, прохання, обіцянка, погроза, пояснення, комплімент, похвала, попередження, звинувачення, ігнорування тощо). Йдеться, наприклад, про такі мовленнєві ситуації: студент зволікає із виконанням випускної роботи, а викладач прагне переконати, що вона має бути завершена вчасно; викладач відмовляється додатково затрачати час на покращення навчальних досягнень здобувача тощо.

Водночас у межах теорії комунікації розроблено низку концепцій, спрямованих на врахування зміни настанов. Вони базуються на соціопсихологічній традиції, прихильники якої обґрунтовують, як переконливе повідомлення опрацьовується свідомістю реципієнтів і впливає на зміни настанов. Відповідно до концепції Й. Стерніна, ефективність спілкування визначається досягненням мовцем власних цілей і досягненням комунікативної рівноваги [5, с. 66-67]. Настанови розуміємо як внутрішню реакцію, яка синтезує, що думає, відчуває і збирається робити комунікант.

Для того, щоб впливати на зміну настанов здобувачів, коригувати їх, педагогові важливо вміти утримувати увагу (в широкому сенсі). Мова, безперечно, є універсальним засобом, її ознаки, вербальні і невербальні засоби, сугестивні властивості тощо в гармонійному поєднанні можуть забезпечити цей вплив. У цьому контексті вагомим значення набуває цілісність мовно-комунікативної особистості викладача (особистісна оригінальність та її мовний прояв, відкритість та позитивне налаштування, налагодження комунікації через спільні завдання та інтереси, значущість і новизна інформації, нестандартність її подання, емоційність в комунікації, гіперперсональний підхід до особистості вихованці тощо).

Варіативність настанов здобувача можна постійно діагностувати засадничо різними питаннями: когнітивну – *Як Ви розумієте...? Що насправді вкладаєте у зміст поняття...?*; ефективну – *Які враження у Вас складаються від...? Що відчуваєте, коли...?*; поведінкову – *Яких заходів варто вжити в цій ситуації? Що Ви збираєтеся робити?*

Коли аналізують комунікацію «викладач – студент», цю діаду кваліфікують як суб'єкт-об'єкту. Натомість науково не обґрунтовано зворотний вплив. Цікавим, на наш погляд, є якраз той різновид комунікації, відповідно, впливу, який змінює настанови педагога: як він еволюціонує фахово, особистісно, чи справді розвивається; як коригує комунікацію відповідно до запитів, потреб студента; як трансформується особистий бренд педагога у відповідь на зміну поколінь вихованців.

Отже, комунікативні дії педагога в ідеалі формують настанови студента на навчання та його результативність, особисту і громадську позицію, саморозвиток тощо. Не варто переоцінювати і недооцінювати значущість викладача у цій взаємодії. З одного боку, він може визначити комунікативну манеру поведінки вихованців, їхній успіх у професії, а з іншого, – комунікативні параметри педагогічного дискурсу передбачають ще й інших учасників, враховують дотичність інших типів персонального та інституційного дискурсів. Комунікативний вплив у взаємодії «викладач-студент» спрямований на налагодження партнерських стосунків між учасниками навчально-виховного процесу та на ефективність навчальної і професійної діяльності через сформовані настанови.

ЛІТЕРАТУРА

1. Лінгвокультурні аспекти комунікативної толерантності. *Соціогуманітарні проблеми людини*. 2010. № 5. С. 108–119.

2. Бацевич Ф. С. Основи комунікативної лінгвістики : підручник. Київ : Академія, 2004. 342 с.
3. Селіванова О. Проблема комунікативного впливу в сучасному мовознавстві. *Мовознавчий вісник*. 2010. Вип. 11. С. 195–199.
4. Семенюк О. А., Паращук В. Ю. Основи теорії мовної комунікації : навч. посіб. Київ : ВЦ «Академія», 2010. 240 с.
5. Стернин И. А. Введение в речевое воздействие. Воронеж : Полиграф, 2001. 252 с.

Юкало В. Я.

*Тернопільський національний медичний
університет імені І. Я. Горбачевського МОЗ України*

ХВОРИЙ НА АНГІНУ – ХВОРИЙ АНГІНОЮ – ХВОРИЙ З АНГІНОЮ

У процесі професійної медичної комунікації лікарі-мовці порушують синтаксичну норму, неправильно сполучаючи назви хвороб з терміном *хворий* і спорідненими з ним словами *хворіти*, *захворіти*, *захворювати*, *захворілий*, *перехворілий*, *захворюваність*: помилково ставлять назву хвороби, поєднуючи її зі словом *хворий*, в орудному відмінку: *хворий ангіною*, *хворів грипом*, *захворів ГРЗ*, *захворілий пневмонією*, *висока захворюваність гепатитом*.

В українській мові такі терміносполучення будуються за моделлю: **слово хворий** (*хворіти*, *захворіти*, *захворювати*, *захворілий*, *захворюваність*, *перехворіти*, *перехворілий*) + **назва хвороби в знахідному відмінку однини з прийменником на**: *хворий на ангіну*, *хворів на грип*, *захворів на ГРЗ*, *захворілий на пневмонію*, *висока захворюваність на гепатит*, *перехворілий на кір*. Цю норму обстоюють І. О. Вирган, М. М. Пилинська в «Російсько-українському словнику сталих виразів» [3, с. 54, 55, 317], Б. Антоненко-Давидович у книжці «Як ми говоримо» [2, с. 101-102], автори «Антисуржика» [1, с. 86-87], О. О. Тараненко й В. М. Брицин у «Російсько-українському словнику» [7, с. 20]. Деякі словники допускають варіантність: *хворіти на що* і *хворіти чим* [6, с. 38]. Серед медичних словників цю норму можна побачити тільки в статті *хворий на курячу сліпоту* в «Українсько-латинсько-російському медичному словнику» [8, с. 463] і в словниках двадцятих років: **болеть** – нездэжати, слабувбти, хорувбти, болнти, недугувбти, недэжати, хирнти, кволнти, лежбти на що [5, с. 15]; **polyposis** хорування на поліпи [4, с. 219].

В усно-розмовній та науковій комунікації лікарі також регулярно вживають модель **хворий з чим**: *хворий з катарактою* (а не *хворий на катаракту*), *хворий з пухлиною* (а не *хворий на рак*). Крім того, словосполучення *хворий з пухлиною* позначає хворого з неуточненим діагнозом, пухлина в якого може виявитися доброякісною), *хворі із захворюваннями...* (а не *хворі на...*). Напр.: «У хворих із міхуровим занеском реакція буде позитивною при розведенні сечі 1:50 і навіть 1:100» (Рукоп. підруч.), «Особливо це стосується хворих із за давними формами

захворювання» (Рукоп. дисертації), *«У хворих з ожирінням рана заживає у вологому середовищі» природних складок»* (Рукоп. навч. посібника), *«Важливо пам'ятати про деякі деонтологічні аспекти роботи із хворими із захворюваннями специфічної етіології»* (Рукоп. підруч.).

Це вживання часто зустрічається у рукописах статей, підручників. Після вміщеної в університетській газеті замітки про вживання терміносполучень із словом *хворий* один лікар-офтальмолог стверджував (за власною ініціативою), що в усьому тексті дисертації в нього було вжито саме *хворий із чим*. Лікарі, до речі, часто не хочуть вносити в текстах підручників виправлень у цю конструкцію. Вона, очевидно, є не такою жорстокою, як літературне вживання *хворий на що*.

Перекладаючи під час анкетування рос. вислів *больной гриппом*, 71,67 % респондентів засвідчили знання літ. норми *хворий на грип*, 11,67 % навели ненормативну форму *хворий грипом*, один респондент (1,67 %) – *хворий з грипом*, інші не відповіли. У мовній практиці лікарів, як показують спостереження, співвідношення цих стійких словосполучень інше, там переважають професіоналізми *хворий з грипом* і *хворий грипом*.

Слабкість описаної норми можна пояснити тим, що у словниках навіть не завжди наведено закінчення родового відмінка, а не те щоб у потрібних випадках, якщо норма слабка, подати стилістичні особливості слів. Бажано було б українську частину статей з усіма аналізованими термінами хоча б у медичних орфографічних, перекладних словниках оформлювати за таким зразком: *хворий (на що)*; *хворий на ангіну*.

ЛІТЕРАТУРА

1 Антисуржик: Вчимося ввічливо поводитись і правильно говорити / за заг. ред. О. Сербенської : посібник. Львів : Світ, 1994. 152 с.

2 Антоненко-Давидович Б. Д. Як ми говоримо / уклад. Я. Б. Тимошенко. Київ : Либідь, 1991. 256 с.

3 Вирган І. О., Пилинська М. М. Російсько-український словник сталих виразів. Х. : Прапор, 2000. 864 с.

4 Галин М. Медичний латинсько-український словник / під ред. проф. д-ра мед. Б. Матюшенка і д-ра В. Наливайка. Прага, 1926. XII + 304 с.

5 Кисільов В. Ф. Медичний російсько-український словник. Харків : Державне видавництво України, 1928. 142 с.

6 Новий російсько-український словник-довідник юридичної, банківської, фінансової, бухгалтерської та економічної сфери: близько 85 тис. слів / уклад. : С. Я. Єрмоленко, В. І. Єрмоленко, К. В. Ленець, Л. О. Пустовіт ; за ред. С. Я. Єрмоленко, Л. О. Пустовіт. Київ : Довіра: УНВЦ «Рідна мова», 1998. 783 с.

7 Тараненко О. О., Брицин В. М. Російсько-український словник (сфера ділового спілкування). Київ : УНВЦ «Рідна мова», 1996. 287 с.

8 Українсько-латинсько-російський медичний словник / Г. В. Казьєр, В. Г. Соколовський, Є. О. Февральов, П. П. Чернецький. Київ : Державне медичне видавництво УРСР, 1960. 487 с.

ФОРМУВАННЯ УКРАЇНОМОВНОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ ІНОЗЕМНИХ СТУДЕНТІВ

Царик О. М.¹, Сокол М. О.², Рибіна Н. В.¹

Тернопільський національний економічний університет¹;

Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка²

КОМУНІКАТИВНИЙ МЕТОД У ПРОЦЕСІ НАВЧАННЯ ГРАМАТИКИ НА ЗАНЯТТЯХ З УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ЯК ІНОЗЕМНОЇ У ЗВО

У час світової глобалізації вища освіта в Україні націлена на інтернаціоналізацію, зокрема стратегія розвитку Тернопільського національного економічного університету передбачає налагодження співпраці з консульськими установами зарубіжних країн з метою залучення іноземних студентів і нових партнерів для реалізації міжнародних освітніх і наукових проектів [2].

Вітчизняні університети пропонують освітні послуги на міжнародному ринку, що сприяє зростанню кількості іноземних студентів у закладах вищої освіти України. Відповідно актуальною стає проблема викладання української мови як іноземної, яка потребує наукового вивчення, дослідження та пошуку нових шляхів вирішення.

У процесі вивчення іноземної мови важливу роль відіграє засвоєння граматики. Як відомо, традиційне заняття з іноземної мови часто базується на тому, що граматичні компетенції, як і вміння говорити граматично коректно, можна набути, вивчивши граматичні правила та норми їхнього застосування. Проте така гіпотеза не підтримується у психолінгвістичних дослідженнях, радше навпаки – знання граматики як якісно інший вид знання не може ототожнюватися із вмінням комунікувати граматично правильно [5, с. 39].

Не підлягає сумніву, що вивчення граматичних правил – це завжди індивідуальний процес. Засвоєння граматики передбачає граматично коректне володіння як усним, так і писемним мовленням. Здавна при поясненні граматичного матеріалу використовувалися досить традиційні методи: аудіолінгвальний, метод перекладу та ін.

У сучасних вітчизняних та зарубіжних наукових дослідженнях [1; 3; 4; 5] у процесі навчання іноземної мови рекомендують використовувати комунікативний метод. Комунікативний метод полягає в тому, що навчання мови – це модель природного процесу спілкування цією мовою. У такому випадку комунікативність розглядається не як методичний принцип, а як принцип методологічний, який визначає, з одного боку, методичні принципи навчання, а з іншого – вибір загальнонаукових методів пізнання, які використовуються для побудови процесу навчання. У рамках комунікативного методу навчання комунікативність перестає

бути просто декларацією, а стає пояснювальним принципом побудови процесу навчання [1, с. 17].

Саме використання комунікативних ситуацій у процесі спілкування німецький методист Е. Чірнер назвав важливою ланкою на шляху до граматично правильного мовлення, його послідовники переконані в тому, що граматики треба навчати комунікативно, тобто вчити чути граматичні елементи і спілкуватися на основі граматично правильних речень. Головне тут – навчати не так граматики, як граматично правильного мовлення. З точки зору комунікативного методу граматику потрібно розуміти не як систему форм і правил, а як систему дій, які людина робить і використовує в процесі комунікації. Звідси випливають і цілі навчання іншомовної граматики комунікативним методом: а) сформувати комунікативну компетенцію студентів, тобто розвинути у них здатність діяти у різних життєвих та професійних ситуаціях, б) стимулювати розвиток усіх чотирьох видів мовленнєвої діяльності: аудіювання, говоріння, читання і письма [5].

Практика викладання української мови як іноземної у ЗВО показує, що використання великої кількості креативних завдань сприяє ефективному засвоєнню граматичних правил, так як це мотивує студентів до самостійної роботи. Проте головною проблемою при поясненні граматичного матеріалу залишається відмінність між знанням граматики та її застосуванням на практиці.

Пояснення граматичного матеріалу можна поєднувати з такими творчими завданнями на заняттях: рольові гри, театралізація навчального матеріалу, творчий підхід до літературних текстів, опис картин, організація дискусій та комунікативних ситуацій. Комунікативні вправи сприяють формуванню в студентів умінь та навичок, які дадуть їм змогу взяти участь у професійному мовленнєвому спілкуванні [3].

Отже у процесі навчання граматики української мови як іноземної необхідно враховувати зв'язок граматичного матеріалу з контекстом комунікативної ситуації, який і диктує необхідні критерії в навчанні граматики з метою її практичного використання в мовленні.

ЛІТЕРАТУРА

1. Сокіл Б. Методи вивчення української мови як іноземної та їх характеристика. *Теорія і практика викладання української мови як іноземної: зб. наук. праць*. 2007. Вип. 2. С. 14–18.
2. Стратегія розвитку Тернопільського національного економічного університету. URL: <https://www.tneu.edu.ua/past-and-present/development-strategy/14936-strategja-rozvitku-ternoplskogo-naconalnogo-ekonomchnogo-unversitetu.html> (дата звернення: 02.05.2020).
3. Тишковець М. Використання комунікативного методу вивчення української мови як іноземної у медичному ВНЗ. *Теорія і практика викладання української мови як іноземної*. 2013. Випуск 8. С. 40–48.
4. Lutonska D. *Kommunikation in Fremdsprachen und Grammatikvermittlung*. Masaryk-Universität, Brünn, Deutschland, 2008.
5. Tschirner Erwin. *Kommunikative Grammatik oder wie man lernt grammatisch richtig zu sprechen?* Universität Leipzig. URL: www.unileipzig.de/herder/red.../dl_document.php? (дата звернення: 02.05.2020).

КОМУНІКАЦІЯ ТА РОЗУМІННЯ ВИСЛОВЛЮВАННЯ ПРИ РОБОТІ З ІНОЗЕМНИМИ СТУДЕНТАМИ

Мовна комунікація у навчальному процесі – це запорука правильного і коректного проведення практичного заняття. Результатом вдало побудованого уроку служить не тільки чітка послідовність його структури, але й уміння його відтворити, зацікавити та отримати, як результат, засвоєний та опрацьований студентами новий матеріал.

Звичайно, у нашому університеті є ціла низка додаткових засобів, інтернет-ресурсів, якими студенти можуть користуватись при вивченні нового матеріалу, але уміння зацікавити, вмотивувати та правильно пояснити залежатиме від того, наскільки влучно викладач володіє комунікативними навичками та «даром» переконання.

Всі ми знаємо, наскільки непросто знайти спільну мову навіть зі своїми рідними. Інша справа, коли є робота, колеги, у нашому варіанті – навчальний процес. Потрібно мати неабияке вміння, щоб коректно спілкуватися в колективі, на занятті, серед зовсім незнайомих людей з різними темпераментами.

Досить частою перепоною у спілкуванні, особливо з іноземними студентами, стає брак мовленнєвого запасу, неправильна побудова речень, невміння толерантно висловлювати свою думку та недотримання педагогічного такту.

Частіше педагогічний такт визначається як дотримання розумної міри в усій навчально-виховній роботі зі студентами. Втрачається міра – втрачається й педагогічний такт.

Педагогічний такт в широкому розумінні – це спеціальне професійне уміння викладача, за допомогою якого він у кожному конкретному випадкові застосовує до студентів найефективніший у даних обставинах засіб навчального впливу.

Якщо ми повернемося до браку мовленнєвого запасу, то насамперед необхідно звертати увагу на якість викладання матеріалу іноземною мовою, кваліфіковане володіння професійною лексикою та тонкощі її застосування в різних ситуаціях.

Важливу роль у спілкуванні викладача з іноземними студентами відіграє правильне мислеоформлення, тобто різниця в побудові речень у двох мовах. Наприклад, в англійській – порядок членів речення є сталим (підмет, присудок, другорядні члени речення), а в українській – допускається інверсія, тобто непрямої порядок слів. Дуже часто буває, що викладач, пояснюючи матеріал на іноземній мові, вдається до мислеоформлення рідною мовою, створюючи при цьому нерозуміння студентами навчальної теми.

Невміння толерантно висловлювати свою думку стосується як викладача, так і студента. З одного боку, педагог повинен чітко сформулювати тему, мету,

завдання, або конкретно оформити думку, щоб сконцентрувати на цьому увагу. З іншої – студенти мають зосередитись на викладі своїх відповідей, не переключаючись на інші поняття. Не завжди, чим більше говориш, тим краща оцінка. Тому відповіді студентів повинні бути чіткими, конкретними, змістовними.

Робота з майбутніми стоматологами не включає лише теоретичне вивчення матеріалу, але й застосування його на практиці, тобто у спілкуванні з пацієнтами. Саме тут ключовими моментами є:

1. Етикетні формули у процесі стоматологічної практики.
2. Соціальний та менталітетний бар'єри.
3. Технічний переклад.

Дуже часто манера спілкування іноземних студентів суттєво відрізняється від норм висловлювання в українській медичній практиці. До прикладу, вони не завжди починають спілкування з хворим з привітання, представлення себе, звертаються на «ти» та ведуть «панібратський» діалог.

Одним з найскладніших моментів у мовній комунікації є перехід іноземцями на українську мову. Раніше йшлося лише про особливості викладання матеріалу нашими викладачами, але значні труднощі виникають саме у студентів, коли вони хочуть щось запитати у пацієнта або висловити якусь думку щодо нього. Насамперед це тому, що їхній мовленнєвий український запас значно менший, а хворі розуміють в основному лише рідну мову.

На допомогу студентам приходять перекладачі. Але досить часто буває, що переклад не відповідає дійсній назві предмету, певній маніпуляції чи зовсім не має медичного значення.

Іноколи назви симптомів важко перекласти англійською мовою, а ще важче пояснити, у чому вони полягають. Наприклад, симптом «яблучного желе» при туберкульозі чи що таке «гальванізм».

Однією з проблем стає вивчення медичних препаратів, оскільки їхні назви суттєво відрізняються від наших, залишається орієнтуватись виключно на діючу речовину.

І останнє, наш навчальний процес передбачає вивчення матеріалу, який прописаний у робочій програмі. Не завжди тематика, класифікації будуть збігатись з тими країнами, де проживають студенти. На цьому завжди потрібно наголошувати, оскільки вибрали саме наш університет.

ВИКОРИСТАННЯ ДІЛОВОЇ ГРИ ПІД ЧАС ВИВЧЕННЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ЯК ІНОЗЕМНОЇ У МЕДИЧНИХ ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Глобалізаційні процеси сьогодення зумовили активне входження України в європейський і світовий освітній простір. Результатом цього стало розширення поняття «академічної мобільності» як двостороннього процесу: випускники вітчизняних середніх освітніх закладів продовжують навчання за кордоном, кількість іноземних громадян в українських вишах зростає. Це зумовлює постійні пошуки в царині методики викладання української мови як іноземної.

Використання традиційних форм і методів є результативним у тому випадку, коли в навчальній аудиторії знаходяться носії мови, для яких вона не потребує декодування на лексичному рівні. Якщо ж сприймати навчальний процес як низку комунікативних ситуацій, то варто пам'ятати, що в даному випадку адресат і адресант знаходяться в різних культурно-лінгвістичних системах, які не є знаково і культурно тотожними. Інформація, що спрямовується адресату, є кодифікованою відповідно до норм сучасної української літературної мови і культурних традицій нації, тому потребує складного процесу декодування, а потім осмислення і засвоєння.

У подальшому професійна діяльність випускників медичних закладів вищої освіти здійснюється на основі сформованої професійної компетенції, тобто наявності компетенцій, що полягають у вмінні застосовувати знання і практичний досвід на практиці. Згідно з О. Хововим, професійна компетентність включає не тільки уявлення про кваліфікацію (тобто про професійні навички як досвід діяльності, уміння й знання), але й соціально-комунікативні й індивідуальні особливості, які забезпечують самостійність особистості в професійній діяльності [3, с. 20].

Як підкреслюють сучасні науковці, професійно зорієнтоване навчання виходить далеко за межі традиційної методики навчання іноземним мовам, тому що «з'явилася потреба формування професійних комунікативних компетенцій, розвитку професійних якостей, а також професійного мислення засобами іноземної мови» [4]. Формування комунікативної компетенції передбачає використання активних, творчих й інтенсивних форм навчальної діяльності, що також не означає цілковитого заперечення використання традиційних форм у навчальному процесі. Крім того, треба зважати на умовність термінів «активне навчання» і «активний метод навчання», оскільки, на думку А. Вербицького, кожен із методів є активним, тому що за його допомогою досягаються ті чи інші цілі навчання і виховання [1, с. 61].

Ігровий метод має давні традиції у вітчизняній дидактиці й, на думку сучасних науковців, є найбільш ефективним та результативним, оскільки

базується на моделюванні предметного і соціального змісту професійної діяльності, що засвоюється студентами.

Згідно з А. Вербицьким, ділова гра – це форма відтворення в навчальному процесі предметного і соціального змісту професійної діяльності, моделювання системи стосунків, що характерні для даного виду праці [2]. Стосунки є соціально детермінованими, тому були й залишаються соціальними стосунками. Як наголошує польський науковець Я. Щепаньський, соціальні стосунки – це певна стійка система, що охоплює двох партнерів – індивідів, сполучну ланку, тобто предмет, інтерес, загальну цінність, що становлять «платформу» стосунків, а також певну систему обов'язків, повинностей або нормованих функцій, які партнери зобов'язані виконувати по відношенню один до одного [5, с. 91-92]. Навчальна ігрова ситуація, як підкреслював німецький науковець Г. Піфо, є структурно багатокomпонентною. Він пропонував виділяти такі її основні складові: 1) мотивація; 2) модальність; 3) дія; 4) обставини; 5) атмосфера; 6) стимули; 7) реакції; 8) додаткові стимули; 9) закріплення й перенесення.

Крім цього, також треба враховувати специфіку природньої ситуації, у якій велику роль відіграє передситуація, що визначає подальше розгортання мовленнєвого акту, зумовлює відбір лексико-фразеологічного матеріалу та його граматичного оформлення. У студентів на даний момент вже мають бути сформовані комплекси знань, умінь і навиків, а також часткових компетенцій базового рівня, без яких моделювання ситуацій вищого рівня складності суттєво ускладнюється. Так, тема «Етикет» є особливо важливою для формування умінь комунікації в стандартних ситуацій з використанням лексичного мінімуму. Її подальше розгортання відбувається в темах «У магазині», «У супермаркеті», «Заклади громадського харчування» тощо, оскільки налагодження двостороннього зв'язку з метою вирішення побутових, а згодом і професійних питань чи проблем – мета ситуативної комунікації.

Звертаємо увагу на потребу диференціювання ситуацій не лише в просторово-часовому контексті, але і в змістовому плані. Розрізнення стандартної і варіабельної ситуацій важливе для вибору форми мовлення, помилки в цьому плані зумовлюють не лише культурний шок адресанта, але й призводять до появи певних комплексів (а згодом і до мовно-комунікативних бар'єрів), що ускладнюють формування іншомовної компетенції.

Звичайно, між реальною і навчальною мовленнєвими ситуаціями існують суттєві відмінності, проте це не має стати перепорою для широкого використання останніх у процесі навчання студентів-іноземців української мови, оскільки вони не лише моделюють умови, що максимально наближені до природніх, але й активізують розмовні формули, тематичну лексику, граматичні структури, а також формують системні комплекси.

ЛІТЕРАТУРА

1. Вербицкий А. А. Активное обучение в высшей школе: контекстный подход : метод. пособие. Москва : Высшая школа. 1991. 207 с.

2. Вербицкий А. А. Деловая игра в компетентностном формате. *Вестник ВГТУ*. 2013. №3–2. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/delovaya-igra-v-kompetentnostnom-formate> (дата обращения: 20.05.2020).

3. Вербицкий А. А., Ильязова М. Д. Инварианты профессионализма : монография. Москва : Логос, 2011. 288 с.

4. Дронова О. В., Жолнерик А. И. Использование деловых игр в обучении профессиональному английскому языку. *Известия ВУЗов. Поволжский регион. Гуманитарные науки*. 2014. №2 (30). URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/ispolzovanie-delovyh-igr-v-obuchenii-professionalnomu-angliyskomu-yazyku> (дата обращения: 20.05.2020).

5. Щепанский Я. Элементарные понятия социологии / ред. А. М. Румянцева, пер. с пол. М. М. Гуренко. Москва : Прогресс, 1969. 240 с.

Драч І. Д.
*Тернопільський національний медичний
університет імені І. Я. Горбачевського МОЗ України*

ЕЛЕМЕНТИ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ ПІД ЧАС ВИВЧЕННЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ЯК ІНОЗЕМНОЇ

«Відкрите навчання», що виникло як інноваційна модель для здобуття вищої освіти, як загальнодоступна альтернатива завдяки своїй демократичності, невисокій вартості, можливості самостійно вибирати час для підготовки, сьогодні, в умовах масштабного карантину, виявилось еволюційним етапом формального і неформального здобуття знань.

Технології дистанційного навчання давно вивчаються педагогічним академічним середовищем і мають доведену ефективність за умови обдуманого використання. Для багатьох професіоналів дистанційне навчання стало рутинною процедурою доступу до знань, які потрібні для роботи чи повсякденного життя. Але при цьому необхідно розрізняти академічне та онлайн (електронне) навчання. Часто професійне вдосконалення є готовим курсом, що не потребує зовнішнього обслуговування, контакту з викладачем чи іншими учасниками. Водночас популярними є онлайн-курси індивідуального вивчення іноземної мови з вчителем, такий досвід також слід дослідити на можливість академічного використання.

Однак комунікація з викладачем та групою – важливий аспект навчання, саме тому дистанційна освіта як елемент очної повинна базуватися на спілкуванні, взаємодії та критичній дискусії. Робота в групі, постійний контакт з викладачами, командна та проектна робота – цими перевагами денного навчання не можна нехтувати.

Очевидно, що не всі навчальні заклади, викладачі, студенти були готовими одномоментно перейти до занять через Інтернет. Академічно спілкуватися з непідготовленим до такої роботи викладачем може бути складним завданням.

Слід зважати і на те, що студенти позбавлені можливості повноцінного спілкування, обміну думками, взаємного консультування та перевірки знань. Окрім цього, відсутність соціалізації та життя поза колективом, далеко від рідних та близьких, які теж могли опинитися у складній ситуації, є джерелом стресу. Викладач повинен враховувати і аспекти гігієни праці, адже постійне перебування за екраном у незручній позі, робота із завданнями у невстановлений час може призвести до погіршення стану здоров'я, і стежити за цим.

Тернопільський національний медичний університет має достатньо повну базу навчальних матеріалів та значний досвід дистанційного викладання навчальних дисциплін, зокрема іноземних мов та української мови як іноземної. Викладання здійснюється за підтримки двох навчальних онлайн-платформ, які дозволяють бачити навчальний та календарний план, успішність, середній бал; а також користуватися всіма навчальними матеріалами, серед яких лекції, завдання для практичної підготовки, посилення на відеоресурси. До послуг викладача і студента – вже традиційні засоби спілкування: електронна пошта та різноманітні засоби відеозв'язку. Аналіз показує, що студенти загалом зберігають попередню середню успішність, проте розмовні теми засвоюються на гіршому рівні, що спричинено різкою зміною основних методів викладання.

У ситуації дистанційного навчання значно зростає роль підсумкового контролю здобутих знань. Ситуація, коли викладачеві відомі знання студента з конкретних тем і він навіть може виставити підсумкову оцінку «автоматом», докорінно змінюється. Це вимагатиме переходу до іншого типу завдань на екзамені – від тематичних до таких, що інтегрують основні поняття, закономірності дисципліни й покликані підтвердити реальний рівень знань під час очної чи верифікованої зустрічі онлайн.

Це свідчить про те, що вивчення української мови як іноземної може включати елементи дистанційного навчання, проте не може бути повністю ним замінене для студентів першого року навчання, а також студентів із середнім рівнем успішності, які потребують постійної допомоги викладача.

Зевако В. І.

*Тернопільський національний медичний
університет імені І. Я. Горбачевського МОЗ України*

ВИКОРИСТАННЯ ТЕКСТІВ У ПРОЦЕСІ НАВЧАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ЯК ІНОЗЕМНОЇ

3-посеред принципів навчання української мови як іноземної виділяють текстоцентризм. Про усвідомлення важливості текстоцентризму як одного з провідних принципів навчання мови говорить, зокрема, Г. Швець. Погоджуємося з її думкою: текст виступає продуктом, засобом та об'єктом комунікації, тож оволодіння будь-якою іноземною мовою базується на роботі з текстом, що

забезпечує вивчення мовних одиниць і явищ не ізольовано, а у зв'язках (семантичних, граматичних, синтаксичних, стилістичних) [2, с. 147].

Колектив кафедри української мови Тернопільського національного медичного університету імені І. Я. Горбачевського видав кілька навчальних посібників з української мови як іноземної. За основу викладення матеріалу брали граматичний або комунікативний підходи, але незмінно і обов'язково у структуру кожного уроку, починаючи з видання 2017 року, включали текст / тексти. У посібнику 2013 року виділили невеликий розділ «Тексти для читання», де розмістили пізнавальні науково-публіцистичні тексти історико-культурного змісту, а також тексти медичної тематики.

Текст має величезне значення в побудові навчального заняття, адже всі види компетентностей – лексична, фонетична, граматична – формуються в процесі роботи над текстом. Ознайомлення з новим мовним і мовленнєвим матеріалом, тренування в його засвоєнні, розвиток відповідних умінь та навичок, контроль рівня сформованості комунікативної компетентності – усе це відбувається на матеріалі навчального тексту, який є основним стимулом, матеріалом, засобом і продуктом навчальної комунікації [1, с. 71].

Відомо, що тексти для навчання української мови як іноземної поділяються на автентичні й модельовані (сконструйовані). У своїх посібниках ми використовуємо переважно модельовані або адаптовані тексти. Вже на першому занятті після запису алфавіту і засвоєння невеликої групи літер на позначення голосних і декількох приголосних студентам пропонується невеликий текст (автор О. І. Новіцька):

Мама Анна, тато Антон і діти – Ніна і Том. Де діти? Ніна і Том у мами і тата. Ніна і Том тут? Ні, Ніна і Том у мами. Одна дитина. Де дитина? Дитина у мами і тата.

Практика свідчить: читання окремих слів на першому уроці дуже важливе для іншомовного студента, але радість і здивування, яке викликають самостійне озвучення і розуміння зв'язних речень, не можна недооцінювати. Так починається практичне засвоєння орфоєпії, лексики і граматики.

Одна з початкових тем першого курсу «Країни й національності». Тут пропонується дещо більший за обсягом і складніший синтаксично текст, але за рахунок інтернаціональної лексики в іншомовній аудиторії він сприймається достатньо адекватно.

Моя країна – Україна. Вона розташована в Європі. Столиця України – Київ. Тернопіль – українське місто. Тут мій університет. Студенти приїхали з різних країн Європи, Азії, Африки та Америки.

Польща, Білорусь, Франція, Італія також європейські країни. Столиця Польщі – Варшава. Рим – столиця Італії.

Індія, Пакистан, Ірак розташовані в Азії. Столиця Індії – Нью-Делі. Столиця Пакистану – Ісламабад, столиця Іраку – Багдад, а столиця Афганістану – Кабул.

Нігерія, Гана, Зімбабве, Єгипет – африканські країни. Абуджа – столиця Нігерії, Аккра – столиця Гани. Місто Хараре – це столиця Зімбабве. Столиця Єгипту – Каїр.

На основі прочитаного і засвоєних раніше фраз (*Звідки ти приїхав? – Я приїхав з...*) студенти можуть формулювати запитання й відповідати на них, групувати країни і континенти, міста і країни, столиці і країни, будувати діалоги і розповідати про себе. Текст реалізує не лише лексико-граматичні зв'язки, але й надає лінгвокраїнознавчі знання, стимулює до побудови висловлювань про рідну країну.

Засвоєння нескладних граматичних форм на перших заняттях може також здійснюватися на основі тексту, наприклад, такого:

Це я. Тут (мій, моя) мама. Там (мій, моя) тато. Це (мій, моя, мої) мама і тато. А це Павло. Він (мій, моя) друг. Тут Анна. Вона (мій, моя) подруга. Павло й Анна – (мій, моя, мої) друзі.

Це ти. Це (твоя, твій) батько. А це (твоя, твій) мама. Тут (твоя, твій) подруга. Там (твоя, твій) друг. Тут (твоя, твій) університет і (твоя, твій, твої) друзі. Вони студенти.

Початкові заняття базуються на опрацюванні невеликих текстів, створенні на їхній основі простих діалогів, але поступово тести ускладнюються, на їхній основі будуються все складніші висловлювання. На другому курсі робота студентів спрямована на формування професійної компетентності. Зростає обсяг і складність тексту. Наприклад, під час вивчення теми «Медицина. Медичні спеціальності. Медичний персонал» студенти опрацьовують текст «Професія хірурга».

Хірург надає медичну допомогу пацієнтам, що потребують оперативного лікування. Під час операції відбувається хірургічне втручання в тканини й органи людини. В операції беруть участь хірург (хірурги), медсестра й анестезіолог.

Є різні спеціалізації лікаря-хірурга.

Абдомінальний хірург займається лікуванням патології черевної порожнини, наприклад, апендициту, холециститу, панкреатиту. Торакальний хірург спеціалізується на оперативному лікуванні хвороб легенів і травм грудної клітки. Хірургічне лікування кровоносних і лімфатичних судин – компетенція судинного хірурга (флеболога). Хірург-трансплантолог може здійснювати пересадку печінки, нирок, серця. Пластичні хірурги допомагають людям із деформаціями чи дефектами органів або пацієнтам, що постраждали в аварії або катастрофі. Лазерний хірург проводить операції в офтальмології, дерматології, стоматології, нейрохірургії. Лікування хвороб і порушень у роботі окремих органів здійснюють хірург-ендокринолог, хірург-гінеколог, хірург-офтальмолог, щелепно-лицьовий хірург, кардіохірург, нейрохірург.

Існують також інші спеціалізації: дитячий хірург, опіковий хірург, хірург-онколог, хірург-травматолог та ін.

Хірург – відповідальна й почесна професія.

Після читання тексту студенти формулюють запитання й відповіді; працюючи з малюнками, називають різні спеціалізації хірурга; випишують

синонімічні словосполучення, наприклад, *хірургічна операція* = *хірургічне втручання, оперативне лікування, хірургічне лікування*; знаходять відповідності між спеціалізацією хірурга та його функціями, а на основі засвоєного будують діалоги й вирішують ситуативні задачі.

Отже, принцип текстоцентризму актуальний на різних етапах навчання української мови як іноземної і спрямований не лише на відтворення, але й перетворення тексту, що сприяє формуванню іншомовної комунікативної компетентності.

ЛІТЕРАТУРА

1. Швець Ганна. Модельовані тексти в навчанні української мови як іноземної. *Актуальні питання організації навчання іноземних студентів в Україні: матеріали IV Міжнародної науково-методичної конференції* (Тернопіль, 2–4 травня 2018 р.). Тернопіль : ТНТУ імені Івана Пулюя, 2018. С. 71–73.

2. Швець Ганна. Принцип текстоцентризму в навчанні української мови як іноземної. *Теорія і практика викладання української мови як іноземної*. 2015. Випуск 11. С. 142–150.

Мельник Т. П.

*Тернопільський національний медичний
університет імені І. Я. Горбачевського МОЗ України*

ЕФЕКТИВНІСТЬ ВИКОРИСТАННЯ ВІДЕОМАТЕРІАЛІВ У ВИВЧЕННІ ФОНЕТИЧНИХ ОСОБЛИВОСТЕЙ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ЯК ІНОЗЕМНОЇ СТУДЕНТАМИ ЗВО

У час використання нових комп'ютерних технологій в освіті у викладачів закладів вищої освіти з'являється все більше можливостей для того, щоб зробити теоретичний матеріал цікавим та дієвим. Формування орфоепічної правильності у мовленні є першим кроком у вивченні будь-якої іноземної мови, зокрема й української. Цей процес є надзвичайно проблемним, оскільки українська мова має свою систему звуків, які відрізняються акустично від усіх інших мов. Оскільки від ефективності засвоєння матеріалу з фонетики залежить подальше вивчення і використання мови, то важливо поєднувати різноманітні форми та методи роботи, які актуалізують увагу студентів та полегшать сприйняття фонетичного матеріалу. Саме тому доцільним є використання відеоматеріалів на заняттях з української мови як іноземної у ЗВО.

Оволодіння українською мовою – тривалий та нелегкий процес для студентів-іноземців. Програма вивчення української мови як іноземної передбачає опанування знань з різних мовознавчих розділів (фонетики, граматики, лексики, синтаксису), проте основний акцент робимо на формуванні навичок вимови звуків, звукосполучень та слів. Системне вивчення української мови як іноземної

розпочинається з фонетики, бо без знання фонетичних особливостей мови неможливе навчання як усного, так і писемного мовлення.

На нашу думку, формування фонетичних навичок української мови неможливе без використання сучасних комп'ютерних технологій загалом та відеоматеріалів зокрема. Використання лише традиційних підходів до навчання української мови як іноземної знижує активність студентів, не дозволяє іноземцям досягати значних успіхів в опануванні чужою їм мовою. Основна мета викладача – створити таке мотиваційне середовище, у якому іноземний студент не лише виконуватиме письмові чи усні завдання, а зможе побачити, як у конкретних ситуаціях можна реалізувати набуті знання, удосконалити мовленнєві навички.

Перше завдання, яке ставить перед собою викладач української мови як іноземної – навчити студентів вимовляти звуки, звукосполучення, слова та окремі фрази. Для кращого запам'ятовування акустичного відтворення звуків пропонуємо студентам переглянути відеоролики з аудіовізуальною репрезентацією основних фраз у діалогах при знайомстві, вітанні, прощанні. За нашими спостереженнями, застосування відеоматеріалів найбільше активізує увагу іноземців на навчальній темі, сприяє кращому засвоєнню фонетичної складової, удосконалює артикуляційні вміння.

Робота з використання відеоресурсів на початкових заняттях з української мови як іноземної передбачає виконання низки вимог:

- відеоматеріали повинні відповідати темі заняття;
- суцільні відеоролики повинні займати не більше 15 хв. або ділитися на певні змістові відрізки, які можна повторювати декілька разів за період уроку для кращого запам'ятовування програмового матеріалу;
- вимова учасників діалогу або промовця має бути чіткою та повільною;
- при доборі відеороликів потрібно орієнтуватися на рівень знань усіх студентів, бо відео має стати цікавим навіть для тих слухачів, які вже мають знання з теми, що вивчається;
- після перегляду відео обов'язково необхідно зорієнтувати студентів на виконання практичних завдань за змістом викладеної у відеоролику інформації.

Серед відеоресурсів, які виокремлюємо в процесі вивчення української мови як іноземної, пропонуємо:

1) мінівідеоуроки, які тривають 3-7 хвилин (у процесі ознайомлення з артикуляційними властивостями окремих звуків українського алфавіту);

2) відеоуроки тривалістю 10-15 хвилин (призначені для відображення фонетичних та акцентуаційних особливостей української мови у діалогах щодо різних побутових ситуацій);

3) відеосюжети (для формування фонетичних навичок у процесі швидкого мовлення в діалогах на професійну тематику).

Як зазначає Н. Ф. Бориско, «успішність формування фонетичної компетенції залежить від рівня сформованості фонетичних навичок, обсягу отриманих і засвоєних знань про фонетичну сторону мовлення і динамічної взаємодії цих складників на основі загальної мовної та фонетичної усвідомленості» [1, с. 3]. Саме тому викладач повинен спрямувати увагу студентів

на оволодіння всіма звуками і звукосполученнями української мови, наголосом, ритмом та основними інтонаційними моделями поширених типів простих і складних речень.

Таким чином, досвід використання відеоматеріалів в ознайомленні студентів з фонетичними особливостями української мови дає змогу стверджувати, що в процесі навчальної діяльності вони є важливою складовою для формування в іноземців навичок вільно вимовляти й інтонувати слова та цілі речення, використовувати набуті знання в чужомовному середовищі.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бориско Н. Ф. Методика формування іншомовної фонетичної компетенції. *Іноземні мови*. 2011. № 3. С. 3–14.

Назарук О. В.

*Тернопільський національний медичний
університет імені І. Я. Горбачевського МОЗ України*

ФОРМУВАННЯ ПІЗНАВАЛЬНОЇ АКТИВНОСТІ В ІНОЗЕМНИХ СТУДЕНТІВ НА ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТТЯХ З УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

Завдяки інтеграції України до європейського освітнього простору іноземні студенти мають змогу навчатися у вітчизняних закладах вищої освіти. У зв'язку з цим адаптація іноземних студентів в українське суспільство набуває вирішального значення.

Необхідними умовами підвищення пізнавальної активності іноземних студентів у процесі вивчення української мови є: забезпечення ефективності застосування методичних прийомів і дидактичних засобів; співвідношення між об'ємом навчального матеріалу і часом, затраченим на його вивчення; врахування рівня попередньої підготовки студентів; реалізація індивідуального підходу до навчальної діяльності студента; ефективна організація самостійної роботи під час занять.

На думку психологів, показниками пізнавальної активності також є: ініціативність, енергійність до діяльності, допитливість, сумлінність, цілеспрямованість та творчість. Найвищим рівнем пізнавальної активності вважається творчий рівень, коли об'єкт стає не пасивним слухачем, а активним учасником, а то й творцем навчального процесу.

Актуальною є проблема розвитку в іноземних студентів пізнавальних інтересів, виховання у них потреби у знаннях і самоосвіті, формувати вміння працювати з джерелами наукової інформації та відбирати необхідну для свого загального розвитку і майбутньої професійної діяльності.

У професійній підготовці іноземних студентів медичних спеціальностей пріоритетне місце відведено мовній підготовці, що є важливим чинником не

тільки для їх швидшої адаптації та інтеграції в освітнє середовище України, а й для подальшої професійної діяльності.

У 2020 році на кафедрі української мови Тернопільського національного медичного університету ми провели опитування серед викладачів, які викладають українську мову в іноземних студентів. На запитання: «Які методи найбільш ефективні для розвитку пізнавальної активності іноземних студентів?», ми одержали цікаві відповіді.

На думку респондентів, за рівнем ефективності застосування методів перше місце серед зазначених посів метод моделювання рольових ситуацій (19%), на другому місці – евристичний метод (14%), на третьому місці – інформаційно-розвивальний – (11%), четверте місце поділили між собою практичні методи – (7%), діалогічний метод – (7%), ділова гра – (7%) та комунікативний метод – (7%). Деяко в меншій мірі у своїй професійній діяльності викладачі використовують метод стимулювання – (4%), репродуктивний метод – (4%), бінарний метод – (4%), метод аналізу відеоматеріалів – (4%), метод контролю – (4%), метод демонстрування – (3%), метод «Мікрофон» – (2%).

Метод ситуативного моделювання передбачає створення різних нестандартних ситуацій та використання ігор навчальної та професійної спрямованості, в яких студенти розвивають уяву і креативне мислення.

Евристичний метод полягає у взаємодії викладача й студентів на основі створення інформаційно-пізнавальної суперечності між теоретично можливим способом вирішення проблеми і неможливістю застосувати його практично.

До інформаційно-розвивальних методів належить: усний виклад викладача, розповідь, робота з книгою, які використовуються для закріплення, вироблення вмій і навичок та реалізацію контрольної-корекційної функції в умовах урочного та позаурочного навчання.

Практичні методи передбачають різні види діяльності студентів і викладача, але потребують великої самостійності студентів у навчанні. До них належать: вправи, лабораторні, практичні, графічні та дослідні роботи.

Сутність *діалогічного методу* є перехід від методів викладання навчального матеріалу до методів організації самостійної пізнавальної діяльності студентів.

Ділова гра – це метод пошуку рішень в умовній проблемній ситуації. Елементи ділової гри: розподіл за ролями, змагання, особливі правила тощо.

Комунікативний метод базується на комунікативній теорії мови, згідно з якою метою вивчення мови повинно бути формування комунікативної компетенції.

Методи стимулювання – методи впливу на мотиваційну сферу особистості, спрямовані на спонукання вихованців до поліпшення своєї поведінки, розвитку у них позитивної мотивації.

Репродуктивний метод забезпечує можливість передавання великої кількості навчальної інформації за мінімально короткий час, без великих витрат зусиль.

Бінарні (подвійні) методи – передбачають поєднання методу і форми або двох методів в єдиний цілий метод. Наприклад, поєднання наочного методу навчання з іншими дає можливість утворити наочно-ілюстративний метод.

Проведене дослідження свідчить, що усіма можливими способами потрібно мотивувати іноземних студентів до здобуття знань, вмінь та формування навичок. Адже кожен студент – це неповторна індивідуальність, що потребує до себе особливого ставлення у процесі навчальної діяльності. Також для ефективного розвитку пізнавальної активності іноземних студентів на заняттях української мови необхідне комплексне застосування найбільш ефективних методів пізнавальної активності.

ЛІТЕРАТУРА

1. Выготский Л. С. Педагогическая психология. Москва : Педагогика, 1991. 387 с.
2. Фіцула М. М. Педагогіка : посібник. Київ : Виданичий центр «Академія», 2002. 125 с.
3. Чайка В. М. Основи дидактики : навчальний посібник. Київ : Академвидав, 2011. С. 104,121.

Новіцька О. І.

*Тернопільський національний медичний
університет імені І. Я. Горбачевського МОЗ України*

МІЖКУЛЬТУРНА АДАПТАЦІЯ ІНОЗЕМНИХ СТУДЕНТІВ У НАВЧАЛЬНИЙ ПРОЦЕС ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ

Питання підготовки в Україні висококваліфікованих спеціалістів для зарубіжних країн є одним із важливих у розвитку вітчизняної освіти. Сьогодні відбувається постійне розширення сфер міжнародної та міжкультурної комунікації, що впливає на подальший розвиток діалогу представників різних національно-культурних співтовариств та організацій.

Однією із найважливіших проблем, із якою стикаються іноземні студенти, потрапивши на навчання до іншої країни, є міжкультурна адаптація. Міжкультурну адаптацію слід розуміти як складний процес, при якому студент досягає відповідності («сумісності») з новим культурним середовищем [4, с. 61].

Аналіз психолого-педагогічної літератури показує, що адаптація може розглядатися в двох напрямках: адаптація як освоєння нового культурного середовища і адаптація як становлення нових якостей самої особистості. Єдино відомою формою цілеспрямованої і контрольованої соціальної адаптації є навчання в іноземній школі чи вищому навчальному закладі. [3, с. 12].

Т. Стефаненко серед таких характеристик виокремлює професійну компетентність, високу самооцінку, комунікабельність. На її думку, це повинна бути людина, пріоритетними для якої є загальнолюдські цінності,

людина, яка вміло збереже свою культурну ідентичність і з розумінням та повагою ставитиметься до норм, традицій, звичаїв нової культури [5, с. 279-300].

Не менш важливим чинником, який впливає на процес адаптації до нової культури, є готовність особистості до змін, які її очікують, сформованість мотивації до адаптації. Психологічно краще переживають зміни люди, які свідомо, добровільно прагнуть бути включеними в чужу групу. Індивіди, які готові до змін, опинившись в мультикультурному суспільстві, як правило, частіше контактують з місцевим населенням, що зменшує їх рівень культурного шоку. Але, звичайно, потрібно звернути увагу на характеристики самих культур, зокрема, що в них різне, а що спільне. Індекс культурної дистанції включає в себе мову, релігію, структуру сім'ї, рівень освіченості, матеріальний комфорт, клімат, одяг тощо. Дослідження всіх цих показників дає підставу стверджувати, що процес адаптації до нової культури може бути менш болісним, якщо нова культура має багато спільного з рідною [2, с. 10].

Це процес входження в нову культуру, поступове засвоєння її норм, цінностей, традицій. При цьому особистість, яка соціально і психологічно інтегрувалась з чужою культурою, повинна пам'ятати про особливості рідної культури, традиції та звичаї свого народу. Тільки в такому випадку, підкреслюють вчені, можна говорити про адекватну міжкультурну адаптацію [5, с. 279-300].

Підготовка іноземних студентів до іншого соціокультурного простору та навчання міжкультурного спілкування передбачає декілька складних аспектів: формування культури спілкування в іншому для них соціокультурному і мовному середовищі; психологічні особливості пізнавальної комунікативної діяльності іноземних студентів в природному мовному середовищі; виховання культури міжнаціонального спілкування у групі, на факультеті, у ЗВО, тобто в іншому соціокультурному середовищі; формування навичок і вмінь ведення «діалогу культур»; формування і розвиток теоретичної і практичної готовності до міжкультурної комунікації [1, с. 56].

Потрапивши на Україну, іноземні студенти відчують дискомфорт і складності у процесі навчання. І це найбільш пов'язано із труднощами спілкування українською мовою, іноді – відсутністю взаєморозуміння із викладачами. Для більшості студентів серйозними стресовими факторами є труднощі при підготовці до занять, особливості педагогічної системи навчального закладу, кліматичні відмінності, віддаленість сім'ї та інші фактори. І в той же час оволодіння професією, виконання своєї професійної діяльності, вимагає від студентів високого рівня професійної та комунікативної компетентності.

Отже, у формуванні соціальної адаптації іноземних студентів, важливу роль відіграє міжкультурна комунікація, тобто спілкування, що відбувається в умовах, які відрізняються від звичних культурних традицій спілкування, та впливають на успіх чи невдачу комунікативної ситуації. Міжкультурна комунікація характеризується тим, що її учасники під час прямого контакту використовують спеціальні мовні варіанти та дискурсивні стратегії, що відрізняються від тих, якими вони користуються для спілкування всередині своєї власної культури.

Мова є основою інтерпретації світу, що впливає на свідомість мовців певної національної спільноти.

ЛІТЕРАТУРА

1. Булава Н. Ю. Формування міжкультурної комунікації як необхідної складової мовної підготовки студентів-іноземців. *Вісник ХДУ. Серія Перекладознавство та міжкультурна комунікація*. 2016. Вип. 6. С. 55–58.
2. Вилка В. А., Роман Л. А. Особливості міжкультурної адаптації студентів іноземців в умовах україномовного середовища. URL: www.rusnauka.com/5_PNW_2010/Pedagogica/58973.doc.htm.
3. Иванова М. А. Социально-психологическая адаптация иностранных студентов первого года обучения в вузе. СПб. : Изд-во СПбГТУ, 1993. 48 с.
4. Калашнік Н. В. Особливості освітньо-виховної роботи з іноземними студентами у вищих медичних навчальних закладах України. *Вісник ЖДУ імені Івана Франка. Педагогічні науки*. 2016. Вип. 1. С. 60–66.
5. Стефаненко Т. Г. Этнопсихология. Москва : Институт психологии РАН «Академический проект», 1999. С. 320.

Олійник Н. Я.

*Тернопільський національний медичний
університет імені І. Я. Горбачевського МОЗ України*

ПРОФЕСІЙНО-ОРІЄНТОВАНЕ НАВЧАННЯ ІНОЗЕМНИХ СТУДЕНТІВ У МЕДИЧНИХ ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ НА ЗАНЯТТЯХ З УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ЯК ІНОЗЕМНОЇ

Інтеграція України у світовий простір, впровадження Болонського процесу зумовлюють щорічне зростання кількості програм обміну між українськими та зарубіжними закладами вищої освіти, активізується академічна мобільність, збільшується кількість іноземних студентів в українських вишах. Саме медична освіта – одна з головних і популярних у світі сфер етнічної мобілізації. Слід зазначити, що престиж вищої медичної освіти України у світі залежить від багатьох чинників, але найперший – це висока якість підготовки фахівців як для України, так і для багатьох країн світу. Професійна підготовка – це «сукупність спеціальних знань, навичок, умінь, якостей, трудового досвіду та норм поведінки, які забезпечують можливість успішного виконання професійних обов'язків» [1, с. 167].

Тернопільський національний медичний університет імені І. Я. Горбачевського МОЗ України займає лідерські позиції серед вишів України за кількістю іноземних студентів. Незаперечним є той факт, що потрапляючи у нове соціокультурне середовище, більшість іноземців відчують себе розгублено, демонструють низький рівень інформованості про політичну, економічну, соціальну, освітню систему України, її звичаї, традиції, культуру,

релігію. Їх адаптація ускладнена ще й необхідністю спілкуватися з іншими носіями своїх культур під час навчання та у побуті. Кожен іноземний студент – це сформована зріла особистість, вихована у середовищі своєї країни, котра має свою життєву позицію, віросповідання, систему цінностей і орієнтирів, психофізичні і особистісні особливості тощо. Від успішної адаптації до нового соціокультурного середовища, позитивного входження в інтернаціональне студентське товариство, подолання мовного бар'єру у спілкуванні, формування стійкої мотивації до майбутньої професії, залежить ефективність їх навчання. Вирішальну роль у цих процесах відіграють викладачі університету, зокрема, кафедри української мови, які у числі перших зустрічають новоприбулих студентів, адже навчальна дисципліна «Українська мова як іноземна» викладається для студентів I і II курсів.

Основне завдання навчальної дисципліни «Українська мова як іноземна» – це навчити іноземних студентів активно володіти українською мовою: спілкуватися усно (розуміти інших людей і вміти висловлювати власні думки), вміти писати і читати українською мовою, використовувати можливості мови для професійного становлення в україномовному середовищі, формувати у студентів соціокультурні компетентності, що є невід'ємним елементом професійної підготовки. Усе це неможливо реалізувати без наявності у студента визначеного запасу слів і вміння користуватися вивченим словниковим запасом, тому роботі над лексикою на усіх етапах вивчення мови відводиться надзвичайно важливе місце. Засвоєння лексики викликає певні труднощі, основні з яких це – великий обсяг словникового запасу української мови, складність її лексико-граматичної організації тощо. Для більшості іноземних студентів існують труднощі подвійного перекладу значення того чи іншого слова, адже вони сприймають українську мову через мову-посередницю – англійську мову. Вивчаючи українську лексику, спочатку значення слова чи словосполучення з української перекладають на англійську, а далі на рідну мову. Тому питанню коректного відбору лексичного матеріалу і його цільового спрямування відводиться важлива роль при викладанні навчальної дисципліни «Українська мова як іноземна». Складність цього процесу обумовлена багатогранністю завдань, які стоять перед викладачем української мови: від вивчення української абетки і до професійної підготовки майбутнього медичного працівника спілкуватися українською мовою під час практичних занять з хворими у медичних закладах.

Для найефективнішого включення студента в українське середовище викладачу потрібно створювати різноманітні мовні ситуації, максимально наближені до реальності; розглядати теми, актуальні для даної студентської аудиторії, беручи до уваги вік, національну, соціальну, релігійну приналежність студента; стимулювати мотиваційну сферу; давати можливість працювати самостійно; формувати пізнавальний інтерес і потреби студента; об'єктивно оцінювати результати навчання. Саме за цими принципами укладено навчальний посібник «Українська мова як іноземна» [2] для студентів медичних вишів 1 курсу. Залучення іноземних студентів до підготовки і проведення різноманітних свят, спільної позанавчальної діяльності українських та іноземних студентів,

відвідування театрів, музеїв, історичних місць України забезпечить краще засвоєння елементів української культури і стимулюватиме мотивацію для вивчення української мови, формування комунікативних вмінь та навичок.

З метою формування українськомовної комунікативно-професійної компетентності, якісного засвоєння та активного використання комунікативних фахових конструкцій у професійному спілкуванні укладено навчальний посібник «Українська мова як іноземна для студентів медичних спеціальностей» [3], в якому реалізований професійно-орієнтований підхід. Теми практичних занять «Ким бути? Професії», «Моя майбутня професія», «Медичні спеціальності», «Аптека» сприяють профорієнтаційній роботі через вивчення лексичного мінімуму за тематикою заняття, виконання вправ, ділові ігри, мовні тренінги сприяють кращому засвоєнню мовного матеріалу, комунікативних навичок тощо. Саме для підвищення мотивації і якості вивчення української мови з профорієнтаційною метою викладачами кафедри постійно розробляється і удосконалюється система вправ, тренінгів, використання інтерактивних засобів з чіткою практичною спрямованістю на вміння вести бесіду на професійну тематику, виписувати рецепт чи складати анамнез хворого, призначати медикаменти, спілкуватися телефоном чи викликати екстрені служби і т.д.

Вважаємо, що використання на заняттях з української мови як іноземної професійно-орієнтованих інноваційних педагогічних технологій сприяє підвищенню мотивації до вивчення української мови, набуття якісної мовної і комунікативної компетенцій, формування професійно-орієнтованої спрямованості у майбутніх медичних працівників.

ЛІТЕРАТУРА

1. Професійна освіта : тлумачний словник / за ред. І. М. Забіяка. К. : Арій, 2007. 510 с.
2. Українська мова як іноземна : навч. посіб. / Гаврищак І. І. та ін. ; за ред. М. П. Тишковець. Тернопіль, 2018. 168 с.
3. Українська мова як іноземна для студентів медичних спеціальностей : навч. посіб. / Гаврищак І. І. та ін. ; за ред. М. П. Тишковець. Тернопіль, 2019. 312 с.

Руденко М. І.

*Тернопільський національний медичний
університет імені І. Я. Горбачевського МОЗ України*

НАЦІОНАЛЬНИЙ КУЛЬТУРНИЙ НАРАТИВ ТА ЙОГО РЕПРЕЗЕНТАЦІЯ ПРИ ВИВЧЕННІ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ЯК ІНОЗЕМНОЇ (НА ПРИКЛАДІ ТЕМИ «ВІРТУАЛЬНА ЕКСКУРСІЯ ТЕРНОПОЛЕМ»)

Попри те, що термін «наратив» не є новим і відомий з різним значенням з часів античності, сьогодні в розрізі постмодерної естетики він набув нового

глобального значення. У середовищі науковців-гуманітаріїв склалася загальна думка про наратив «як універсальну характеристику культури, яка акумулює й передає власні системи смислів за посередництвом оповіді як процесу розповідання, що відображається в міфах, легендах, казках, епосі, історіях, драмах тощо. Отже, наратив постулюється сьогодні як така інстанція, що здатна організувати в єдине ціле суб'єктивний досвід людини» [3, с. 262].

Кінець 20 ст. позначений т. зв. «наративним поворотом», коли у філософські і соціальні науки взяли до уваги розповідну природу будь-якого людського знання. Відтак, розглядаємо знання як текст. Дослідники схиляються до думки, що наратив є універсальною характеристикою культури, що можна розуміти як те, що немає культур без наративів. Наративність, у світлі структуралістської концепції, – це не стільки ознака структури комунікації, скільки ознака структури власне розказаного, як зазначає В. Шмід [5, с. 12]. Тексти, на думку дослідника, які називаємо наративними в структуралістському сенсі, викладають, маючи на рівні зображуваного світу темпоральну структуру, деяку історію. Поняття історії передбачає подію [5, с. 13].

Широковідомий і загальноживаний термін «культура» настільки звичний і багатозначний, що став називати все, що оточує людину. Американська дослідниця С. Бенхабіб, окреслюючи наративне розуміння культури, наголошує: «Культури конструюються через наративи: хоча для культури також дуже важливими є матеріальні об'єкти і релігійні символи, будівлі і пам'ятники, міста і витвори мистецтва; ці об'єкти, пам'ятники і документи повинні бути визначені, а їх мета зміст і смисл прояснені наративно. У культурах немає одиничних чи панівних наративів, вони є лише в умах ідеологів. Усі існуючі культури характеризуються множинністю і різноманітністю конкуруючих наративів. Ці наративи борються між собою за нашу лояльність і самоідентифікацію, за наші серця і розуми. Культурні наративи також встановлюють кордони: вони відділяють «нас» від «них», «нас» від «інших» [1, с. 22].

Навчання студентів-іноземців української мови неможливе без їхнього занурення у соціокультурну реальність. Заняття на тему «Віртуальна екскурсія Тернополем», репрезентовані у підручнику «Українська мова як іноземна» [4], так чи інакше демонструють культурний наратив, який стосується місцевої та загальнодержавної історії. Граматичні вправи занять побудовані навколо головного тексту про Тернопіль. Зокрема у ньому наголошено на давньому походженні міста – від 1540 року, коли Ян Тарнавський збудував замок для захисту від ворога. Світлина замку слугує для підкреслення середньовічної історії Тернополя. Згадуються дві найдавніші вулиці - Замкова та Валова. Викладач при цьому пояснює походження цих назв. Такий наголос є дуже важливим, адже гранд-наратив української історії, і в тому числі Середньовічної як цікавої та багатой на різноманітну культурну спадщину, до сьогодні потребує осмислення і розробки. Особливе зацікавлення у студентів викликає згадувана у тексті Катедра або Домініканський костел, збудований у 1749-1779 рр. Студенти охоче відвідують екскурсії у підземеллі цієї споруди, а також у Тернопільському замку, де дізнаються про події давньої і новітньої історії міста.

Окремим нарративним пластом виступають назви вулиць, які вивчаються на занятті як матеріал до опанування родового відмінку в українській мові. Такі номінативи, як вулиця Гетьмана Дорошенка, Гетьмана Сагайдачного, пам'ятник Данилу Галицькому, апелюють до антиколоніального дискурсу боротьби українського народу проти різного штибу загарбників, непростих моментів формування нашої держави. Цей інтертекст є важливим для розуміння, адже «текст та інтертекст є інваріантами однієї структури, а отже, текст не тільки відбиває реальність, а й сам є реальністю культури, особливим засобом її формування» [2, с. 302]

Особливий контекст складає неодноразове звертання до постаті Тараса Шевченка. У тексті та вправах згадуються сквер імені Тараса Шевченка, бульвар Тараса Шевченка, пам'ятник Тарасу Шевченку. Крім того, студенти охоче беруть участь у різноманітних акціях, приурочених до Шевченківських днів: зокрема у проекті «ГДМУ читає Шевченка», конкурсах читців поезії Кобзаря, відвідуванні вистав та студентських концертів. Як зазначала вже згадувана нами С. Бенхабіб, культура груп людей не є данністю, а формується і змінюється з плином часу через звичаї. Культури на виступають цілісностями з чітко визначеними кордонами, вони становлять смислові мережі, які знову і знову перевизначаються через слова і вчинки своїх носіїв [1, с. 22]. Сьогодні постать Кобзаря як ніколи зазнає переоцінки, особливо в середовищі молоді. Постмодерна свідомість наближає поета та його творчість до масового сприйняття, зокрема через маскульт.

Фактично на викладацький колектив як носія національної ідентичності покладено просвітницьку місію, адже в їх можливостях створити позитивний імідж України, без спотворень через інформаційні війни, які ведуться в медіапросторі, і не лише там. Український культурний нарратив в тому числі слід просувати і на заняттях з української мови як іноземної. Національна культура, заснована на європейських гуманістичних цінностях, викликає значне зацікавлення в студентів-іноземців. А тому саме від викладачів української мови як іноземної залежить трансляція наших духовних надбань, високих матеріальних і духовних цінностей, неповторного унікального культурного коду.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бенхабіб С. Притязання культури. Равенство и разнообразие в глобальную эру / пер. с англ. ; под ред. В. И. Иноземцева. М. : Логос, 2003. 350 с.
2. Гатальська С. М. Філософія культури : підручник. Київ : Либідь, 2005, 328 с.
3. Савчук Р. І. Історія становлення наратології: від античної поетики до нових нарративних практик студіювання художнього тексту. *Науковий вісник кафедри ЮНЕСКО Київського національного лінгвістичного університету. Філологія, педагогіка, психологія*. 2015. Вип. 30. С. 261–270. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvkyu_2015_30_40.
4. Українська мова як іноземна : навч. посіб. / Гаврищак І. І. та ін. ; за ред. М. П. Тишковець. Тернопіль, 2018. 168 с.
5. Шмид В. Нарратология. М. : Языки славянской культуры, 2003. 312 с.

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ ЯК ОСНОВНА ФОРМА НАВЧАЛЬНОГО ПРОЦЕСУ З ДИСЦИПЛІНИ «УКРАЇНСЬКА МОВА ЯК ІНОЗЕМНА» У МЕДИЧНИХ ЗВО

Проблема організації навчального процесу у закладах вищої освіти різних рівнів акредитації була актуальною на всіх історичних етапах становлення та розвитку суспільства. Не залишається вона поза увагою сучасних науковців, оскільки вища школа висуває нові вимоги до організації навчально-виховного процесу підготовки майбутніх фахівців, зумовлені низкою потреб і закономірностей розвитку сучасного суспільства.

У сучасних закладах вищої освіти навчальний процес – це «система організаційних і дидактичних заходів, спрямованих на реалізацію змісту освіти на певному освітньому або кваліфікаційному рівні відповідно до державних стандартів освіти» [1, с. 4]. Процес навчання у вищій школі реалізується в межах багатоманітної цілісної системи організаційних форм і методів навчання. Форма організації навчального процесу – це «спосіб організації, побудови й проведення навчальних занять, у яких реалізуються зміст навчальної роботи, дидактичні завдання і методи навчання» [1, с. 9]. Залежно від мети форми організації навчального процесу класифікують на форми навчального процесу: лекції, практичні, семінарські, лабораторні, лабораторно-практичні заняття; самостійна робота студентів; експедиції, екскурсії, навчальні конференції; консультації; індивідуальні заняття; навчальна, виробнича практика; курсові, дипломні, магістерські роботи; форми контролю, оцінювання та обліку знань, умінь і навичок студентів (колоквіуми, заліки, іспити, захист курсових, дипломних і магістерських робіт); форми організації науково-дослідної роботи студентів (науково-дослідні гуртки, проблемні групи, об'єднання, школи, студентські наукові товариства) [1].

Згідно з навчальним планом підготовки здобувачів вищої освіти другого (магістерського), або першого (бакалаврського) рівня відповідних кваліфікацій та спеціальностей у закладах вищої освіти МОЗ України формами навчального процесу з дисципліни «Українська мова як іноземна» є: практичні заняття, самостійна робота студентів, консультації [2]. Практичні заняття передбачають детальний розгляд студентами окремих теоретичних положень навчальної дисципліни з викладачем і формування вміння та навичок їх практичного застосування шляхом індивідуального виконання студентом сформульованих завдань та вирішення ситуаційних задач. Самостійна робота студентів передбачає оволодіння студентом навчальним матеріалом, а саме самостійне опрацювання окремих тем навчальної дисципліни у час, вільний від обов'язкових навчальних занять, а також передбачає підготовку до усіх видів контролю. Консультації проводяться з метою допомоги студентам зрозуміти складні для самостійного

осмислення питання, розв'язати проблеми, які виникли при самостійному опрацюванні навчального матеріалу у ході підготовки до практичного заняття, підсумкового заняття. З огляду на кількість годин, відведених навчальним планом на кожну із форм навчального процесу з української мови як іноземної, практичне заняття є основною формою навчальної діяльності студентів.

Сучасні лінгводидакти наводять таку орієнтовну структуру практичного заняття:

I. Організаційна частина. 1.1. Підготовка до заняття (привітання, контроль наявності чи присутності студентів на занятті, з'ясування причин відсутності, відмітка в журналі відсутніх студентів). 1.2. Ознайомлення з темою та планом заняття.

II. Підготовка студентів до виконання роботи. 2.1. Повідомлення теми, формулювання мети та основних завдань (мотивація навчально-пізнавальної діяльності студентів). 2.2. Контроль вихідного рівня знань (актуалізація знань) студентів. 2.3. Пояснення особливостей виконання завдань.

III. Самостійне виконання студентами завдань. 3.1. Поточний інструктаж і контроль за виконанням роботи. 3.2. Під час виконання практичного завдання можна дозволяти студентам користуватися підручником, конспектом, консультацією викладача.

IV. Підведення підсумків. 4.1. Аналіз роботи групи, ланок, студента. 4.2. Настанови для домашнього завершення практичної роботи. 4.3. Домашнє завдання та завдання для СРС [1, с. 13].

Викладачі ЗВО, дотримуючись основних положень лінгводидактики, ведуть активні пошуки вдосконалення заняття, пов'язані з формами організації навчальної діяльності студентів. Колектив кафедри української мови Тернопільського національного медичного університету імені І. Я. Горбачевського розробив і використовує власну структуру практичного заняття з дисципліни «Українська мова як іноземна», побудовану згідно з вимогами до практичних занять у вищій школі та адаптовану до комунікативних потреб чужоземних студентів, які навчаються в Україні.

За структурою практичне заняття з української мови як іноземної складається з п'яти етапів:

I. Організаційна частина (привітання, контроль присутності студентів на занятті, ознайомлення з темою, інструктаж студентів для практичної роботи).

II. Засвоєння лексико-граматичного матеріалу до теми – передбачає ознайомлення студентів із лексико-тематичною базою та опрацювання граматичного матеріалу. Зазвичай, сприйняття і розуміння нового матеріалу підсилюється тим, що комплексно задіяно зорову (відеосупровід і роздатковий матеріал), слухову (пояснення викладача) і механічну пам'ять (запис студентами слів і словосполучень у зошити).

III. Виконання тренувальних вправ – важлива складова процесу розвитку мовлення студентів при вивченні мовного матеріалу. Мовне наповнення навчально-тренувальних вправ підпорядковане комунікативному підходу до

навчання, а система вправ передбачає формування та розвиток різних видів мовленнєвої діяльності (слухання, говоріння, читання та письма).

IV. Робота з текстом є важливою не лише для застосування на практиці граматичних знань, формування правильної вимови чи наголошування слів, а й для ознайомлення іноземних студентів із культурою різних країн, їх традиціями і виховання в них поваги до інших націй і держав. Читання україномовних текстів розвиває мислення іноземних студентів, допомагає усвідомити особливості системи мови. З цією метою викладачем добираються різножанрові тексти, які супроводжує система вправ на різні види мовленнєвої діяльності.

V. Поточний контроль. Підведення підсумків передбачає стандартизований метод контролю знань – письмове тестування. Студентам пропонується 12 тестових завдань (2-4 варіанти) з вибором однієї правильної відповіді. Метою поточного контролю є перевірка мовної та мовленнєвої компетенції іноземних студентів.

Структуру і змістове наповнення практичного заняття з української мови як іноземної розроблено з урахуванням цілей і завдань, що визначені комунікативними й пізнавальними потребами іноземних студентів. Принципи планування і проведення практичних занять з дисципліни залежать від багатьох чинників. Проте добір засобів і методів навчання диктується контингентом студентів і їх потребами – чи це слухачі підготовчого відділення, які володіють українською мовою на початковому рівні, чи це іноземці, які щойно прибули в Тернопіль і лише розпочинають знайомство з Україною й українським словом.

ЛІТЕРАТУРА

1. Степаненко О. К. Викладацька практика філологів : посібник. – Дніпро : СПД Охотнік, 2016. 56 с.
2. Українська мова як іноземна (англійськомовна форма навчання) : типова програма нормативної навчальної дисципліни для іноземних студентів вищих навчальних закладів МОЗ України. Галузь знань: 22 «Охорона здоров'я» / уклад. : С. М. Луцак та ін. Київ, 2016. 202 с.

Шеремета Л. П.

*Тернопільський національний медичний
університет імені І. Я. Горбачевського МОЗ України*

ДІАЛОГІЧНЕ МОВЛЕННЯ ЯК ЕЛЕМЕНТ ФОРМУВАННЯ ІНШОМОВНОЇ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ

Інтеграція національної освіти на сучасному етапі передбачає широке використання нових технологій, напрямів і прогресивних підходів до навчання. Проблема володіння українською мовою як іноземною в системі освіти є актуальною, оскільки у ЗВО України навчається значна кількість іноземних студентів, для яких українська мова виступає навчальним предметом та освітньою

дисципліною. Як наслідок, виникає потреба формування у студентів-іноземців української мовленнєвої компетенції, що є неможливим без їхньої мовної підготовки.

Для студентів-іноземців, що вивчають дисципліни рідною (англійською) мовою, українська засвоюється для комунікації в соціокультурному оточенні країни, в якій вони здобувають професійну освіту. Основним завданням викладача української мови є вироблення у них умінь і навичок комунікативно вправно користуватися засобами української мови як іноземної в різних життєвих ситуаціях та у своїй професійній діяльності, адекватно сприймати діалогічне мовлення на слух, вести діалог.

Діалогічне мовлення, як основний вид мовленнєвої діяльності при вивченні української мови як іноземної, є одним із його базових елементів. Кожен із учасників діалогування виступає в ролі як мовця, так і слухача, а відтак повинен вміти розпочинати діалог, реагувати на репліки співрозмовника й спонукати його до продовження розмови.

Навчання діалогічного мовлення у медичному виші передбачає також вміння вільно володіти професійною лексикую та обмінюватися знаннями з медичних предметів, обговорювати теми, дискутувати з їх приводу.

Система навчання українського діалогічного мовлення іноземців передбачає засвоєння мовно-мовленнєвих знань із української мови та формування комунікативних умінь і навичок, актуальних для послуговування у навколишньому українському мовленнєвому середовищі. Цей процес на початковому етапі передбачає вироблення «умінь сприйняти почуте, зрозуміти, відтворити його і продукувати діалогічні висловлювання – репліки, єдності, тексти, що відповідають мовленнєвим потребам іноземних студентів-медиків» [2, с. 212].

Система вправ для навчання діалогічного мовлення студентів-іноземців складається з таких етапів: презентація матеріалу → практика сформованих вмінь і навичок → творча, самостійна робота студентів у процесі діалогічного мовлення.

На початковому етапі формування діалогічного мовлення доцільною буде система вправ умовно-мовленнєвого, рецептивно-репродуктивного характеру. Студентам пропонуються вправи на правильну вимову слів, читання текстів і діалогів. Саме такий прийом допоможе студентам-іноземцям відчувати красу українського слова, його милозвучність; важливим при цьому є підбір тестів, зміст яких повинен бути зрозумілим.

Специфікою ж другого етапу – практика сформованих вмінь і навичок – передбачаємо виконання студентами наступних завдань: поставити запитання і відповісти на них; створити діалогічні єдності за допомогою продукування реплік-відповідей на поставлені викладачем репліки-запитання і навпаки (підкреслимо, що робота над продукуванням реплік-відповідей на поставлені запитання дає можливість створити монологічний текст; так відбувається тісний зв'язок між формуванням українського діалогічного і одночасно монологічного мовлення); скласти діалогічні єдності за моделями: «запитання – відповідь»,

«пропозиція – згода / незгода», «інформація / повідомлення – сприймання / несприймання інформації / повідомлення», «захоплення – розчарування», тощо.

Продовженням роботи над формуванням діалогічного мовлення іноземних студентів-медиків є виконання ними завдань, що спрямовані на розвиток умінь складати та вести діалоги відповідно до навчально-мовленнєвих ситуацій. На цьому етапі дається повна самостійність у постановці конкретних цілей, визначенні предмету мовлення та в аналізі результату. Усі операції та дії, які були засвоєні на попередніх етапах, повинні бути відібрані та інтегровані для досягнення цілей.

Як бачимо, для методики викладання української мови загалом, а також для формування діалогічного мовлення, велике значення має розуміння важливості визначення раціональної системи вправ, що повинна сприяти активному формуванню українського усного діалогічного мовлення іноземних студентів медичних закладів освіти.

ЛІТЕРАТУРА

1. Концепції мовної освіти іноземців у вищих навчальних закладах України. URL: <http://dspace.univer.kharkov.ua/handle/123456789/5396> (дата звернення 10.09.2018).
2. Українська мова як іноземна: Робоча програма для іноземних студентів вищих навчальних закладів МОЗ України. Галузь знань: 22 «Охорона здоров'я». Тернопіль, 2019. 36 с. URL: <http://moodle.tdmu.edu.ua/mod/resource/view.php?id=152209>.
3. Шеремета Л. П. Використання творчості Т. Г. Шевченка на початковому етапі навчання діалогічного мовлення іноземних студентів-медиків. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Педагогіка. Соціальна робота»*. № 33. 2014. С. 212–215.

ДЕОНТОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ПРОФЕСІЙНОГО МОВНОГО СПІЛКУВАННЯ

Сокол М. О.¹, Царик О. М.²,
Тернопільський національний педагогічний
університет імені Володимира Гнатюка¹;
Тернопільський національний економічний університет²

КОНЦЕПЦІЯ ВЗАЄМОЗВ'ЯЗКУ НАВЧАННЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ І НАЦІОНАЛЬНОЇ КУЛЬТУРИ

Ідея взаємозв'язку мови і культури виникла ще у вісімнадцятому столітті, але цілеспрямована розробка проблеми розпочалася у ХІХ ст. В. фон Гумбольдт у своїх працях стверджував, що «мови для націй є органами їх оригінального мислення і сприйняття» [2, с. 97]. Однією з центральних проблем філософії вченого є відома теза про тісний зв'язок народного світогляду та мови народу: «Мова народу – це його дух, а дух народу – це його мова, бо через мову ми пізнаємо світ, його особливості» [2, с. 101].

Кожна національна культура складається з національних і інтернаціональних елементів і не може уподібнюватись з іншою культурою. Відтак у процесі викладання іноземної мови ми змушені витратити час та енергію на формування у студентській свідомості поняття про нові предмети і явища, що не знаходять аналогії ні в рідній культурі, ні в рідній мові. Отже, мова йде про включення елементів країнознавства у викладання мови, але воно є іншим у порівнянні з загальним країнознавством, тобто відбувається з'єднання у навчальному процесі мови і відомостей національної культури.

Знання національних реалій важливе при вивченні культури і мови країни. Постійною ознакою належності слова до лінгвокраїнознавчого матеріалу є присутність національно-культурного компонента, якого немає в інших мовах.

Вивчення іноземної мови передбачає:

- ✓ оволодіння знаннями про культуру, історію, реалії та традиції країни, мова якої вивчається (лінгвокраїнознавство, країнознавство);
- ✓ залучення до діалогу культур (іншомовної та рідної);
- ✓ усвідомлення студентами суті мовних явищ, іншої системи розуміння, через яку може сприйматися дійсність;
- ✓ розуміння особливостей свого мислення;
- ✓ порівняння явищ іноземної мови, що вивчається, з рідною мовою;
- ✓ уміння вчитися (працювати з книгою, підручником, довідковою літературою, словниками тощо).

Досягнення цих цілей навчання іноземної мови можливе за умов взаємопов'язаного вивчення мови і культури народу – носія цієї мови, а також активної комунікативно-пізнавальної діяльності студента як суб'єкта навчання.

Отже, з метою стимулювання пізнавальної активності студентів важливим фактором буде самостійна підготовка матеріалу про один з епізодів історії країни, або про одного з видатних діячів країни, тобто студент самостійно готує матеріал, він показує творчу ініціативу, а вона, в свою чергу, сприяє розвитку пізнавальної активності.

Важливою умовою у підвищенні пізнавальної активності є поінформованість викладача і студента не лише про заходи, спрямовані на вивчення іноземної мови, як-от навчальні програми телебачення і радіо, але і про інші можливі способи реалізації комунікативних потреб у навчальній діяльності. Адже прагнення до розширення світогляду, бажання познайомитися з життям країни досліджуваної мови, з її географією, історією, побутом, тобто інтернаціоналізація всіх аспектів життя суспільства, зміна політики держави дає можливість наочно познайомитися з країною, мова якої вивчається, відвідати її чи як турист, чи пройшовши там стажування, навчальний курс, беручи участь в численних міжнародних освітніх програмах.

Протягом останніх років спостерігаємо зміну підходів до навчання іноземних мов, що пов'язано з гуманізацією і гуманітаризацією системи освіти, тому все частіше мова розглядається не як основний засіб комунікації, а як спосіб пізнання цінностей інших народів і культур. Вивчення іноземної мови через призму культури лежить в основі лінгвокультурологічного підходу, який відображає сучасні вимоги до викладання іноземної мови і дозволяє студентам опанувати лінгвістичними знаннями і комунікативними вміннями та навичками у поєднанні з комплексом культурологічних знань. У межах цього підходу об'єктом навчання є культура, а мова стає допоміжним засобом отримання інформації, відбувається формування лінгвокультурологічної компетенції – системи знань про культуру та сукупності вмінь і навичок, які допомагають оперувати цими знаннями в умовах конкретної мовної ситуації. Не знаючи іноземної мови, не можливо пізнати рідну мову. Вивчаючи іноземні мови ми пізнаємо світ, адже у наш час знання двох-трьох іноземних мов є звичним явищем, що відкриває горизонти для пізнання світу. Отже, розвиток національної духовності, культури неможливе без мови, яка в наш час потребує глибокого вивчення на основі невмирущих скарбів національної культури народу. Лінгвокультурологічний підхід у навчанні іноземної мови є необхідним тому, що він не лише знайомить студентів, наших майбутніх громадян, із тим цінним творінням, у яке народ вклав свою душу, мрії про майбутнє, а й спрямовує особистість до суми певних знань з мови, спонукає до соціально-культурного і духовного розвитку мовної особистості, їхньої комунікативної компетентності.

ЛІТЕРАТУРА

1. Білецький А. О. Про мову і мовознавство : навч. посібник. Київ : Арттек, 1997. 189 с.
2. Гумбольдт В. О различии строения человеческих языков и его влияние на духовное развитие человеческого рода: Цит. По Истории языкознания XIX–XX веков в очерках и извлечениях. Ч. I. М, 1969. С. 97–101.
3. Огієнко І. Наука про рідномовні обов'язки. Київ : Обереги, 1994. 254 с.

4. Пентилюк М. І. Основні аспекти навчання рідної мови. *Початкова школа*. 1997. № 4. С. 10–12.

Бачинська Г. В.¹, Рябініна І. М.²
*Тернопільський національний педагогічний
університет імені Володимира Гнатюка¹;
Донбаський державний педагогічний університет²*

ЛІНГВІСТИЧНИЙ СТАТУС ЗАГОЛОВКІВ ПОЕТИЧНИХ ТВОРІВ ЛІНИ КОСТЕНКО: СТРУКТУРНИЙ АСПЕКТ

Особливе місце в номінативній системі мови посідає заголовок. «Він є своєрідним знаком твору, з якого розпочинається ознайомлення з текстом. Має свій поетичний зміст і свій генезис – поетичну етимологію» [1, с. 39].

За структурою виділяють заголовки-слова, заголовки-словосполучення, заголовки-речення. До монологічних заголовків варто зараховувати всі сполуки, у складі яких наявна лише одна лексема, що належить до самостійних частин мови з домінуючою номінативною функцією.

У поезії Л. Костенко найпродуктивнішою моделлю є монологічні іменникові утворення в називному відмінку: «*Листопад*», «*Свят-Вечір*», «*Ліс*», «*Папороть*», «*Сувид*» та ін.

В українській лінгвістичній науці можливе співвіднесення таких заголовків зі словами чи називними реченнями [2]. Ми надаємо перевагу думці про кореляцію досліджуваних заголовків зі словами.

Серед досліджуваного матеріалу зафіксовано лексичні словосполучення. Вони є синтаксично нерозкладними цілісними назвами, які формою відповідають словосполученню, а за змістом – слову: «*Труханів острів*», «*Графиня Розумовська*», «*Дон Пінно Лірозі*». Здебільшого такі заголовки є лише носіями інформації, тому їхня продуктивність є незначною.

Численнішою є група заголовків, що відповідає синтаксичним словосполученням. У літературному доробку Л. Костенко домінують підрядні словосполучення: «*Осінній день*», «*Шалені темпи*», «*Рожеві сосни*». Помітну роль у заголовку відіграє зворотний порядок слів: «*Осінь дикунська*», «*Осінь жагуча*», «*Осінь убога*».

Заголовки-словосполучення, із значенням посесивності: «*Концерт Ліста*», «*Тінь Марії*», «*Тінь Сізіфа*». У заголовках-словосполученнях переважає номінативність над предикативністю.

У творчості Ліни Костенко зафіксовано модель заголовків, що відповідають простому непоширеному реченню: «*Умирають майстри*», «*Сніги метуть*», «*Ліс був живий*», «*Сміюся я*».

Дієслова здебільшого формують мінімальні, але достатні в граматичному й синтаксичному сенсі конструкції. У заголовках Л. Костенко поширювачами можуть бути обставинні елементи: «*Гроза проходила десь поруч*», «*Ластівки*

тікають із Європи», й об'єктні елементи: «Заворожили ворони світанок», «Поезія загубила камертон» та ін.

Найпоширеніше у досліджуваному матеріалі представлені односкладні речення. Функцію граматично панівного компонента дієслівна лексема виконує в різноманітних односкладних реченнях. Серед заголовків – односкладних речень найчисельніша група означено-особових та неозначено-особових конструкцій. Для означено-особових речень часто характерна спонукальна модальність. Синтаксичні конструкції з дієсловами наказового способу виражають значення вміння, запитання й одночасно номінативне значення: «Спини мене, отямся і отям», «Шукайте цензора в собі», а також заперечні варіанти: «Не говори печальними очима». Дієслова наказового способу надають заголовкам емоційності.

У частині означено-особових речень об'єкт представлений кличною формою іменника: «Обступи мене, ліс», «Чоловіче мій, запрягай коня». У неозначено-особових реченнях навмисно не акцентовано на виконавців: «Перегнали конку експресом», «Покремсали життя моє на частки». Неозначено-особові речення у творчості Ліни Костенко трапляються значно менше, ніж означено-особові. Проте, вони є важливими для творчої манери письменниці, оскільки іноді виступають структурним центром висловлювання, несуть велике смислове навантаження.

Функціонують у заголовках безособові речення. Специфіка безособових речень полягає в тому, що дія або стан мислиться в них як незалежні від діяча або носія стану. У таких реченнях виражається настрій, стан людини й фізичне відчуття, незалежно від її волі. Це дає авторові наблизити читача до внутрішніх переживань героїв: «Не треба класти руку на плече», «Не треба заздрити Шекспіру» та ін.

Помітну групу становлять заголовки, виражені складними реченнями. Такі конструкції найточніше передають сюжет твору. Вони представляють не тільки тему твору, але і його ідею. Заголовки, що відповідають складносурядним реченням, представлені поодинокі: «Ще назва є, а річки вже немає», «Лиш храм збудуй, а люди в нього прийдуть», однак продуктивно представлені складнопідрядні речення: «Ми любимо тих, що знали нас молодими», «Не знаю, чи побачу вас, чи ні». Ліна Костенко часто редукує головний компонент до ключового слова чи до словосполучення, що стає відправним пунктом для побудови підрядної частини: «Те, що принижує, – пронизує», «Ті, що народжують раз на століття». Широко представлені заголовки, виражені підрядними частинами: «Коли у тuzі вічної розлуки», «Якщо не можна вітер малювати». Згортання складнопідрядного речення до рівня підрядної частини відповідає тенденції до економії мовної енергії, лінгвальних засобів, натомість такі заголовки інформативно незавершені й потребують доповнення, яке можливе після прочитання поезії.

Отже, на основі сучасної класифікації синтаксичних одиниць української мови ми виділили заголовки-словоформи, заголовки-словосполучення, заголовки-

речення. Різні типи найменувань представлені нерівномірно. Деякі структурні типи широко репрезентовано, інші є малопоширеними.

ЛІТЕРАТУРА

1. Карпенко Ю. О. Літературна ономастика : збірник статей. Одеса, 2008. 328 с.
2. Пешковский А. М. Русский синтаксис в научном освещении. Москва, 1956. 579 с.

Білик Я. С., Лісовий М. І.
Вінницький національний медичний
університет імені М. І. Пирогова

ВІЛЬНА ФАНТАЗІЯ ДРАМАТУРГІЇ АЛЬФРЕДА ДЕ МЮССЕ

Альфред де Мюссе – один з великих французьких романтиків, «не примха пересиченої й вільнодумної епохи...»; вірний друг людей з ніжною душею [4, с. 97]. На сьогодні більшість з його п'єс досі вважаються шедеврами французького театру, а сучасні режисери із задоволенням відновлюють їх постановку. Критики порівнюють комедії автора з комедіями П. Мариво, У. Шекспіра, Арістофана.

Кажуть, що можна стати романістом чи істориком, але драматургом народжуються. У митця є дещо від майстерності актора в розумінні законів сцени, у відчутті ритму, у вмінні створити ефектну репліку – у всіх тих якостях, якими повинен володіти той, хто пише для театру.

Як і Мольєр, Мюссе в своїх творах досягає комічного ефекту, вдаючись до повторень і гіпербол. Наприклад, четверта сцена з другого акту п'єси «Любов'ю не жартують» (кількаразове повторення слів: «серед мишачого горошку»). Або перша сцена з другого акту п'єси «Не треба битися об заклад». З першого акту цієї комедії сцена між Ван буком і Валентеном має певну симетрію: «Мій шановний племінник, зичу вам доброго здоров'я. – Мій шановний дядечко, ваш покірний слуга» [1]. Цей початок нагадує діалог Мольєра, але продовжується в абсолютно своєрідному тоні, властивому лише Мюссе. Позірна непослідовність і недоладність складають чарівність стилю Мюссе, а великі, добре відточені й плавні тиради, такі як у Пердікана й Камілли, справляють особливо сильне враження, оскільки вони виразно вирізняються серед решти тексту.

Однак, один із яскравих доказів наявного почуття театрального мистецтва стилю у Мюссе – це стрімкість реплік. Наприклад, у п'єсі «Лоренцаччо»:

- *Священик повинен сваритися латиною.*
- *Буває й тосканська лайка, на яку можна відповісти.*

Або в п'єсі «Фантазіо»:

- *Ти щонайменше бридкий; це безперечно.*
- *Не більш беззаперечно, ніж те, що ви красуня.*

Також у п'єсі «Підсвічник»:

– *Мовчання й обережність. Прощавайте. Подруга – це я; повірник – це ви; а гаманець лежить біля ніжки стільця.*

До речі, фінальна репліка цієї п'єси: «*О, це стара пісня!.. Так співайте ж, пане Клавароше!*» дуже витончено перегукується зі словами самого Клавароша, який на початку п'єси вигукував «*О, це стара пісня! Так співайте ж, пане Фортюніо!*» [1].

Про симетричну побудову діалогу свідчать чудові приклади початку п'єси «Не треба битися об заклад», третя сцена першого акту комедії «Про що говорять дівчата». Така симетрія загалом властива французькому мовленні, і є улюбленим прийомом у комедіях Мольєра та трагедіях Корнеля. А от пристрасній схвильованості переривчастих монологів Мюссе зобов'язаний Шекспіру [4, с. 98]. Можна пригадати промову мадам де Лері з п'єси «Каприз». Ця пристрасна схвильованість доходить до перебільшення в п'єсі «Не можна думати про все одразу».

Проте в автора все це цілком усвідомлено. У. Мюссе, як і у будь-якого великого художника, одержимість уживається з письменницькою технікою, де остання, як правило, перемагає. Про це сам поет-романіст зізнається: «... пишучи якусь сцену або віршовану строфу, можу раптом все змінити, перевернути свій власний задум, виступити проти свого улюбленого героя й дозволити його противнику в суперечці отримати над ним перевагу ... Словом, я збирався їхати в Мадрид, а відправився до Константинополя» [2, с. 325]. Письменник, як ніхто, вміє холоднокрівно вибрати момент, коли треба ввести в дію «ключову сцену». Також він писав, що для того щоб належним чином розташувати важливу сцену, треба добре знати епоху, обставини й точно визначити момент, коли інтерес і цікавість глядача достатньо розпалені, а тому розвиток дії можна призупинити, і на зміну їй може з'явитися у всій їх повноті пристрасть, чисте почуття. Такого роду сцени, коли думка автора, так би мовити, залишає сюжет, щоб незабаром до нього повернутися, і, ніби забуваючи про інтригу, та й про всю п'єсу, поринає в стихію загальнолюдського, – такі сцени створювати надзвичайно важко [4, с. 101].

Слід віддати належне тому, як Мюссе вмів жити своєю творчістю драматичними подіями власного життя. Інколи навіть здається, що він підкоряв власне життя завданням своєї драматургії. Ніщо не є важчим для митця, як відмовитися від помилок і захоплень, які загострюють, стимулюють його талант. Письменник усвідомлює, що деякі відчуття викликають у його душі особливо сильний і чистий відгук. Якого б болю не завдали поетові ті чи інші почуття, яку б небезпеку вони для нього не приховували, він ніколи не захоче добровільно зцілитися від недуги, яка живить його геній.

Мюссе пристрасно любив театр і тому продовжував писати п'єси, не турбуючись про їх постановку на сцені, не пристосовуючись до смаків критиків, вимог публіки. А результатом було те, що фантазія літератора стала абсолютно вільною. Його драматургія – це нестерпне поєднання любові й гіркоти, надії й безумства.

ЛІТЕРАТУРА

1. Альфред де Мюссе. Избранное. Москва : Терра, 1997.

2. Андреев Л. Г. Альфред де Мюссе и эволюция романтизма. *История французской литературы*. Москва : Высшая школа, 1987. С. 325.

4. Моруа Андре. Мистецтво і життя. Київ : «Мистецтво», 1990. 355 с.

Буда В. А.

*Тернопільський національний педагогічний
університет імені Володимира Гнатюка*

КНИГА МИРОСЛАВА ДОЧИНЦЯ «ЛАД» ЯК ЕНЦИКЛОПЕДІЯ НАРОДНОЇ МЕДИЦИНИ

Як це не звучить дивно, але й художній текст може стати джерелом медичних порад, рецептів ліків чи й методів лікування. Саме тема народної медицини є однією з основних у книзі М. Дочинця «Лад». Вона складається з трьох частин – «Многії літа. Благії літа», «Вічник», «Світован», які, будучи окремими творами, насправді, розповідаючи про життя конкретної людини, карпатського мудреця Андрія Ворона, є одним цілим.

Перша книга виступає своєрідним збірником рецептів народної медицини і порад здорового способу життя. Усе це письменник записав із розповідей самого Ворона чи вибирав з його списаних зшитків, у яких оповідалось, *«як жити на цьому світі в здоров'ї, радості і мудрості»* [3, с. 12]. Ці поради є актуальними, бо відповідають принципам офіційної медицини, зокрема й одному з основних її правил – «не нашкодь». Повчання народного цілителя стосуються не лише фізичного здоров'я, а й морального.

Розглянемо окремі з них: *«Живи в поті чола. Щоденний хліб треба заслужити. Кожного дня вчинити якесь зусилля – до поту. Чи то робота, чи швидка хода, біг. З потом вийде недобра сіль і недобрі нерви»* [3, с. 14]. *«Щодень на твоєму столі місце овочам. Найпоживніші ті, що найбільше запалені, напоєні сонцем. Перший – буряк, немає на землі ліпшої їжі. За ним – квасоля, гарбуз, ягоди, морква...»* [3, с. 15]. *«Намагайся більше бути просто неба. Привчи себе жити в прохолодному помешканні. Досить, щоб ноги і руки були в теплі, зате голова – в свіжості»* [3, с. 17].

Знахар вважав, що природа і її плоди є найліпшою аптекою: *«Найкраще понижують тиск – селера, журавлина, грейпфрут»*.

Ми забуваємо, що ліки ростуть із землі. Наприклад, гречка. Вона нормалізує тиск, допомагає при цукровому діабеті... Найцінніші горіхи – недозрілі. Вони містять вітамін у десятки разів більше, ніж сушені» [3, с. 31].

Нотатки цілителя містять багату інформацію про те, як готувати різні відвари, наприклад, при болях: *«Печінка, шлунок. Шипшина, звіробій, деревій, спориш... З кожного по 5 грамів на 2,5 л. води. Кип'ятити 5 хв., ніч настояти. Пити по 100 гр. Тричі на день за півгодини до їди»* [3, с. 57].

Ці знання Ворон здобував протягом усього життя: *«Чоловік пройшов тривалу й непросту, сповнену негараздів і трагедій дорогу до вироблення*

філософії життя з природою і в природі... Він засвоїв чимало потрібних знань, осмислив їх, узагальнив та застосовував у повсякденні... Дід Кукумир, великий травознав Алтаю, відкрив йому дух трав, а румунський професор фітотерапії Джейордж Вудаску при Бухарестському медінституті, у якого головний герой був помічником, відкрив розуміння, «що чоловік і трава – се одне схоже» [2, с. 101]. Саме про школу життя йдеться у романі «Вічник».

Високо у горах відомий аптекар Джейордже почав навчати юнака основам фітотерапії: *«Той дивовижний чоловік увів мене в живу казку, відкрив переді мною зелений університет карпатського Марамороша. Се був волхв трави, він молився на неї, він знав з нею розмовляти»* [3, с. 230]. Там у Андрія після травми голови пробудився дар бачення людських немочей. Він не міг пояснити лікарям, як це відбувається, але ставив хворим правильні діагнози: *«У сього набубнявіла печінка... У другого серце тріпоче, як заячий хвіст... четвертий надірвав килу. П'ятий – здоровий...»* [3, с. 241].

Професор Джейордже відкрив своєму учневі власну філософію лікування: *«Гадаєш, ми лікуємо? Лікує Природа. А ми лиш підсилюємо організм, помагаємо йому самому зцілюватися»* [3, с. 242].

Принципи здорового харчування Ворон пізнав під час наукової експедиції у Банат, де люди жили «найдовше по цілій Румунії». Від людей різноплемянних народів, наголошує оповідач, він почерпнув «немало користі для здорового тривку тіла».

Третя книга оповідає про практику лікування цілителем, про діагностування і «рецепти» від різних фізичних і моральних недугів.

Варто зауважити, що Ворон ніколи не протиставляв себе офіційній медицині, адже знав межу своїх можливостей. Це добре помітно у ситуації, коли до нього звернувся хворий з грижею: *«Запущено, треба різати в шпиталі, – виголосив присуд лічник. – Я лиш годен зробити полегшу на який тиждень...»* [3, с. 426].

Молодий журналіст, що літував зі знахарем на полонині, де вони збирали трави для лікарні, так описує практикування Ворона: *«Цілитель... тут же в химерний спосіб робив аналізи, сходу ставив діагнози, називаючи їх простими, ба навіть кумедними словами, називав лік, якщо він був доступний хворому, або давав свої трунки»* [3, с. 428].

Отримавши глибокі теоретичні й практичні знання від різних людей, маючи надприродний дар до сприйняття запахів, вічник міг годинами читати лекції з фітотерапії, бачачи під ногами не траву, а «гойне зілля».

Світлана Величко наголошує, що такі персонажі Мирослава Дочинця «уособлюють сковородинський ідеал «природної людини»... Їх спосіб життя перегукується із даоським ученням – шляхом звільнення від хвороб, скорботи, старості, від хвилювання про смерть. Прихід хвороби тлумачиться, як порушення законів природи, бо організм є її частиною» [1, с. 27].

ЛІТЕРАТУРА

1. Величко С. Філософські аспекти інтертекстуальних романів Мирослава Дочинця «Вічник», «Світован». *Філологічна освіта: компетентнісна парадигма:*

матеріали Міжнародної науково-практичної заочної інтернет-конференції. Миколаїв : МНУ, 2019. С. 26–29.

2. Горболіс Л. Екологічний аспект осмислення взаємин людини і природи в романі Мирослава Дочинця «Світован». *Філологічні трактати*. Том 9. Суми : СДПУ, 2017. С. 98–107.

3. Дочинець М. Лад. Мукачево : Карпатська вежа, 2014. 560 с.

Гавадзин О. Я.

*ДВНЗ «Прикарпатський національний
університет імені Василя Стефаника»*

ПРОСТОРОВО-ЧАСОВІ ХАРАКТЕРИСТИКИ СУЧАСНОГО ДІАЛЕКТНОГО МОВЛЕННЯ ПОКУТ'ЯН

Дослідження динамічних процесів у сучасному говірковому мовленні є актуальним і багатоаспектним. Діалектологів цікавлять причини, напрямки, темпи змін у говорах.

На діалекти вагомо впливають культура, наука, техніка, економічний стан, зв'язки населення з іншими етносами тощо. Нові тенденції у мовленні несуть нові назви. Однак, змінюючись в залежності від конкретних умов, говори разом з тим протягом багатьох століть зберігають і свої давні риси. Рухливість та змінність у часі слова дозволяє виявити його динамічні властивості.

Дослідження окремих діалектних зон є актуальним у сучасній лінгвістиці. Покуття є і залишається скарбницею великих лексичних покладів. Цікаво і різноманітно в покутських говірках представлена побутова лексика, зокрема назви одягу, взуття, головних уборів, прикрас.

Побутова лексика належить до широко вживаних пластів словникового складу, характеризується динамічністю й різними семантичними процесами.

На лексичному рівні найбільш помітно перехрещуються говіркові елементи, які неоднаково реалізуються у мовленнєвій практиці різних соціальних груп населення сучасного Покуття.

У говірках Покуття спостерігаємо за динамічними мовленнєвими процесами на матеріалі виділених лексико-семантичних груп: загальні назви одягу, назви верхнього одягу, назви плечового одягу, назви поясного одягу, назви взуття, назви головних уборів, а також назви прикрас. Компоненти цих груп об'єднані на підставі спільності чи близькості семантики і водночас протиставляються багатьма диференційними ознаками.

Матеріалом для вивчення послужили власні польові записи лексики, зібрані на Покутті в говірках Тлумацького, Коломийського, Городенківського та Снятинського районів Івано-Франківської області за спеціально укладеним питальником.

Досить продуктивною у цьому плані виявилася лексико-семантична група назв поясного одягу Покуття.

У межах номінацій покутського поясного одягу виявлено різні мотиваційні моделі:

- «матеріал > поясний одяг» (пл'у¹шева сп'ід¹ниц'і, оксам'і¹това, сп'ід¹ниц'і, полотн'ін¹ки, ват'ін'і шта¹ни та інші),
- «дія > поясний одяг» (запаса¹ска, опи¹енка, припи¹енка та інші),
- «зовнішній вигляд > поясний одяг» (сп'ід¹ниц'і ў хмарі¹е, гарбу¹зова сп'ід¹ниц'і, фал¹дована сп'ід¹ниц'і, гоф¹рована сп'ід¹ниц'і та інші).

Аналіз назв одягу, поширеного на Покутті, дає підстави стверджувати, що досліджувана лексико-семантична група має досить розгалужену структуру. Назви поясного одягу покутського регіону різноманітні за своїм семантичним обсягом, фонетичним (пл'ісе¹рі(о)ўка, гор¹ба(о)тка, кра(е)жка), акцентуаційним (ре¹м'ін', опи¹енка), словотвірним (ва¹тован'і – ват'ін'і шта¹ни) варіюванням. Досліджувані номінації у побутовій лексиці Покуття представлені не тільки однослівними назвами, а й аналітичними найменуваннями (гарбу¹зова сп'ід¹ниц'і, сати¹н¹кова сп'ід¹ниц'і, пар¹чева сп'ід¹ниц'і, сп'ід¹ниц'і ў хмарі¹е, сп'ід¹ниц'і з прута¹ми¹е).

Досліджуючи динаміку мовлення, можемо виокремити причини змін в лексичній системі:

- позамовні зміни, які спричинені міграційними процесами, розвитком матеріальної культури, модернізацією життя тощо,
- мовні чинники, які проявляються архаїзацією лексем, міжмовними та міждіалектними контактами та іншим.

Серед частих мовних перетворень є:

- зміни семантичного обсягу лексем (семантизація, десемантизація, транссемантизація);
- перенесення значень (метафоризація, метонімізація), внаслідок чого семантичний обсяг слів може зазнавати розширення, звуження або трансформації.

Отже, у наш час, коли діалектне мовлення активно реагує на соціально-економічні та культурно-історичні зрушення в суспільстві, проблеми, пов'язані зі змінами у мові, набувають особливої актуальності і вимагають глибокого аналізу.

Незважаючи на підвищений інтерес діалектологів до динамічних процесів у говірках, ареал Покуття у цьому аспекті є мало дослідженим. Не можна сказати, що покутські говірки не були предметом наукового аналізу, однак більшість із них не торкаються проблеми динаміки покутських мовно-територіальних утворень.

Перспективу подальших наукових розвідок вбачаємо у вивченні нових тематичних груп лексики, інших мовних рівнів (фонетики, морфології, синтаксису). Укладання лінгвогеографічного атласу, формування джерельної бази у вигляді аудіозаписів, хрестоматії діалектних текстів на матеріалі говорів Покуття дадуть змогу ґрунтовніше дослідити динаміку і статику в мовленні носіїв говірки.

ЛІТЕРАТУРА

1. Гавадзин О. Я. Назви одягу, взуття, головних уборів, прикрас Покуття, структура, семантика, ареалогія : дис. канд. філол. наук. Івано-Франківськ, 2014. 369 с.
2. Гримашевич Г. І. Динаміка лексики одягу в говірках Середнього Полісся *Філологічні студії. Науковий вісник Криворізького державного педагогічного університету*. 2011. № 6. С. 133–139.
3. Гриценко П. Простір і час у лінгвістичній географії. *Проблеми сучасної ареалогії*. Київ : Наук. думка, 1994. С. 102–110.

Гуменна І. Р.

*Тернопільський національний медичний
університет імені І. Я. Горбачевського МОЗ України*

ФОРМУВАННЯ МОРАЛЬНИХ ПРИНЦИПІВ МАЙБУТНЬОГО ЛІКАРЯ ПІД ЧАС НАВЧАННЯ У МЗВО

Забезпечення якісної підготовки студентів МЗВО передбачає усвідомлення ними професійного обов'язку перед пацієнтом, значення і роль професії у суспільстві, дотримання морально-етичних принципів тощо. Важливим є розуміння того, що поряд із професійними, комунікативними вміннями, норми етичної поведінки лікаря у фаховій взаємодії виконують не останню роль. Відтак, як зазначається в Етичному кодексі лікаря України, життя і здоров'я людини є головними та фундаментальними цінностями. «Лікар повинен пам'ятати, що головний суддя на його професійному шляху – це, насамперед, совість» [2]. Тож лікареві, покликаному рятувати життя, має бути притаманним гуманне ставлення до людини, доброзичливість, порядність тощо.

Ще з давніх часів, перед науковцями поставало питання етики та моралі в медицині, формування відповідних якостей у майбутніх лікарів, що допоможуть стати успішним у професії. Відтак, на сучасному етапі розвитку суспільства не припиняються дослідження даної проблеми. Такі сучасні науковці як О. Агаркова, О. Андрійчук, Ю. Колісник-Гуменюк, та ін. досліджують моральне виховання, професійно-етичну культуру поведінки лікаря, виховання гуманності у студентів МЗВО. Науковці також зазначають, що формування морального обличчя фахівця завжди пов'язано з місцем, де відбувається його професійне становлення.

Відтак, згідно з дослідженнями М. В. Асламової [1, с. 3] моральне обличчя фахівця формується під впливом трьох чинників: макросередовищні (вплив суспільства на особистість, відповідно до якого окреслюються вимоги та формування відповідних характеристик у професії, в тому числі і моральні аспекти); мікросередовищні (вплив вишу, викладачів, академічної групи на особистість); особистісні (ставлення, переконання, світогляд, інтереси, цінності, ідеали тощо).

Тому важливим завданням викладачів є створення сприятливих умов для формування морального обличчя майбутнього лікаря. Велику роль тут відіграють

не лише виховні заходи, але й створення проблемних ситуацій у процесі навчання студента. Так, у процесі вирішення проблеми студент вчиться самостійно знаходити оптимальні шляхи вирішення ситуації, враховуючи при цьому власний особистісний досвід та отриманий під час навчання, поради і настанови викладачів. Таким чином, навчаючись, майбутній лікар розширює уявлення про вимоги та особливості професії не лише у плані діагностування, лікування захворювань пацієнтів, але й у спілкуванні з хворими, їх родичами, колегами, іноземними партнерами тощо.

Відтак, викладачі, згідно з особливостями певної навчальної дисципліни можуть створювати проблемні ситуації, використовувати навчальні фільми на медичну тематику, які розкривають особливості професії, поведінки, етику, моральні принципи. Це сприятиме не лише збагаченню знань, але й формуванню морального обличчя майбутнього лікаря. Під час вивчення студентами теоретичних дисциплін, створення відповідних комунікативних ситуацій також сприяє формуванню певних моральних вмінь і навичок.

Комплексний вплив на студента різних методів, засобів, прикладів поведінки викладачів, провідних лікарів, успішних у лікарській справі допоможе майбутньому лікареві сформувати навички етичного спілкування, конструктивної реакції в конфліктній ситуації, розвитку індивідуального професійно-комунікативного стилю згідно з критеріями гуманних стосунків у людській спільноті.

Професійно-комунікативна підготовка майбутнього лікаря розвиває в нього мовленнєво-проективні вміння. Як зазначає Р. Процюк: об'єктивно, всебічно оцінюючи комунікативну ситуацію, скласти її психологічний образ, продумати обсяг інформації, яку він зможе повідомити хворому, передбачити можливі «важкі» запитання [3].

Отож, створення комунікативного середовища для майбутніх лікарів сприятиме засвоєнню вмінь та навичок етичного професійного спілкування, встановлення конструктивних взаємин з колегами та пацієнтами, вдало інтонувати висловлену думку, добирати доречну лексику, що сприятиме покращенню психоемоційного стану пацієнта.

Таким чином, проблема формування морального обличчя майбутнього лікаря під час навчання у МЗВО має вирішуватись в процесі комплексної професійної підготовки. Тому забезпечення необхідних умов для формування зазначених якостей лікаря є одним з важливих завдань професійної підготовки лікаря.

ЛІТЕРАТУРА

1. Асламова М. В. Формування морального обличчя майбутнього медичного працівника в процесі професійної підготовки. *Актуальні проблеми сучасної медицини : Вісник Української медичної стоматологічної академії*. 2017. Т. 17. Вип. 2. С. 283–287.
2. Етичний кодекс лікаря України. URL: http://www.vult.org.ua/?page_id=105.
3. Процюк Р. Г. Морально-етичні аспекти у фтизіатрії. URL: <https://www.health-ua.org/faq/pulmonologiya-ftiziatriya/2842.html>.

Кость І. Я.
Тернопільський національний педагогічний
університет імені Володимира Гнатюка

НОМІНАТИВНЕ ПОЛЕ «ОБРАЗА» У ХУДОЖНЬОМУ ПРОСТОРІ ІРИНИ ВІЛЬДЕ

Особливістю художнього тексту є те, що він «неодмінно відтворює емоційне життя людей» [4, с. 4]. Антропоцентричне скерування науки проявилось у зрослому інтересі до специфічних рис людини як феномена макрокосму. Одним із засадничих феноменів людського буття, специфічним на рівні духовності, є емоції. У галузі лінгвістики посилений інтерес до проблеми емоцій, що спостерігався з останньої чверті ХХ століття (Л. Бабенко, А. Вежбицька, Е. Мягкова, О. Сторчак, В. Шаховський), і не втратив наукової вагомості й нині (Н. Бойко, О. Борисов, Н. Романова, О. Сарбаш, П. Селігей, О. Семенюк та ін.) результативно в новій мовознавчій дисципліні – лінгвоемотимології. Однією із проблем, що потребує детального аналізу в аспекті мовної реалізації, є зіставлення індивідуального і загального в процесі емоційного вираження.

Мета роботи полягає у скомпонуванні номінативного поля «образа» в індивідуальній площині художнього мислення. Матеріалом дослідження слугують прозові твори Ірини Вільде.

Тезаурис емоції образу рефлексує різні грані когнітивного образу емоції. Особливістю лексики на позначення емоції образу є її розмежування на два класи: 1) слова, семантика яких вказує на образу як вияв активного нефізичного впливу певної особи на іншу з точки зору «той, що ображає», 2) слова, семантика яких конкретизує образу як емоцію з точки зору «той, кого ображають». Так, яскравим прикладом слугує амбівалентність значення лексеми *образа*: «1. Зневажливе висловлювання, негарний вчинок і т. ін., що спрямовані проти кого-небудь і викликають у нього почуття гіркоти, душевного болю. 2. Почуття гіркоти, досади, викликане в кого-небудь чиймсь зневажливим словом, негарним вчинком і т. ін.» [3, с. 561]. Зокрема слово *образа* використовується і як номінація емоційного впливу, вислідом якого є емоція образу (*заподіяна образа, нанести образу: А насправді то він повинен її просити, щоб забула заподіяну ним болючу образу, тим болючішу, що незаслужену* [2, с. 491]), і власне як назва самої емоції (– *Ні-ні! – відкидає з образою цю підозру Йосиф* [2, с. 1007]). Звичайно, між визначеними групами семантична межа не завжди достатньо виразна, проте контекст дозволяє простежити вказану диференціацію в більшості випадків. Часто увиразнюють емоційний вплив лексеми *заподіяна, заподіяти, заподіювати, зробити, завдавати, зазнавати* моральної кривди: *Я тобі кажу, як мама: кожна кривда, що її заподіюємо іншим, з часом мститься на нас самих* [1, с. 458]. Найбільш чітко розрізнення образу як впливу та образу як відчуття емоції простежуємо в дієслівному сегменті (*образити – образитися, образжати – образжатися*).

Разом з тим ословлення емоційного стану здійснюється ще й одиницями, які об'єднані значенням «який виражає образу», сигналізує про почуття. Це слова *ображений, образливо, образено: Ви не захоплені? – спитала образено Зоя* [1, с. 413].

Таким чином, за тематичним критерієм лексику на позначення емоції образи можемо диференціювати на 1) назви емоційного стану (*образа, кривда, жаль, враз, образатися, образитися, образуватися, образений, уражений, скривджений, покривджений*), 2) назви емоційного впливу (*образа, кривда, вразити, образити, образати, образливий, образливо*) та 3) назви емоційної характеристики (*ображений, образливо, образено*).

Ядро номінативного поля формують слова *ображений* (35 слововживань), *образа* (24), ближню периферію – *образитися* (17), *жаль* (17), *образити* (15), *образати* (10), *образатися* (10), *враз* (8), *образливий* (8), дальню – *прикрість* (6), *образливо* (6), *вразити* (6), *кривда* (5), *образуватися* (4), *уражений* (4), *образено* (4), *скривджений* (2), *покривджений* (1), *скривдити* (1).

Іменники-номінативи емоції часто метафоризовано, їх наділено властивостями людини, здатної формувати й реалізовувати лихі наміри: *жаль крадається до серця*; тварини: *задавнена враз починає на очах корчитися, звиватись у клубок, якби ніколи не було її*; рослини: *враз росла в її серці*; *враз й жаль приросли до серця, як мох до старого дерева, й кроком не відступали від спогаду про нього*; аналогізовано з фізичною реакцією: *давня враз скипіла, як брила вапна під зимною водою*; потоком: *хвиля образи тощо*.

Однією з властивостей емоцій є диференціація інтенсивності відчуття. В аналізованих текстах прослідковується вербалізація високого і надзвичайно високого ступеня переживання, що здійснюється здебільшого лексемами *глибоко/глибока, смертельно/смертельна*, а також словами *велика, страшна, нереальна, безсила*, словосполученнями *так дуже, до такої міри*. Межовість сили емоційного стану вербалізовано у конструкції *згоріти від образи*, в якій інтенсивність закодована в дієслові *згоріти*: «Ксьондзівські недоноски» – *згоріти можна від образи!* [2, с. 308].

Отже, номінативне поле «образи» у художньому просторі Ірини Вільде формують назви емоційного стану, назви емоційного впливу й назви емоційної характеристики. Ядром є лексеми *ображений і образа*. Іменникові емотиви часто творять метафоризовані конструкції, фіксуючи та зберігаючи у мовних знаках емоційний код українців.

ЛІТЕРАТУРА

1. Вільде Ірина. Метелики на шпильках. Б'є восьма. Повнолітні діти : Повісті. Дрогобич : Відродження, 2009. 488 с.
2. Вільде Ірина. Сестри Річинські. Львів : Априорі, 2011. 1264 с.
3. Словник української мови : в 11 т. / ред. колег. І. К. Білодід та ін. Київ : Наукова думка, 1970–1980. Т. 5. 840 с.
4. Шаховский В. И. О лингвистике эмоций. *Язык и эмоции: сборник научных трудов ВГПУ*. Волгоград : Перемена, 1995. С. 3–15.

Кравець Н. Я.¹, Шевчик Л. О.²
*Тернопільський національний медичний
університет імені І. Я. Горбачевського МОЗ України¹;
Тернопільський національний педагогічний
університет імені Володимира Гнатюка²*

ОБРАЗ ЛІКАРЯ В СУЧАСНІЙ УКРАЇНСЬКІЙ ЛІТЕРАТУРІ У ТВОРІ ОЛЕКСІЯ ВОЛКОВА «ЛІКАРНЯ НА ВІДЛЮДДІ»

Зв'язок медицини з літературою – необхідна умова якісної медичної освіти. Підготовка студента-медика до майбутньої професії потребує не лише опанування спеціальних дисциплін, а й розуміння людських характерів, формування поряд з високими професійними знаннями таких людських якостей, як гуманізм, духовність, милосердя. Читаючи художні твори, написані практикуючими лікарями, можна почерпнути практичній досвід та модель поведінки у спілкуванні як з колегами, так і з пацієнтами. Частіше за все твори письменників не лише навчають, а й мають лікувальний ефект: «Давно вже здобули собі терапевтичну силу твори художньої літератури. Гарна книжка може лишити слід у душі на все життя» [4, с. 1]. У медицині є термін «бібліотерапія», який, за визначенням Асоціації лікарняних бібліотек США, використовується для спеціально відібраного друкованого матеріалу, що має терапевтичний ефект, допомагає у вирішенні особистих проблем та застосовується в загальній медицині та психіатрії [2, с. 49].

Відомо багато письменників, які водночас були і медиками, а твори їх стали класикою літератури, серед них С. Руданський, А. Чехов, М. Булгаков, А. Камю. Проте студенти прагнуть та хочуть читати сучасні літературні твори, які б показували їм сьогодення. Твори сучасних українських письменників-лікарів П. Бейліна, Ф. Углова, О. Волкова, Л. Романчук, М. Воронової та ін. відображають стан медицини й суспільства сьогодні та стають невід'ємною складовою у вихованні майбутнього лікаря [4; 5].

У книзі «Лікарня на відлюдді» практикуючого хірурга Олексія Волкова з Тернопільщини правдиво зображена звичайна лікарня в галицькому містечку Тачанові. Сюжет книги автор спершу задумав як сценарій фільму, однак сумна доля сценарію, екранізація якого не завжди залежить від автора, змусила Олексія Михайловича написати книгу про життя та роботу лікарів [3]. Вдалі описи лікарів-професіоналів, які добре роблять свою справу і філософськи сприймають негаразди, пов'язані з часами буремних 90-их, з усіма труднощами того часу, дають змогу читачеві зрозуміти, як важко лікарю з чуйним серцем працювати за відсутності підтримки держави: «Літня жінка у старій в'язаній шапочці дійсно витирала сльози. Побачивши його, вона зразу змінилася на обличчі та мимоволі простягла до нього руки:

– Олег Вікторович, пробачте ради Бога... Я терпіла до останнього. Більше не можу. Жінка благально дивилася на нього. Роздратування миттєво минуло, і на обличчі хірурга. ... – Ходімо, Валентино Сергіївно, зробимо усе, що потрібно.

– У мене навіть бинта з собою немає...

– Нічого, якийсь знайдемо... » [1, с. 31].

Досконало передана атмосфера боротьби за людське життя, акцентовано увагу на глибоких роздумах про цінність його: «Давайте краще за те, щоб наші помилки ніколи не були не виправними. Не важливо – хто їх виправить. Головне, щоб хворому було добре» [4].

Підкуповує те, що у книзі багато гумору. Завдяки дуже реалістичному опису життя простої районної лікарні з комічними, іронічними, а часом і комедійними ситуаціями з життя пересічних громадян та українських лікарів, книгу читаєш з легкістю та задоволенням. І хоч ці будні не такі вже й веселі, але ж без гумору в нашому житті не можна. А тому у книзі присутній якісний, хоча подекуди й цинічний гумор, а також красива історія кохання, добрі приятельські відносини і, звичайно ж, медицина. Цікава детективна лінія роману, яка спочатку ніби ще й містична, однак містики не було, однак сюжет про пошук невідомого скарбу з переслідуванням та перестрілкою захоплює та змушує не відриватися від прочитання книги.

У книзі показана неймовірна винахідливість лікарів, які з різних, іноді підручних засобів могли змайструвати необхідний медичний пристрій заради порятунку пацієнта. А також бажання лікарів вчитися один у одного, не боятися сказати, що ти цього не знаєш, та амбітні плани про створення в районній лікарні центру з лапароскопічної хірургії, незважаючи на низькі зарплати та недостатнє фінансування лікарень.

Автор створив багатоплановий твір, який дає можливість зрозуміти, що незалежно від обставин, лікар залишається професіоналом та чуйною, співчутливою людиною, а поєднання професійного та морального виховання і сьогодні є важливою складовою професії лікаря.

ЛІТЕРАТУРА

1. Волков О. Лікарня на відлюдді. Київ : Зелений пес, 2007. 365 с.
2. Драбант С. С. Використання елементів медичної деонтології в художній літературі. *Педагогічний пошук*. 2018. № 1(97). С. 48–52.
3. Кокотюха А. Volkov. m.d. Рец. на книгу : Олексій Волков. Лікарня на відлюдді. К. :, Зелений пес, 2007. 506 с. *Буквоїд : веб-сайт*. URL: <http://bukvoid.com.ua/criminal/2009/07/-24/073304.html>.
4. Мельник М., Кравцова М. Світ медицини у худ. слові. URL: <https://dspace.vnmu.edu.ua/bitstream/handle/123456789>.
5. Сучасна українська проза: нові імена : бібліографічний покажчик КЗ «ЗОУНБ» ЗОР / уклад. : М. Маслова, А. Мацієвська, Ю. Щеглова ; відп. за вип. О. Волкова ; передм. Ю. Ганошенка. Запоріжжя : Кругозір, 2016. 168 с.

ПОДВІЙНІ ОСОБОВІ ІМЕНА В ІСТОРИЧНІЙ ПАРАДИГМІ АНТРОПОНІМНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

Власні найменування людей як типові номінативні одиниці є об'єктом вивчення різних наук – мовознавства, етнографії, історії, державного права, естетики, психології, філософії. Антропоніміка має важливе значення для адміністративно-юридичної практики, для упорядкування засобів ідентифікації населення, збагачення національного репертуару імен. Власні імена як своєрідна частина лексичного складу мови є цінним джерелом для різноманітних аспектів лінгвістичних досліджень. Цікаві традиції найменування осіб пов'язані з подвійними іменами.

Подвійні імена – це імена, які вживаються паралельно (одночасно) для означення однієї й тієї ж особи. Друге особове ім'я становить особливий шар словникового фонду і є вартісним для історичної лексикології. Із давніх джерел відомо, що паралельно з церковно-християнськими іменами побутували і традиційні слов'янські імена з вказівкою на те, яке ім'я людина одержала при хрещенні, а яке мала в побуті (світське) [1; 2].

На Україні ж по два і більше імені давала дітям уніатська церква. По кілька імен одержували переважно діти багатих батьків. Через два-три тижні після народження дитину хрестили. Священники давали їй офіційне ім'я, яке вносилося у церковні книги. Найчастіше це було ім'я зовсім інше, ніж те, що вибрав батько, голова сім'ї. У результаті цього дитина одержувала два імені: одне давали батьки, друге – згідно з християнськими «Святцями» – священник під час хрещення. Звичай двоіменності (надавання подвійних імен) був широко розповсюджений у білорусів, болгар, сербів, чорногорців, тюркських народів.

Дослідження особових імен м. Тернополя теж не є винятком із загальних традицій подвійного найменування.

Джерельною базою нашого дослідження стали актові записи про народження та журнали видачі свідоцтв про народження з архіву міського відділу реєстрації актів цивільного стану Тернопільського міського управління юстиції. Представимо для зразка репертуар подвійних імен кінця XIX ст. (імена в документах записані латиницею).

Так, для найменування новонароджених було використано 128 подвійних імен, з них для найменування осіб чоловічої статі – 59 імен, для найменування осіб жіночої статі – 69. Для найменування зареєстрованих хлопчиків-українців було використано 22 імені (31,8 %). Це такі імена: *Alexius-Casimirus*, *Antonius-Alexander*, *Antonius-Vincentius*, *Dionysius-Bohdan*, *Eugenius-Ladislaus*, *Ignatius-Josephus*, *Joannes-Stephanus*, *Josephus-Antonius*, *Josephus-Joannes*, *Ladislaus-Antonius*, *Marianus-Leo*, *Marianus-Stephanus*, *Marianus-Vladimirus*, *Michael-Clemens*, *Michael-Trophimus*, *Marianus-Josephus*, *Roscislaus-Josephus*, *Stanislaus-*

Laurtentius, Stephanus-Alexander, та 3 потрійних *Alexander-Marianus-Stanislaus, Antonius-Josephus-Philippus, Stephanus-Jaroslaus Michaël*. Для найменування дівчаток-українок зафіксовано 36 імен (52,9 %): *Aemilia-Maria, Aemilia-Helena, Anna-Eugenia, Anna-Ladislava, Antonina-Maria, Clementina-Maria, Cornelia-Stephania, Eugenia-Joanna, Eugenia-Salomea, Joanna-Lydia, Joanna-Maria, Joanna-Olga, Joanna-Stephania, Julia-Anna, Julia-Maria, Helena-Anna, Helena-Antonina, Helena-Sophia, Helena-Veronica, Ludmila-Helena, Maria-Alexandra, Maria-Anna, Maria-Antonina* (2 фіксації), *Maria-Daniella, Maria-Olga, Michalina-Stephania, Pelagia-Maria, Sophia-Alexandra, Stephania-Antonina, Stephania-Irena, Stephania-Maria, Stephania-Sophia, Stephania-Theodosia, Theophilia-Maria, Valeria-Leopoldina* [ТОДА, ф.485, оп.1, сп.82].

Можна припустити, що християнське ім'я вибиралося для новонароджених священником зі «Святців», а слов'янське вибирали батьки, оскільки слов'янські імена милозвучні, красиві, приємні (суб'єктивний фактор). Аналіз подвійних імен дозволяє виявити певні закономірності. Нерідко в парі функціонують імена, одне з яких є автохтонно слов'янське, а друге – християнське. Пор.: *Alexius-Casimirus, Dionysius-Bohdan, Eugenius-Ladislavus, Ladislavus-Antonius, Marianus-Vladimirus, Roscislaus-Josephus, Stanislaus-Laurentius*. У подвійному іменуванні нерідко одне з імен дано на честь святого, а інше – на честь батьків, родичів.

Отже, загалом розгляд кількісного та якісного складу іменника м. Тернополя у ХІХ столітті засвідчує наявність двохсот сімдесяти дев'яти подвійних імен. Збереження на Україні традицій подвійного імені пояснюється насамперед стійкістю багатовікових традицій їх уживання. Можливо, у деяких випадках такими іменами називали з містичних мотивів, наприклад, щоб уберегти дитину від злих сил і чарів. Подвійні імена є також продовженням давніх традицій у Галичині. Вони нерідко даються за сімейною традицією (на честь батька, матері, дідуся, бабусі або одне ім'я дається відповідно до імені у «Святцях», друге – за іменем матері/батька, бабусі/дідуся). Як відомо, у кожного народу система імен укладалася протягом тривалого часу і в нерозривному зв'язку з укладом життя, соціальними умовами, віруваннями, звичаями, традиціями тощо.

СПИСОК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ

ТОДА – Тернопільський обласний державний архів;

ф. – номер фонду;

оп. – номер опису;

сп. – номер справи.

ЛІТЕРАТУРА

1. Демчук М. О. Українські автохтонні власні особові імена праслов'янського походження. *Мовознавство*. 1983. № 1. С. 68–71.
2. Milewski T. Imiona osobowe jako zwierciadło kultury. *Studia linguistica*. Kraków, 1963. S. 38–46.

ЯТРОГЕНІЯ ЯК ДЕОНТОЛОГІЧНА ПРОБЛЕМА

Термін «ятрогенія» дослівно перекладається з грецької мови як «породжений лікарем». Розлади здоров'я, що виникають в результаті непродуманих слів або дій лікаря, були відомі медикам вже давно. Вони часто трактувалися як лікарські помилки, і проблему розглядали в основному саме з цієї позиції. Варто наголосити, що в основі ятрогенії лежать не тільки медичні та юридичні аспекти, а й етико-деонтологічні.

Глобальна проблема ятрогенії виникла після того, як широкий громадський резонанс отримали ускладнення від застосування естрогенів при вагітності з метою її збереження (народження понад 10 тисяч дітей з аномаліями статевих органів у США), негативні результати рентгенотерапії тимуса щодо передбачуваного так званого тимусо-лімфатичного стану (зростання кількості пухлин щитовидної залози і середостіння), безконтрольних рентгенологічних досліджень (зростання частоти раку молочної залози у жінок на 60%), застосування розчину сульфаниламідів в діетилен-гліколі (108 випадків смертей у США). Напруги додали також дані Американського конгресу з нагляду і дослідженням хірургічних операцій. Було виявлено, що за один рік виконується близько двох мільйонів непотрібних операцій, результатом яких стали 12000 смертельних випадків, а економічні втрати становили 10 млрд. доларів.

У Міжнародній класифікації хвороб і причин смерті (МКБ-10) до ятрогенії віднесені всі несприятливі наслідки медичної діяльності. Отже, з нозологічних позицій ятрогенія включає будь-яке нове побічне захворювання, пов'язане з діями (лікування, діагностика, профілактика, поведінка) лікаря або іншого медичного працівника незалежно від того, правильними або неправильними були ці дії. Вони охоплюють несприятливі результати лікувальних заходів, проведених у зв'язку з помилковим діагнозом, неправильно проведені лікувальні заходи, які послужили причиною інвалідизації або смерті хворого, випадкове заподіяння шкоди людині в ході найрізноманітніших маніпуляцій, ускладнення лікарської терапії з розвитком дисбактеріозу, екзо- і ендогенної суперінфекції, а також смертельні алергічні реакції і смерть від наркозу.

З огляду на глобальний характер проблеми ятрогенії, ВООЗ ще у 2002 році прийняла резолюцію «Якість охорони здоров'я та безпека хворих». Як видно з масштабів проблеми безпеки медичної допомоги, необхідною є державна програма, спрямована на суттєве зниження рівня смертності, що позиціонується з точки зору ятрогенії різного походження. У зв'язку з цим слід зазначити, що в 2000 році президент США Білл Клінтон своїм спеціальним розпорядженням створив Міжвідомчу робочу групу з координації якості в галузі охорони здоров'я, яка розробила відповідний документ. В економічно розвинених країнах, наприклад, у

США, організовано Американську асоціацію з вивчення ятрогеній, що дозволяє аналізувати рішення, прийняті лікарями.

Таким чином, сьогодні ятрогенна патологія перетворилася в серйозну медико-соціальну проблему, оскільки безсумнівні успіхи медицини виявилися тісно пов'язаними з небезпечними наслідками для хворих. Сьогодні ймовірність ятрогеній збільшується в зв'язку з низкою чинників. По-перше, для сучасної людини характерна коморбідність: у середньому до 50 років кожна людина має не менше трьох супутніх хронічних захворювань; з приводу кожного з них вона приймає 2-3 лікарські препарати. У такій ситуації ймовірність несприятливих лікарських взаємодій збільшується, а лікуючись у кількох спеціалістів, пацієнт від кожного отримує численні, часто суперечливі рекомендації. По-друге, нерідко спостерігається феномен антиколегіальності, коли кожен наступний лікуючий лікар або консультант принизливо відгукується про знання колеги-попередника і повністю змінює проведену терапію – в результаті відбувається формування і фіксація іпохондричних тенденцій, що у низці випадків призводить до вторинних ятрогенних розладів.

Зміст

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ МОВНОЇ КОМУНІКАЦІЇ МЕДИЧНИХ ПРАЦІВНИКІВ

<i>Лановик М. Б., Лановик З. Б.</i> МОВА ЯК ЗАСІБ КАТЕГОРИЗАЦІЇ СВІТУ.....	3
<i>Вільчинська Т. П., Мисик О. А.</i> ПРОБЛЕМА ТЕРАПЕВТИЧНОЇ МЕТАФОРИ В СУЧАСНІЙ НАУКОВІЙ ПАРАДИГМІ.....	6
<i>Струганець Л. В.</i> НЕОЗАПОЗИЧЕННЯ В ЛЕКСИКОНІ СУЧАСНОЇ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ: АЛГОРИТМ АНАЛІЗУ.....	9
<i>Вербовецька О. С.</i> СИНОНІМІЧНІ ВІДНОШЕННЯ ЛЕКСИЧНИХ ОДИНИЦЬ В УКРАЇНСЬКІЙ МЕДИЧНІЙ ТЕРМІНОЛОГІЇ.....	11
<i>Головата Л. М.</i> ЗАСОБИ НАРОДНОЇ ПЕДАГОГІКИ У ФОРМУВАННІ МОВЛЕННЄВИХ УМІНЬ І НАВИЧОК МОЛОДІ.....	13
<i>Костюк Ю. М.</i> ТЕМАТИЧНА МОДЕЛЬ СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНОЇ ЛЕКСИКИ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ДРУГОГО ДЕСЯТИЛІТТЯ ХХІ СТОЛІТТЯ.....	15
<i>Криськів М. Й.</i> ВИКОРИСТАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ ТЕРМІНОЛОГІЇ ПІД ЧАС ВИВЧЕННЯ КУРСУ «УКРАЇНСЬКА МОВА (ЗА ПРОФЕСІЙНИМ СПРЯМУВАННЯМ)».....	17
<i>Лі Дан</i> ТВОРЧИСТЬ У СИСТЕМІ БАЗОВИХ ПОНЯТЬ: ДОСВІД КИТАЮ.....	18
<i>Романюк Л. Б.</i> СУЧАСНИЙ СТАН КУЛЬТУРИ МОВИ СТУДЕНТІВ-МЕДИКІВ.....	19
<i>Тишковець М. П.</i> ЕЛЕКТРОННІ СЛОВНИКИ ЯК ДЖЕРЕЛО ОПАНУВАННЯ МОВИ.....	21
<i>Sheremeta L. P.</i> THE MAIN PROBLEMS OF DEVELOPMENT OF MEDICAL TERMINOLOGY.....	23

ПРОФЕСІЙНЕ СПІЛКУВАННЯ В ПОЛІКУЛЬТУРНОМУ СЕРЕДОВИЩІ

<i>Федчишин Н. О., Єлагіна Н. І.</i> МОДЕЛЬ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ ІНОЗЕМНИХ МОВ У ТНМУ ІМЕНІ І. Я. ГОРБАЧЕВСЬКОГО.....	26
<i>Хвалибога Т. І., Федчишин Н. О.</i> ОСОБЛИВОСТІ НАВЧАННЯ ПРОФЕСІЙНО ОРІЄНТОВАНОГО ЧИТАННЯ МАЙБУТНІХ ЛІКАРІВ.....	28
<i>Vobak M. I.</i> INTERCULTURAL COMMUNICATION AS THE ESSENTIAL COMPETENCY OF HEALTH PROFESSIONALS.....	29
<i>Волощук М. В.</i> ЛАТИНСЬКІ НАЗВИ СПЕЦІАЛІСТІВ-МЕДИКІВ.....	31

<i>Ворона І. І.</i> ВПЛИВ ЛАТИНСЬКОЇ МОВИ НА ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНО-КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ МЕДСЕСТЕР.....	33
<i>Гантімурова Н. І.</i> СИСТЕМА НАДАННЯ ОСВІТНІХ ПОСЛУГ В УМОВАХ ПОЛІКУЛЬТУРНОГО СЕРЕДОВИЩА.....	35
<i>Kichula M. Ya.</i> PROFESSIONAL COMMUNICATIVE COMPETENCE OF MEDICAL STUDENTS.....	37
<i>Колодницька О. Д.</i> ЛАТИНСЬКА МОВА ЯК СКЛАДОВА ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ МАЙБУТНІХ МЕДСЕСТЕР.....	39
<i>Нахаєва Я. М.</i> ФОРМУВАННЯ ТЕРМІНОЛОГІЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ЛІКАРІВ ПІД ЧАС ВИВЧЕННЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ.....	41
<i>Паласюк Г. Б.</i> МОВНІ ВПРАВИ У СТРУКТУРІ ПРАКТИЧНОГО ЗАНЯТТЯ З ЛАТИНСЬКОЇ МОВИ.....	42
<i>Прокоп І. А.</i> ФОРМУВАННЯ КУЛЬТУРИ ПРОФЕСІЙНОГО МОВЛЕННЯ МАЙБУТНЬОГО ЛІКАРЯ.....	44
<i>Саварин Т. В.</i> ВИХОВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КУЛЬТУРИ СТУДЕНТІВ-МЕДИКІВ ПІД ЧАС ВИВЧЕННЯ ЛАТИНСЬКОЇ МОВИ.....	46
<i>Ярема Н. М.</i> ЛАТИНСЬКІ ЕПОНІМІЧНІ ТЕРМІНИ НА ПОЗНАЧЕННЯ ВРОДЖЕНИХ ВАД РОЗВИТКУ ТА СПАДКОВИХ СИНДРОМІВ У ПЕДІАТРИЧНІЙ ПРАКТИЦІ.....	48

РОЗВИТОК КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ СТУДЕНТІВ МЕДИЧНИХ УНІВЕРСИТЕТІВ

<i>Веселий С. В., Осокіна О. І.</i> ПРОФЕСІЙНО СПРЯМОВАНІ ФОРМИ НАВЧАННЯ НА КЛІНІЧНИХ КАФЕДРАХ МЕДИЧНОГО УНІВЕРСИТЕТУ.....	51
<i>Вихрущ А. В.</i> ФІЛОСОФІЯ ТВОРЧОСТІ В ЛІНГВОДИДАКТИЦІ.....	53
<i>Осокіна О. І., Яцишина Ю. М., Веселий С. В.</i> ОСОБЛИВОСТІ КРИЗОВИХ КОМУНІКАЦІЙ В ГАЛУЗІ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я ПІД ЧАС COVID-19.....	55
<i>Палихата Е. Я.</i> ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАЦІЙНОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ У СТУДЕНТІВ-НЕФІЛОЛОГІВ.....	58
<i>Гусєва Т. П.</i> ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНИХ НАВИЧОК У СТУДЕНТІВ-ФАРМАЦЕВТІВ.....	60

<i>Zalipska I. Ya.</i> THE STUDY OF MEDICAL TERMINOLOGY DURING DISTANCE LEARNING.....	62
<i>Коцюба Р. Б.</i> ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД ФОРМУВАННЯ ІНШОМОВНОЇ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ СПЕЦІАЛІСТІВ ЛІКУВАЛЬНОЇ СПРАВИ.....	65
<i>Мельничук О. М., Сілевич Л. І.</i> СУЧАСНІ КОНЦЕПЦІЇ ВИКЛАДАННЯ «УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ (ЗА ПРОФЕСІЙНИМ СПРЯМУВАННЯМ)» ДЛЯ СПЕЦІАЛЬНОСТІ «ФІЗИЧНА ТЕРАПІЯ, ЕРГОТЕРАПІЯ».....	67
<i>Паласюк Б. М., Паласюк М. І.</i> ТЕСТИ ЯК ЗАСІБ ДІАГНОСТИКИ РІВНЯ ТЕОРЕТИЧНИХ ЗНАТЬ І ПРАКТИЧНИХ НАВИКІВ СТУДЕНТІВ.....	68
<i>Петришина О. І.</i> КОМУНІКАТИВНИЙ ВПЛИВ У ПАРТНЕРСТВІ «ВИКЛАДАЧ-СТУДЕНТ».....	70
<i>Юкало В. Я.</i> ХВОРИЙ НА АНГІНУ – ХВОРИЙ АНГІНОЮ – ХВОРИЙ З АНГІНОЮ.....	72

ФОРМУВАННЯ УКРАЇНОМОВНОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ ІНОЗЕМНИХ СТУДЕНТІВ

<i>Царик О. М., Сокол М. О., Рибіна Н. В.</i> КОМУНІКАТИВНИЙ МЕТОД У ПРОЦЕСІ НАВЧАННЯ ГРАМАТИКИ НА ЗАНЯТТЯХ З УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ЯК ІНОЗЕМНОЇ У ЗВО.....	74
<i>Антонишин І. В., Суховолець І. О., Цвинтарна І. Я.</i> КОМУНІКАЦІЯ ТА РОЗУМІННЯ ВИСЛОВЛЮВАННЯ ПРИ РОБОТІ З ІНОЗЕМНИМИ СТУДЕНТАМИ.....	76
<i>Гаврищак І. І., Проців О. Я.</i> ВИКОРИСТАННЯ ДІЛОВОЇ ГРИ ПІД ЧАС ВИВЧЕННЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ЯК ІНОЗЕМНОЇ У МЕДИЧНИХ ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ.....	78
<i>Драч І. Д.</i> ЕЛЕМЕНТИ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ ПІД ЧАС ВИВЧЕННЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ЯК ІНОЗЕМНОЇ.....	80
<i>Зевако В. І.</i> ВИКОРИСТАННЯ ТЕКСТІВ У ПРОЦЕСІ НАВЧАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ЯК ІНОЗЕМНОЇ.....	81
<i>Мельник Т. П.</i> ЕФЕКТИВНІСТЬ ВИКОРИСТАННЯ ВІДЕОМАТЕРІАЛІВ У ВИВЧЕННІ ФОНЕТИЧНИХ ОСОБЛИВОСТЕЙ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ЯК ІНОЗЕМНОЇ СТУДЕНТАМИ ЗВО.....	84
<i>Назарук О. В.</i> ФОРМУВАННЯ ПІЗНАВАЛЬНОЇ АКТИВНОСТІ В ІНОЗЕМНИХ СТУДЕНТІВ НА ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТТЯХ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ.....	86
<i>Новіцька О. І.</i> МІЖКУЛЬТУРНА АДАПТАЦІЯ ІНОЗЕМНИХ СТУДЕНТІВ У НАВЧАЛЬНИЙ ПРОЦЕС ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ.....	88

<i>Олійник Н. Я.</i> ПРОФЕСІЙНО-ОРІЄНТОВАНЕ НАВЧАННЯ ІНОЗЕМНИХ СТУДЕНТІВ У МЕДИЧНИХ ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ НА ЗАНЯТТЯХ З УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ЯК ІНОЗЕМНОЇ.....	90
<i>Руденко М. І.</i> НАЦІОНАЛЬНИЙ КУЛЬТУРНИЙ НАРАТИВ ТА ЙОГО РЕПРЕЗЕНТАЦІЯ ПРИ ВИВЧЕННІ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ЯК ІНОЗЕМНОЇ (НА ПРИКЛАДІ ТЕМИ «ВІРТУАЛЬНА ЕКСКУРСІЯ ТЕРНОПОЛЕМ»).....	92
<i>Стефанишин К. Л.</i> ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ ЯК ОСНОВНА ФОРМА НАВЧАЛЬНОГО ПРОЦЕСУ З ДИСЦИПЛІНИ «УКРАЇНСЬКА МОВА ЯК ІНОЗЕМНА» У МЕДИЧНИХ ЗВО... ..	95
<i>Шеремета Л. П.</i> ДІАЛОГІЧНЕ МОВЛЕННЯ ЯК ЕЛЕМЕНТ ФОРМУВАННЯ ІНШОМОВНОЇ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ.....	97

ДЕОНТОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ПРОФЕСІЙНОГО МОВНОГО СПІЛКУВАННЯ

<i>Сокол М. О., Царик О. М.</i> КОНЦЕПЦІЯ ВЗАЄМОЗВ'ЯЗКУ НАВЧАННЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ І НАЦІОНАЛЬНОЇ КУЛЬТУРИ.....	100
<i>Бачинська Г. В., Рябініна І. М.</i> ЛІНГВІСТИЧНИЙ СТАТУС ЗАГОЛОВКІВ ПОЕТИЧНИХ ТВОРІВ ЛІНИ КОСТЕНКО: СТРУКТУРНИЙ АСПЕКТ.....	102
<i>Білик Я. С., Лісовий М. І.</i> ВІЛЬНА ФАНТАЗІЯ ДРАМАТУРГІЇ АЛЬФРЕДА ДЕ МЮССЕ.....	104
<i>Буда В. А.</i> КНИГА МИРОСЛАВА ДОЧИНЦЯ «ЛАД» ЯК ЕНЦИКЛОПЕДІЯ НАРОДНОЇ МЕДИЦИНИ.....	106
<i>Гавадзин О. Я.</i> ПРОСТОРОВО-ЧАСОВІ ХАРАКТЕРИСТИКИ СУЧАСНОГО ДІАЛЕКТНОГО МОВЛЕННЯ ПОКУТ'ЯН.....	108
<i>Гуменна І. Р.</i> ФОРМУВАННЯ МОРАЛЬНИХ ПРИНЦИПІВ МАЙБУТНЬОГО ЛІКАРЯ ПІД ЧАС НАВЧАННЯ У МЗВО.....	110
<i>Кость І. Я.</i> НОМІНАТИВНЕ ПОЛЕ «ОБРАЗА» У ХУДОЖНЬОМУ ПРОСТОРІ ПРИНИ ВІЛЬДЕ.....	112
<i>Кравець Н. Я., Шевчик Л. О.</i> ОБРАЗ ЛІКАРЯ В СУЧАСНІЙ УКРАЇНСЬКІЙ ЛІТЕРАТУРІ У ТВОРІ ОЛЕКСІЯ ВОЛКОВА «ЛІКАРНЯ НА ВІДЛЮДДІ».....	114
<i>Свистун Н. О.</i> ПОДВІЙНІ ОСОБОВІ ІМЕНА В ІСТОРИЧНІЙ ПАРАДИГМІ АНТРОПОНІМНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ.....	116
<i>Хвалибога Д. В.</i> ЯТРОГЕНІЯ ЯК ДЕОНТОЛОГІЧНА ПРОБЛЕМА.....	118

Підписано до друку 02.06.2020. Формат 60x84/16. Гарнітура Times.
Папір офсетний № 1. Друк офсетний.
Ум. др. арк. 7,21. Обл.-вид. 8,44.
Тираж 100 пр. Зам. № 103.

Видавець і виготівник
Тернопільський національний медичний університет
імені І. Я. Горбачевського МОЗ України.
Майдан Волі, 1, м. Тернопіль, 46001, Україна.

Свідоцтво про внесення до Державного реєстру суб'єктів видавничої справи
ДК № 2215 від 16.06.2005 р.